

Sociální práce na křídlech spirituality

Anna Slováčková

Bakalářská práce
2021

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anna Slováčková**
Osobní číslo: **H18156**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Sociální práce na křídlech spirituality**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociální práce, spirituality a etiky.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- MATOUŠEK, Oldřich, 2010. Sociální práce v praxi. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
NEŠPOR, Zdeněk a Dušan LUŽNÝ, 2007. Sociologie náboženství. Praha: Portál. ISBN 80-7367-251-0.
ŘÍČAN, Pavel 2007. Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál. ISBN 80-7367-312-6.
ŘÍCHÁČEK, T., I. ČERMÁK a R. HYTYCH, 2013. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.
VOJTÍŠEK, Z., P. DUŠEK a J. MŮTL, 2012. Spiritualita v pomáhajících profesích. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0088-8.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. ledna 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2021**

LS.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 27. ledna 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

12.3.2021

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejnění bakalářských prací.
²⁾ Vysoká škola nezveřejňuje zveřejňuje diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím internetové kvalifikační práce, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dissertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odečtené uchazečem k obhajobě musí být už nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určení veřejně přístupnou výloží školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovního výloží školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejnění práce počítat na své náklady výloží, opisy nebo rozmnožením.*

(3) *Plán, že odečtením práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;*

(3) *Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li někdo za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu: k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke společné školní nebo studijní povinnosti vyplývající z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní díla;*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprávo-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybného projevu jeho vůle u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí ke vlni výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem sociální práce v kontextu spirituality. V teoretické části této práce vymezují pojmy jakožto: spiritualita, religiozita, náboženství, psychologie náboženství a vzájemné vztahy mezi religiozitou a náboženstvím. Dále v této části definují pojem sociální práce a její cíle, ale také vymezují, kdo je sociální pracovník. Na spiritualitu v této práci nahlížím jako na nejen osobnostní složku, ale také jako na součást sociální práce.

V praktické části této práce se zabývám kvalitativním výzkumem a rozhovory se sociálními pracovníky a následnou analýzou těchto rozhovorů. V rámci výzkumu mě zajímalo, jak moc je sociální práce spiritualitou ovlivněna, a poté i to, do jaké míry jsou spiritualitou ovlivněni samotní sociální pracovníci při výkonu své profese.

Klíčová slova: religiozita, psychologie náboženství, spiritualita, sociální práce, sociální pracovník

ABSTRACT

This bachelor thesis is focused on the thesis of social work in the context of spirituality. In the theoretical part of the work I define terms such as: spirituality, religiosity, religion, psychology of religion and the interrelationships between religiosity and religion. Further in this part I define the concept of social work and its goals, but also I define who social worker is.

In the practical part of this thesis I deal with an qualitative research and interviews with social workers and subsequent analysis of these interviews. In the research, I was interested in how much social work is affected by spirituality, and then also to what extent the workers themselves are influenced by spirituality in the performance of their profession.

Keywords: religiosity, psychology of religion, spirituality, social work, social worker

Nejdříve bych chtěla poděkovat své vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D., za její trpělivost, ochotu, odborné rady, ale také slova povzbuzení a chvály. Vždy jste mi byla motivací a oporou. Ve chvílích, kdy jsem si myslela, že jsem na konci svých sil, jste mi byla světlem, které mě doprovázelo cestou k vytouženému cíli.

Dále bych ráda poděkovala své rodině a mým přátelům, kteří ve mě věřili a neztráceli se mnou trpělivost po dobu studia. Vaše nekonečná podpora a láska mi pomáhá překonat každou životní zkoušku. Vy všichni jste mi opěrným bodem, který je pevný jako skála.

V neposlední řadě děkuji všem svým respondentkám za přívětivou a obohacující spolupráci, díky které jsem mohla uskutečnit praktickou část své bakalářské práce.

„Hlavní smysl v tomto životě je pomáhat druhým. A pokud jim nemůžete pomoci, aspoň jim neublížete.“

Dalajláma

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 SOCIÁLNÍ PRÁCE	14
1.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE A JEJÍ CÍLE	17
1.2 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	18
2 NÁBOŽENSTVÍ.....	21
2.1 PSYCHOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ	23
2.2 RELIGIOZITA	24
3 SPIRITUALITA	28
3.1 DEFINICE SPIRITUALITY	28
3.2 HISTORIE SPIRITUALITY	31
3.3 SPIRITUÁLNÍ SLOŽKA OSOBNOSTI	31
3.4 SOCIÁLNÍ PRÁCE A SPIRITUALITA	33
3.5 SPIRITUÁLNĚ SENZITIVNÍ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	34
3.6 SPIRITUÁLNÍ POTŘEBY KLIENTŮ	38
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
4 DESIGN VÝZKUMU.....	41
4.1 CÍLE VÝZKUMU	41
4.1.1 Výzkumné otázky.....	41
4.2 POJETÍ VÝZKUMU	42
4.2.2 Výzkumný vzorek	43
4.2.3 Způsob zpracování dat	45
4.2.4 Tvorba dat	46
4.2.5 Postup analýzy	47
5 INTERPRETACE A PREZENTACE VÝSLEDKŮ	52
5.1 RESPONDENTKA Č. 1	53
5.1.1 Proč pomáhající profese?	53
5.1.2 Sociálně spirituální pracovník.....	54
5.1.3 Život se spiritualitou	55
5.1.4 Spirituální potřeby.....	55
5.1.5 Shrnutí	56
5.2 RESPONDENTKA Č. 2	58
5.2.1 Proč pomáhající profese?	58
5.2.2 Sociálně spirituální pracovník.....	59
5.2.3 Život se spiritualitou	60
5.2.4 Spirituální potřeby.....	61
5.2.5 Otázka smrti	62

5.2.6	Shrnutí	62
5.3	RESPONDENTKA Č. 3	63
5.3.1	Proč zrovna pomáhající profese?	64
5.3.2	Sociálně spirituální pracovník.....	65
5.3.3	Život se spiritualitou	66
5.3.4	Spirituální potřeby.....	67
5.3.5	Otázka smrti	68
5.3.6	Shrnutí	69
5.4	RESPONDENTKA Č. 4	70
5.4.1	Proč pomáhající profese?	71
5.4.2	Sociálně spirituální pracovník.....	71
5.4.3	Život se spiritualitou	73
5.4.4	Spirituální potřeby.....	73
5.4.5	Otázka smrti	74
5.4.6	Shrnutí	74
5.5	RESPONDENTKA Č. 5	75
5.5.1	Proč pomáhající profese?	76
5.5.2	Sociálně spirituální pracovník.....	76
5.5.3	Život se spiritualitou	77
5.5.4	Spirituální potřeby.....	77
5.5.5	Shrnutí	78
5.6	SPOLEČNÁ TÉMATA	79
5.6.1	Proč pomáhající profese?	80
5.6.3	Život se spiritualitou	83
5.6.4	Spirituální potřeby.....	85
5.6.5	Otázka smrti	87
5.7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	87
ZÁVĚR		90
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		92
	Internetové zdroje a zákony	95
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKARET		96
SEZNAM TABULEK.....		97
SEZNAM PŘÍLOH.....		98

ÚVOD

Pro svou práci jsem si zvolila téma „spirituality“ neboli „duchovní dimenze“, neboť se domnívám, že součástí lidské přirozenosti je i tato spirituální hodnota. Z toho také vyplývá mé přesvědčení, že spiritualita hraje nejen svou roli v kontextu sociální práce, ale je i nedílnou součástí lidských vztahů, a má své místo ve vnímání okolního světa. V současné době roste zájem o spiritualitu a její formy, které se následně odrážejí v životním stylu, způsobu jednání i smýšlení jedinců. Ať už spiritualitu vnímáme jakkoliv, zdali na ni nahlížíme jako na deklarované náboženství nebo její projevy vnímáme v podobě hledání smyslu života, bude vždy součástí našeho bytí.

Cílem práce je popsat to, jaký vliv má spiritualita na sociálního pracovníka, v rámci jeho přístupu ke klientovi. Zároveň mě také zajímá pohled sociálních pracovníků na spiritualitu jako takovou a její vliv na kvalitu života. Dalším cílem práce je popsat spirituální potřeby uživatelů sociálních služeb, a pracovníků v pomáhající profesi.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, a to teoretické a praktické. V teoretické složce se zabývám tím, jak se rozměry osobní – individuální – spirituality, která je neoddelitelnou součástí člověka, projevují v oblasti sociální práce. Respektive, jak moc tato spiritualita ovlivňuje pracovníka při práci s klienty. Spiritualita by se neměla při výkonu pomáhající profese dávat do pozadí, neboť díky ní můžeme pochopit nejen sami sebe a naše úmysly, ale i ostatní, kdy se můžeme například více vcítit do jejich problémů či pochopit jejich jednání. Teorie je tedy rozdělena do třech kapitol. První kapitola pojednává o sociální práci, kde se zabývám její definicí a cíli. Následující úsek je věnován náboženství, kde jsou vysvětleny pojmy jako religiozita. Poslední oddíl práce je zaměřen na spiritualitu jako na celek. Tato pasáž se věnuje definici spirituality, popisu její historie, dále zde pak popisují spirituální vlastnosti člověka či propojení spirituality se sociální prací.

V praktické části se věnuji výzkumu jako takovému. Pojetí mého výzkumu je kvalitativní, kdy jsem provedla se sociálními pracovníky rozhovory, které byly následně mou osobou zanalyzovány. K analýze a následné tvorbě dat byl využit kvalitativní výzkumný design IPA – interpretativní fenomenologická analýza (*interpretative phenomenological analysis*). Z analýzy těchto rozhovorů jsem poté vyvodila závěry pro tuto bakalářskou práci.

Výsledky výzkumu a jejich následná interpretace, jsou zpracovány zvlášť pro jednotlivé respondenty pomocí nadřazených a podřazených témat, které se při analýze

vytvořily. Jsou zde obsažena i společná témata, která jsem se snažila propojit a nalézt v nich souvislosti, které by mi dopomohly k zodpovězení mých výzkumných otázek. V závěru lze nalézt doporučení pro praxi, které vzešlo z mého výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální práce jako taková si prošla historickým vývojem, kdy v každém svém pojetí byla chápána – *definována* – jinak, neboť vždy záleželo na momentální situaci, která se ve společnosti odehrávala. Mnoho autorů definuje sociální práci jinak, a nahlíží na ni pod jiným úhlem pohledu. V následujících řádcích se setkáme s jejími různými definicemi.

Osobně jsem se setkala s tím, že pod slovním spojením „*sociální práce*“ si lidé často představují profesi, která má za účel pomoci lidem, kteří zažívají krizi spojenou s psychickým zdravím a úkolem sociálních pracovníků je těmto lidem, co nejlépe pomoci. Vágnerová (2008, s. 53) výše zmíněnou krizi vysvětluje následovně: „*Psychická krize se objevuje jako narušení psychické rovnováhy v důsledku náhlého vyhocení situace, dlouhodobé kumulace či situačního nárůstu problémů. Jejím typickým znakem je selhání adaptačních mechanismů, dosud užívané způsoby přestaly být funkční, a člověk musí hledat jiné. Krize vyjadřuje existenci aktuálně nezvládnutelného problému. Lze ji tedy chápat jako podnět k nutné změně.*“

Dle definice Matouška (2008, s. 200-201) je sociální práce chápána „*jako společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Jednak se opírá o rámec společenské solidarity a o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění.*“

Sociální práce je „*součástí státem organizovaného, zabezpečovacího systému redistribuce zboží a služeb. Jejím cílem je uspokojování sociálních potřeb klientů.*“ (Matoušek, 2013, s. 24)

Mühlpachr (2004) uvádí, že pro pochopení pojmu sociální práce se nejdříve musíme zaměřit na slovo „*sociální*“. Tímto výrazem se nejčastěji vysvětluje všeobecné označení vztahu ke společnosti a tento vztah může mít povahu teoretickou nebo praktickou. Dále tvoří obsah sociální politiky, sociální péče a práce. Přičemž sociální péči můžeme popsat jako péči, která pomáhá uspokojovat společnosti objektivně uznávané sociální potřeby občanů. Formy sociální péče jsou sociální dávky a služby, které v České republice doplňují všeobecná sociálně politická opatření. Tato péče se stará o uspokojení potřeb jednotlivců nebo celých skupin tím, že odbornou pomoc umožňuje tak, aby byli schopni se adaptovat svému sociálnímu prostředí. Sociální péče není omezena jen na hmotnou, ale spadá i do

oblasti biologické, sociální, kulturní a psychologické. „*Sociální práce je považována za vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která speciálními pracovními metodami zajišťuje provádění péče o člověka na profesionálním základě. Může být chápána jako činnost směřující k odstranění nedostatků, a přecházení jejich vzniku. Sociální práci lze vymezit jako soubor činností, jejichž účelem je přímé působení úsilí k zachování celistvosti člověka, tedy se jedná o zachování jeho vztahu ke společnosti, k nejbližšímu prostředí, ke vzdělání a k práci.*“ (Mühlpachr, 2004, s. 27)

V užším slova smyslu je sociální práce chápána podle Mühlpachra (2004) jako přímý, záměrný a připravený kontakt sociálního pracovníka s klientem za účelem stanovení sociální diagnózy a provedení sociální terapie. V širším pojetí sociální práce též zahrnuje sociálně technická opatření, jako je například právě poskytování dávek sociální péče. Dále zde zahrnuje organizaci těchto technických opatření, odborné a účelné použití nálezů, posudků a spolupráci s dalšími odborníky v oblasti péče o člověka. Autor dále upozorňuje na skutečnost, že pojem sociální práce se často používá k označení různých forem dobrovolné činnosti, která je poskytována z dobré vůle člověka, který je k této činnosti veden pouze humánním či náboženským cítěním bez odborné kvalifikace. Sociální prevence se zaměřuje na předcházení vzniku nežádoucích společenských situací a včasným odstraněním jejich příčin. Naproti tomu sociální práce kurativní se zabývá zmírňováním a odstraňováním již vzniklých důsledků negativně sociálně dysfunkčních procesů, které se týkají nejen jednotlivců, ale i skupin či komunit. Sociální práce je nejen pracovním procesem, ale současně i teorií tohoto procesu. Dochází zde totiž k tomu, že sociální pracovník i klient se v interaktivním vztahu vzájemně ovlivňují, a to jak v hmotném, osobním, tak i společenském prostředí. „*Sociální práce je umění jednat s lidmi a vést je, a to na základě získaných odborných znalostí i praktických zkušeností. Umění zacházet se člověkem vyžaduje nejen znalosti praktických metod, ale i etický zájem, dále pak citlivost, upřímnost a lidskost.*“ (Mühlpachr, 2004, s. 29)

Podle Kahouna, Kozlové a Tóthové (2003, s. 13) je sociální práce definovaná jako „*práce, která předpokládá pochopení filozofie člověka. Antropologické základy sociální etiky mravně orientují ty, kteří pracují s lidmi, a proto je nutné se touto problematikou zabývat.*“

Musil (2008) uvádí, že v České republice se střetávají tři pojetí sociální práce a to pojetí: „*administrativní*“, „*profesionální*“ a „*filantropické*“. Níže uvádím tabulku, ve které jsou tyto tři pojetí sociální práce rozpracovány.

Tabulka 1 Pojetí sociální práce podle Musila (2008)

Pojetí sociální práce	„administrativní“	„profesionální“	„filantropické“
Představy o roli sociálního pracovníka			
Ideál role	Úředník	Specialista	Člověk
Úkol sociální práce	Daným způsobem vyřizovat záležitosti, z daných variant volit opatření.	Koncipovat, realizovat a vyhodnocovat dlouhodobě pojatou intervenci.	Poskytnout potřebnému to, co právě potřebuje (vztah).
Předmět působení sociální práce	Dílčí, zákonem určená a předpisy upřesněná agenda.	Unikátní a komplexní situace konkrétního klienta.	Akutní biologické, praktické, emoční a duchovní potřeby určitého klienta.
V čem má bát sociální práce autonomie	Ve výkladu norem a poskytování poradenství nad rámec agendy (podle vlastního úsudku).	V plném rozsahu úkolu.	V empatickém poznání potřeb a v prožívání vztahu s klientem.
Kvalifikace, předpoklady výkonu sociální práce	SŠ, někdy VOŠ, loajalita, zvládnání agendy daných procedur a obtížného kontaktu.	VOŠ, lépe VŠ v oboru, SP, respekt a schopnost posoudit ZŠ, koncipovat a realizovat přiměřenou intervenci.	Vůle využít jakoukoliv kvalifikaci při realizaci altruistických hodnot, altruismus, schopnost navázat vztah.
Supervize	Neočekává se, důraz na instrukce a dohled.	Očekává se „peer supervize“.	Vzdělávací a manažerská supervize je důležitější než formální kvalifikace.
Další vzdělání	V (zákonem) předepsaném rozsahu.	Odborná specializace a samostudium.	Kultivace dílčích psycho-sociálních dovedností.
Představy o vztahu sociální práce k jiným pomáhajícím profesím			
Rozlišení oborů	Vyřizování specifické, sociální agendy se řídí obecnými principy jakékoliv úřední práce.	Odlišné zaměření oboru je důležité a vyžaduje také odlišné způsoby práce s klienty.	Důležitá je schopnost navázat vztah s klientem, ne obor.
Způsob spolupráce	Poskytování informací a stanovisek subjektům, které jsou určeny zákonem.	Zprostředkování služeb pracovníků jiných oborů a jejich koordinace při práci s klientem.	Manažer koordinuje spontánní spolupráci lidí v organizaci s klientem a jeho blízkými.

Příklady výhod a rizik			
Výhoda	Rychlé poskytnutí praktické pomoci	Řešení vzájemně se podmiňujících rizik	Empatie, vstřícnost a účast
Riziko jednostranné aplikace	Řešení stále téhož dílčího problému a opomíjení dalších problémů	Řešení problémů, které vyžadují „odborný um“ sociální práce. A opomíjení klientů, jejichž potíže lze zvládnout „jednoduše“.	Empatie zužuje pozornost na řešení problémů, k nimž je sociální práce sama citlivá a vede k opomíjení klientů s jinými problémy.

Tímto rozdělením Musil (2008) nenaznačuje, že všechny představy o sociální práci se dají rozdělit podle tohoto schématu. Naopak, nachází smysl tohoto rozdělení v opoře, o kterou se mohou představy jednotlivců či celých skupin opřít v rámci posuzování sociální práce. Kdybychom tuto tabulku měli nějak shrnout, tak za administrativní pojetí role sociálního pracovníka považujeme úředníka ovládajícího administrativu, která mu byla úřadem svěřena. Co se týče profesionálního pojetí, tak sociální pracovník je považován za specialistu, který se zaměřuje na komplexní posouzení okolností, které klienta sužují a brání mu ve zvládnání interakce s prostředím, ve kterém se pohybuje. Dále v rámci profesionálního pojetí je sociální pracovník schopen plně komunikovat s dalšími obory a specialisty. Naproti tomu filantropické pojetí sociální práce předpokládá, že sociální pracovník je zejména člověkem, který je obdařen empatií a je schopen vnímat specifické potřeby svého klienta. Filantropické pojetí se soustředí na spontánní vztah mezi klientem a pracovníkem, ve kterém se projevuje láska k bližnímu, kdy pracovník je připraven spolupracovat i s blízkou rodinou svého klienta.

Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků (© 2004) definuje sociální práci jako profesi, která *„podporuje sociální změnu, řešení problémů v lidských vztazích a také zmocnění a osvobození lidí v zájmu zvýšení blaha. Sociální práce zasahuje v oblastech, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí, a využívá k tomu teorie lidského chování a sociálních systémů. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti.“*

1.1 Sociální práce a její cíle

Uchopitelnost sociální práce se může stát obtížná, zejména proto, že se jedná o součást pomáhající profese, při které sociální pracovníci každý den přicházejí do styku s lidmi. Pomoc lidem by se dala považovat za stavební kámen sociální práce. Při výkonu profese se

může víra stát pro pracovníka společným jmenovatelem v rámci rychlejšího navázání vztahu mezi ním a klientem. Jako každý vědní obor i sociální práce má definovány své cíle, a právě na ně je tato podkapitola zaměřena.

Definice cíle sociální práce, kterou uvádí Navrátil (2001, s. 11-12) „*je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí (sociálního fungování).*“

Americkou národní asociací sociálních pracovníků (in Navrátil, 2001, s. 12) je na sociální práci nahlíženo jako na profesionální aktivitu, která je „*zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.*“

Na konceptu „*sociálního fungování*“ jsou zakládány cíle sociální práce. Jednou z propagátorek tohoto konceptu byla i autorka Bartlettová (in Navrátil, 2001, s. 12), která píše, že „*zvládání se týká lidského úsilí řešit situace, které mohou být vnímány jako sociální úkoly, životní situace nebo problémy života. Lidé považují tyto úkol primárně jako tlaky ze svého sociálního prostředí. Odsud vycházejí dvě významnější myšlenky: na jedné straně lidské zvládání a na straně druhé požadavky prostředí. Aby se tyto myšlenky mohly stát součástí jednoho celistvého konceptu, musí být propojeny stejnou dimenzí a tou je koncept sociální interakce.*“ Jádrem tohoto konceptu je prostředí a jeho neustálá interakce s člověkem, kdy ono prostředí klade důraz na člověka, který poté nucen na podněty z prostředí reagovat. Mezi tímto vztahem – prostředí a člověk – je důležitá určitá harmonie, v případech, kdy člověk nemá harmonický vztah se svým prostředím, zasahuje sociální pracovník, který dotyčnému podává pomocnou ruku. (Navrátil, 2001)

1.2 Sociální pracovník

Při studiu svého oboru jsem se také setkala s názorem, že sociální práci vykonávají zejména velice citliví lidé či lidé, kteří mají výrazné prosociální chování a empatii. Tito lidé svou práci v oboru pomáhající profese mohou vnímat i jako své poslání.

Podle Sanda (2018) si poměrně vysoká část citlivých lidí volí jako svou celoživotní profesi právě práci pomocníka, což je pro většinu vysoce citlivých lidí naprosto přirozenou volbou, neboť se u nich projevují silné sklony k empatickému naslouchání druhých. Zároveň

si mnoho citlivých lidí není skutečně vědomo svého terapeutického potenciálu, neboť „je pro ně typické, že si přejí zlepšit svět.“ (Sande, 2018, s. 12).

U sociálních pracovníků se projevuje nejen prosociální chování, ale také pomáhání jako takové či dokonce jejich chování bývá označováno jako altruistické. Podle Záškodné (2009) termíny jako pomáhání, prosociální chování a altruismus jsou jakési související pojmy, které v mnoha ohledech ovlivňují mezilidské vztahy. Bierhoff (in Záškodná, 2009) vymezuje pomáhání jako pojem, pod který spadají všechny podoby interpersonální podpory. Prosociálním chováním se rozumí chování, které je vykonané ve prospěch druhého bez očekávání jakékoliv materiální nebo sociální odměny, za odměnu je v tomto případě pocit, který pomáhající prožívá. Altruistické chování je takové chování, které je charakteristické pro svůj empatický pohled na situaci druhého. Pokud tedy je naše chování označeno na altruistické, je tím myšleno, že jevíme zcela nesobecký zájem o potřeby druhého a s dotyčným soucítíme.

Pojmu empatie předcházela pojem sympatie. Záškodná (2009, s.31) k tomuto uvádí, že „pojem sympatie se vyskytoval již ve starověké řecké filozofii, a to zejména v úvahách některých představitelů stoické školy a odkazoval k duchovní jednotě všech věcí, od níž lze odvodit i schopnost člověk porozumět druhým lidem. V pozdější morální filozofii byla sympatie důležitým tématem etických pojednání, v nichž byla sympatie chápána jako základ soucitu, svědomí, spravedlnosti a altruismu člověka, které v žádoucím směru regulují mezilidské vztahy.“ Sand (2018) empatii popisuje jako situaci, kdy se snažíme vžít do pocitů druhého a zároveň mu sdělujeme naše dojmy, jak by se mohl asi cítit. Pokud chceme být empatictí, tak slova nejsou jediným podstatným faktorem, důležitou roli zastává také výraz obličeje či intonace hlasu. Projevem empatie dáváme najevo, že máme skutečný zájem pochopit dotyčného, kterému pomáháme. Zejména důležité je to na začátku navazování kontaktu, neboť empatie dodává pocit bezpečí a chuť ke spolupráci.

Formy chování jak prosociálního, tak altruistického společně s empatií jsou spojovány s lidmi nábožensky a spirituálně založenými. Všechny tyto dispozice mohou sociálním pracovníkům pomoci při řešení životních situací, ve kterých se klienti nacházejí nebo by se v budoucnu mohli nacházet. U klientů dochází ke změnám rolí v rámci momentální situace, ve které se nacházejí. Úkolem sociálního pracovníka je právě leckdy pomoc klientovi s orientováním se v novém prostředí, kdy je potřeba, aby klient svou novou správně uchopil a porozuměl jejím požadavkům. (Navrátil, 2001, str. 13). K tomuto postoji se přiklání i Musil (in Navrátil, 2001, s. 13), který úlohu sociálního pracovníka vnímá v tom, že by se pracovník

měl zabývat překážkami, které vyplývají z požadavků prostředí, a měl by postupně pracovat na jejich odstranění.

Matoušek, Kodymová a Koláčková (2010) uvádějí, že pokoušet se definovat sociálního pracovníka bez ohledu na potřeby klienta by bylo zcela nesprávné. Sociální pracovník by měl brát při práci s klientem zřetel na jeho přirozený svět, který je konstruován. Pokud se klient dostane do situace krize, jeho svět se mu začne postupně „hroutit“ a klient je nucen svůj svět zrekonstruovat. Ke střetu světů – *klientova a pracovníkova* – dochází zejména v pomáhajících profesích, které klientovi pomáhají jeho svět zrekonstruovat tím nejvíce vhodným a přirozeným způsobem.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje sociálního pracovníka následovně, jako pracovníka, který „*vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytující služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitaci, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky (2006) uvádí, že „*sociální práce je založena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin a jednotlivců tak, jak jsou vyjádřeny v dokumentech relevantních pro praxi sociálního pracovníka, a to především ve Všeobecné deklaraci lidských práv, Chartě lidských práv Spojených národů a v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních deklaracích a úmluvách. Dále se řídí Ústavou, Listinou základních práv a svobod a dalšími zákony tohoto státu, které se od těchto dokumentů odvíjejí*“. Kahoun, Kozlová a Tóthová (2003, s. 20) uvádějí, že v rámci sociální práce se setkáváme i s pojem „*sociální etika*“ a tento pojem popisují tak, že „*sociální etika by se měla stát jakousi motivační silou jednání sociálního pracovníka. Filozofické úvahy nad problematikou sociální etiky mají za cíl vytváření lidské společnosti, kde vládne úcta k lidské osobě, kde je dále uznávána důstojnost a respekt vůči lidské osobě. Filozofická antropologie se stala předmětem zájmu, to tedy znamená, že sociální nauka i etika se otevírají mezinárodní perspektivě. Tedy pomoc lidem chudým, lidem v nouzi a zadluženým národům se stává aktuálním zájmem nejen odborníků, ale i mladé generace.*“

2 NÁBOŽENSTVÍ

Náboženství je rozsáhlý pojem, který se může zdát hůře definovatelným. Nicméně proto, abychom jej mohli ukotvit nějakou definicí, se musíme snažit více pochopit jeho charakteristické rysy, neboť ty se nacházejí všude tam, kde se náboženství vyskytuje. Za cíl náboženských konceptů není považováno popisovat výjimečné a abnormální jevy, ale naopak to, co má v sobě určitou stálost a pravidelnost. (Durkheim, 2002)

Náboženství je spojováno dle Durkheima (2002) s dvěma idejemi. Jednou z nich je idea nadpřirozena, která se vyznačuje vírou v nadpřirozeno. Pojem „*nadpřirozeno*“ se užívá k charakterizování všeho, co je s náboženstvím spojeno. Tímto výrazem je označováno zpravidla vše, co přesahuje naše chápání. Nadpřirozeno je tedy zahaleno tajemnem, ale také něčím, co zatím nebylo dostatečně prozkoumáno a odhaleno. Proto, abychom lépe ideji nadpřirozena pochopili, nestačí být jen pouhým svědkem něčeho neočekávaného, ale je nutné, aby toto neočekávané bylo označeno i za nemožné. Za nemožné je považováno něco, co se neshoduje s řádem, tedy něco, co je odvozeno od přirozenosti. Vedle této ideje se vyskytuje idea božstva. Tato idea považuje náboženství za víru v duchovní bytosti. Za duchovní bytosti jsou považovány subjekty, které jsou obdařeny nadpřirozenou mocí, kterou nedisponují běžní lidé. Tyto duchovní bytosti jsou dále obdařeny svým vlastním vědomím, které jsme schopni ovlivnit, a to buď pomocí slov nebo rituálů. Z této ideje tedy vyplývá, že náboženství existuje zejména tam, kde se provádějí modlitební či obětní rituály. Kromě rituálů je náboženství spjata i se samotnou vírou, která je považována za názory či určité obrazové představy o božstvech. Víra tedy představuje povahu posvátných věcí a vztahu mezi nimi. Rituály jsou pak jakýmsi pravidly, kterými by se člověk měl v přítomnosti posvátna řídit.

Durkheim (2002, s. 55-56) definuje náboženství jako „*jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem odtahitým a zakázaným. Systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církví.*“ Proto, abychom byli schopni náboženství definovat bychom měli znát prvky, ze kterých je složeno, tedy proč vůbec a z jakých příčin vzniká a jakou plní funkci. Samotná idea náboženství je poté, jak vyplývá z definice výše, neoddělitelnou od ideje církve, neboť v historii neexistuje náboženství bez církve, která je utvořena všemi vyznavači stejné víry. Jedná se tedy o jakési společenské morální uskupení, kdy církev je jakýmsi učitelem, která jedince učí o tom, co je to osobní bůh, jak s ním je možné navázat kontakt a jak uctívat. (Durkheim, 2002)

Jak jsme už vytušili, tak náboženství je pojmem obsáhlým, a tak se stalo předmětem mnoha věd, které se jej snaží zkoumat, neboť jako abstraktní pojem má mnoho definic. Autoři Nešpor a Lužný (2007) nahlízejí na náboženství jako na něco, co se zabývá vztahem člověka k transcendentnu. Tento vztah se ovšem nemusí vyskytovat ve všech náboženstvích, neboť ne každé náboženství plní stejné funkce. Vztah člověka k transcendentnu nemusí hned znamenat, že mezi člověkem se utváří vztah k božstvu, ale může se jednat pouze o reakci na momentální životní potřebu. Samotné náboženství poté „transformuje neurčitost světa v určitost, proměňuje vnější skutečnosti, které člověk vnímá jako cizí a nepochopitelné, ve známé a vlastní.“ (Nešpor, Lužný, 2007, s.95)

Říčan (2007, s. 33) uvádí, že „náboženstvím se rozumí to, čím se zabývá religionistika, věda o náboženství.“ V této definici je přiblížena jak sociální, tak historická relativnost náboženského poznání. Zároveň je zde brán v potaz pohled na konsensus religionistů, který je historicky pohyblivý a tedy neúplný. (Říčan, 2007)

Uznávaný český religionista Jan Heller (1988, in Říčan, 2007, s. 34) na náboženství nahlíží jako na „vztah člověka k tomu, co má vůči němu roli boha.“ Za boha je zde považována nejvyšší hodnota člověka, ke které je zavázán, neboť v náboženství jde o bohy vytvořené člověkem. Jedná se tedy o jakési modly, se kterými biblický Bůh nemá nic společného. Toto vymezení náboženství je považováno za substantivní, neboť popisuje to, čím náboženství je. (Říčan, 2007)

Vedle substantivního vymezení náboženství stojí i vymezení funkcionalistické, které se snaží o popis toho, k čemu náboženství slouží. S vymezením funkcionalistického náboženského přístupu přichází Geertz (2000, s. 106-107), který vymezuje náboženství jakožto „systém symbolů, které v lidech ustavují silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že formulují pojmy obecného řádu bytí a obdařují tyto pojmy takovým nádechem skutečnosti, že tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické.“ V tomto smyslu je tedy na náboženství nahlíženo jako na symboliku, která je hmatatelná a dochází zde ke konkrétnímu ztělesnění myšlenek a postojů. (Geertz, 2000)

Naproti tomu Nešpor a Lužný (2007) popisují funkcionalistické náboženství jako rovnováhu celku, kdy je kladen důraz na jeho integrační působnost. Zároveň je součástí tohoto přístupu postoj, že proto, aby náboženství mohlo ve společnosti setrvat musí naplňovat nějakou funkci. Tyto funkce náboženství popsal O’Dea (1966, in Nešpor a Lužný, 2007), který vymezil šest funkcí náboženství ve společnosti. Podle první funkce náboženství poskytuje lidem podporu a útěchu. Dalšími funkcemi je pocit bezpečí, upřednostňování

skupinových cílů před individuálními. Zároveň je náboženství schopno i zpochybňovat některé zavedené normy. Dále pak přispívá k formulaci identity jedince či skupiny a také usnadňuje přechody z jedné věkové skupiny do druhé.

Matoušek (2007, s. 44) uvádí, jak náboženská víra ovlivňuje nejen lidi, kteří vykonávají práci v pomáhajících profesích, neboť *„náboženská víra je nejen inspirací při zakládání podpůrných institucí, ale je i významným činitelem v přímé péči s hendikepovanými lidmi. Praktická zkušenost lidí pracujících v pomáhajících profesích potvrzuje to, že víra je pro mnoho lidí oporou při zvládnutí náročných životních situací. Ovšem někteří lidé se k víře přiklánějí až v době krize. Nicméně, sejde-li se víra pomáhajícího pracovníka a klienta, terapeutické práci to pomáhá.“* Dále autor popisuje náboženství jako *„víru v existenci mocností, které předcházejí existenci lidského jednotlivce či lidských skupin, a které přitom podstatně ovlivňují lidský život a je možné s nimi komunikovat.“* (Matoušek, 2007, s. 15)

2.1 Psychologie náboženství

Vzhledem k tomu, že psychologie náboženství spiritualitu nepopírá, ba naopak ji považuje za svou součást, považuji za důležité pro mou bakalářskou práci se zmínit i o tomto odvětví psychologie.

Co se týče náboženství a jeho vlivu na psychologii, tak Říčan (2010, s. 21) to popisuje následovně tak, že *„náboženství bylo pro vznik psychologie důležité zejména, pokud bylo zaměřeno na niternost, na náboženské prožívání. Náboženští myslitelé často s neobyčejným bystrozrakem uvažovali o dynamice lidského nitra a jako kněží a zpovědníci měli jedinečnou příležitost důvěrně poznávat své věřící, ve chvílích osobních krizí i všedních dnů.“* K samotnému popisu psychologie náboženství se Říčan (2002, s. 42) postavil následovně tak, že *„psychologie je vědní obor zabývající se psychickými jevy a jejich souvislostmi, z toho plyne i vymezení psychologie náboženství. V centru pozornosti psychologie náboženství je náboženské prožívání, psychické jevy náboženského rázu.“* Z toho tedy vyplývá, že lidé, jakkoliv nábožensky založeni jsou schopni člověku lépe naslouchat, neboť se soustřeďují i na jeho niterní pocity. Zabývají se náboženskými vlivy na psychickou stránku člověka, na jeho vnímání a prožívání.

Stříženeček (1996, s. 10) definuje psychologii náboženství jako *„disciplínu psychologických věd, která zkoumá psychologické zákonitosti náboženského chování, ale i*

náboženské zkušenosti, postoje a hodnoty lidí, kteří věří v existenci a vlivy božstva nebo jiných nadpřirozených sil.“

Vergote (2005, in Stríženec, 2007, s. 8) specifikuje úlohy psychologie náboženství a uvádí, že „*psychologie náboženství má zkoumat osobní zkušenosti, napětí, konflikty a řešení konfliktů v rámci specifického jasně identifikovaného náboženství.*“

2.2 Religiozita

Vzhledem k tomu, že pojem „*religiozita*“ se v této práci již párkrát objevil, měli bychom si jej vydefinovat. Podle Stríženec (2001, s. 39) religiozita představuje „*osobní a kladný vztah člověka k náboženství, zahrnující komplex jevů, včetně různých forem myšlení, prožívání a konání.*“

Štampach (2008, s. 45) zase popisuje religiozitu jako „*přítomnost náboženství v populaci. Je to míněno jednak kvantitativně, tedy nakolik jsou náboženství nebo nějaké náboženské prvky přítomny v populaci, a jaký v ní mají vliv, a jednak kvalitativně, tedy jaká je religiozita obsahově, respektive jak je prožívána a jak ovlivňuje život lidí.*“

V souladu s Pechovou (2011) se religiozitou označuje nejen náboženské prožívání, ale také náboženská aktivita, která zahrnuje afiliaci k církvi, potažmo náboženské skupině.

2.3 Vztah mezi náboženstvím, religiozitou a spiritualitou

Závěrem této kapitoly bych chtěla ještě poukázat nejen na vztah mezi religiozitou a náboženstvím, ale také na jejich vztah ke spiritualitě. Co se týče vztahu mezi náboženstvím a religiozitou, tak Štampach (2008, s. 30) uvádí, že „*náboženství je vztah člověka k transcendentní skutečnosti.*“ Na základě této skutečnosti se nedá o náboženství mluvit jak v jednotném, tak množném čísle. V rámci religionistiky se náboženství považuje za mýty či společenské organizace, které tento vztah sobě vlastním specifickým způsobem potvrzují. Náboženství tedy nemá pevné a ani trvalé hranice, dokonce ani jeho identity nejsou zcela stabilními. (Štampach, 2008)

Na mysl by nám ovšem měla vyvstat otázka, zdali mezi religiozitou a spiritualitou je vůbec nějaký vztah. Například autor Belzen (2009) podotýká, že mezi religiozitou a spiritualitou jsou odlišnosti, nicméně se tyto oblasti mohou protínat. Ovšem to, že je někdo religiózní neznamená ještě tedy, že je také spirituální. Naopak to znamená, že osoba svůj vztah k víře nevyjadřuje žádnou aktivitou. K tomuto Belzen (2009, s. 402) uvedl, že „*někteří*

psychologové se domnívají, že spiritualita je součástí naší přirozenosti. Považují všechny lidi za spirituální bytosti. To se může projevit v religiozitě, ale nemusí tomu tak být. Zde je možno vidět jiný trend k sekularizaci: nadále není nikdo považován za člověka náboženského, ale každý je považován za spirituální bytost. Moje námitka proti tomuto pojetí je obdobná jako proti nadměrně rozšířenému pojetí religiozity a snahy chtít nalézt religiozitu v lidské přirozenosti: 1. Nevidím žádnou potřebu takového předpokladu. 2. Když budeme takto postupovat, potom se nedozvíme nic nového o svébytnosti spirituality.“

Vojtíšek, Dušek a Motl (2012, s. 10) uvádějí, že „rozšíření pojmu spiritualita tedy souvisí na jedné straně se zvýšeným zájmem o náboženství na Západě ve druhé polovině 20. stoletím především o náboženství mimocírkevní a alternativní, na druhé straně s krizí náboženských institucí a s krizí tohoto typu zbožnosti, který je s nimi spojen.“ Z toho vyplývá, že se spiritualita stala jakousi alternativou k religiozitě a zároveň nástrojem pro odmítání organizovaného náboženského života. Religiozita získala negativní konotace, které Vojtíšek, Dušek a Motl (2012, s. 11) popisují následovně tak, že tedy religiozita „asociuje dogma, strnulost, omezování, nepraktičnost a zastaralost, zatímco spiritualita bývá spojována se zážitkem individuální tvořivosti, svobodným rozvojem a využitelností v současném světě. Být spirituální se může stát žádoucí součástí sebepojetí, a to bez příslušnosti k jakékoliv instituce, bez zátěže jejich nároků, a dokonce pouze s minimálními znalostmi z oblasti náboženství.“

Vedle spirituálních zkušeností máme i zkušenosti náboženské, pro které nejsou až tak podstatné spirituální projevy pomocí rituálů, nýbrž se jedná o proces bezprostředního získávání informací náboženské skutečnosti. V rámci náboženské zkušenosti se tedy jedná o celek zážitků, které jednotlivec prožívá a vyjadřuje jimi pevné spojení mezi člověkem a bohem. Mezi konkrétní typy náboženského prožitku potom patří například modlitba či meditace (Stríženec, 2001). Pro Pechovou (2011) je modlitba s meditací projevem individuální náboženské praxe. Náboženskou praxi tedy rozděluje na individuální a skupinovou, kdy za skupinový projev této praxe považuje bohoslužby a další shromáždění, která mají za cíl uctívat posvátno. Smékal (2017) naproti tomu uvádí že v rámci metod aktivního duchovního života lidí můžeme zařadit mezi náboženské zkušenosti vše, co lidé pro spojení s duchovnem provádějí. Především v křesťanství se jedná o formy modlitby a společenství lidí v rámci bohoslužeb či respektování církevních svátků. Zároveň zde patří četba světské literatury a její následná reflexe. V rámci metod aktivního duchovního života se poté setkáme i s duchovní reflexí, která spočívá v zamyšlení se nad svým svědomím.

Podle autora tedy mezi metody duchovního života patří modlitba, meditace, kontemplace, askeze a milosrdenství. Modlitba podle Smékala (2017, s. 35) je „*úsilí o komunikaci s Bohem, uskutečňování myšlenkami, slovy, dokonce i zpěvem; mnoho náboženství pokládá modlitbu za základní způsob spojení člověka s Posvátnem.*“ Modlitba tedy může být jakousi prosbou o pomoc, či naopak poděkováním za životní dary. Ovšem modlitba pomáhá i osobám bez vyznání, a to zejména v oblasti pomoci, jak zdravotní, tak vztahové. Za odpověď na modlitby bývá považováno náhlé vnuknutí inspirace. Autor dále uvádí, že modlitby jsou jak osobní, tak společně. V rámci osobní modlitby se jedná o popis daného problému primárně vlastními slovy, kdežto společná je většinou čtena z Bible či jiných liturgických textů. Vedle modlitby výše zmíněný autor uvádí za další projev meditaci, která pomáhá člověku se ztišit a naslouchat slovům Ducha. Pod meditací bychom si měli představit praktiky ohledně prohloubení naší schopnosti soustředit se. Smékal (2017, s. 37) charakterizuje meditaci „*jako usebrání, ponoření se do sebe, ztišení; meditující člověk se jakoby ocitá ve vyhlídkovém bodě, z něhož lze jasně a soustředěně pozorovat a srovnat si věci podle jejich závažnosti. Prostřednictvím pravidelné meditace lze takto zůstat klidným v neklidném světě.*“ Autor jako dalším projevem duchovní lidského života popisuje tzv. *kontemplaci*, která je považována za nejvyšší stupeň modlitby a přímé komunikace s Posvátnem, dá se tedy považovat za jakési úplné sjednocení s Bohem. Askeze je podle autora jakési zříkání se světských zájmů v rámci dosažení pokroku v duchovním životě. Milosrdenství je poslední metodou duchovního života, a toto milosrdenství autor rozděluje na materiální a na psychosociálně spirituální. Přičemž za materiální milosrdenství jsou považovány činy jako poskytnutí potravy či nápoje lidem hladovějícím, dále pak nabídka oblečení či návštěva nemocných či umírajících a posléze i důstojné rozloučení se s nimi. Kdežto psychosociální a spirituální milosrdenství je popisováno ochotou informovat neinformované, dále jako poskytování rad, potěšení nešťastných, učení odpouštět či modlení se za lidi v nouzi. (Smékal, 2017)

Vztahem mezi spiritualitou a náboženstvím se zabývali autoři Pargament a Zinnbauer. Pargament (2002, in Řičan, 2007, s. 45) kteří uvádí, že „*spiritualita je hledání posvátna, zatímco náboženství je hledání něčeho významného způsobu, které mají vztah k posvátnu.*“ Podle těchto slov se tedy spiritualita považuje za užší pojem, neboť je součástí náboženství, které ji považuje za své jádro. Proti tomuto tvrzení se staví Zinnbauer, který naopak považuje spiritualitu za široký pojem, který náboženství zahrnuje a považuje náboženství jen jako jakousi možnost projevu spirituality. Zinnbauer tedy naznačuje, že k tomu, abychom

prožívali spirituální prožitky, nepotřebujeme vzdělání v dané problematice či být součástí nějaké organizace. Spirituální prožitky může člověk prožít při vrcholné zkušenosti například v přírodě či milostném vztahu. (Říčan, 2007)

3 SPIRITUALITA

Správné uchopení spirituality není zcela jednoduchým úkolem. Definovat spiritualitu tak, aby obsahem své definice vyhověla všem, se zdá takřka nemožné. Neboť spiritualita, ať už v jakékoliv podobě, je součástí nás všech a je schopna se odrážet i ve formách naše prožívání či jednání s druhými lidmi. Po důsledném pochopení spirituality můžeme být více schopnými při práci s lidmi.

Sociální práce a spiritualita jsou dle mého názoru propojeny. Domnívám se, že zcela původní kořeny sociální práce se nesly v duchu služby pomoci bližním, ale i potřebným. Křesťanství by se dalo považovat jako za nejvíce vlivné na vznik humanitární, sociální pomoci, ale i celkově na rozvoj pomáhajících profesí. Spirituální dimenze člověka hraje v našich životech určitou roli, a proto si myslím, že spiritualita při práci s klienty má své místo v pomáhající profesi.

V této kapitole se proto budu spiritualitě jako také věnovat, zejména jejím definicím. Dále pak nastíním její projevy v sociální práci i to, jaké hodnoty do oboru sociální práce přináší.

3.1 Definice spirituality

Spiritualita tedy vychází z křesťanské tradice, ovšem „pochází z latinského „*spiritualis*“ (duchovní), odvozeno od „*spiritus*“ (dech nebo duch), a v křesťanství odkazuje k působení třetí božské osoby Ducha svatého, na jednotlivého člověka, a hlavně pak k odezvě tohoto působení v jeho životě. Spiritualita je tedy v tomto pojetí vnitřní život člověka, iniciovaný působením Ducha a prodchnutý Bohem, jeho duchovní život.“ (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 10)

Smékal (2005, s. 158) uvádí, že „základem duchovního života je spiritualita, kterou můžeme charakterizovat jako prožívání, promýšlení, a uskutečňování vztahu k posvátnu, k Bohu. Chceme-li toto celé popsat neutrálně a bez náboženských konotací, můžeme chápat spiritualitu jako vztahování se k tomu, co podporuje kvalitu života, co je vznešené a krásné, co je povznášející a co nás přesahuje.“ Autor se domnívá, že v programech zdravého životního stylu rozlišujeme dvě kultury, kulturu těla a kulturu duše. V oblasti kultury těla se zaobíráme sportem či protahováním těla, a to ať už různými gymnastickými prvky či jógovým cvičením. V kultuře duše se zabýváme tvořivostí, rozvojem našich sociálních vztahů a dovedností, ale i empatií. Obecně lze podotknout, že spiritualitou je považováno

žití takovým způsobem, který zahrnuje činnosti podporující potřebu transcendence, tedy zakotvení v něčem, co život povznáší. Abychom mohli žít takovýmto způsobem, vyžaduje neustálou reflexi a sebereflexi toho, co činíme sobě samým, ale i druhým. Spadá zde i to, jak pečujeme o své tělo, o své já a osobnost. Zároveň se zohledňuje i to, jak se staráme o svou rodinu a své blízké, a do jaké míry podporujeme pozitivní prosociální tendence společnosti. Dále i to, jak jsme prospěšní svou profesí či jaký vztah máme k Posvátnu a jak se stavíme k lhostejnostem vůči přírodě a všemu, co znehodnocuje podmínky našich životů. Spiritualita člověka se pak projevuje v morálním zakotvení jedince, a to zejména v jeho smýšlení a jednání, v citlivosti svědomí a v rozhodování. Dále pak v lásce, nejvíce v tom, jakým způsobem je projevoována vůči druhým lidem a její účinností v pomoci lidem, kteří se ocitli v nouzi. (Smékal, 2005)

Spiritualita podle Říčana (2007, s. 58) „*asociuje něco nového, spontánního, neformálního, tvořivého, autentickou vnitřní zkušenost, svobodu individuálního vyjádření, duchovní hledání, případně dobrodružné experimentování.*“ K tomuto Stríženec (2007, s. 39) přispívá tím, že za spiritualitu považuje „*spontánní a osobní projev spirituálního života. Výraz spirituální život se přitom používá v širším smyslu (bez explicitního vztahu k Duchu svatému, jak je tomu v křesťanství). Spiritualitu není možné popisovat nezávisle od osob, které ji prožívají. Přitom jsou zde odlišnosti, které souvisejí s pohlavím, věkem, temperamentem, prostředím a životním stavem.*“

Babyrádová (in Babyrádová, Havlíček, 2006, s. 23) popisuje spiritualitu pomocí tří základních druhů spirituality následovně tak, že „*první pojetí spirituality je platónské či novoplatónské – jde o pojetí hlásající opozitum ducha a těla. Duchovní život podle tohoto pojetí znamená oddělení spirituální od praktického. Druhé pojetí je spíše psychologické, kdy duch je chápán jako komplementární pojem k hmotě (zde je spojováno duchovní s duševním). Toto druhé pojetí má řecký původ a je důležitým východiskem pro zkoumání spirituality v současnosti. Třetí pojetí je pak křesťanské, kdy navázání kontaktu s duchovním je ztotožňováno se splynutím s božskou osobou – Duchem svatým (Duch působí v člověku).*“ Spiritualita ovšem nebývá popisována jen na pomoci výše uvedených druhů, ale také bývá připodobňována například k religiozitě, náboženským citům či k vnitřnímu duchovnímu životu. (Babyrádová, Havlíček, 2006)

Sheldrake (2003, s. 41) uvádí, že „*naše názory na Boha, církev a člověka se pod vlivem teologie, lidského poznání a historických událostí nutně vyvíjejí, musí každá generace znovu definovat, co přesně spiritualita znamená a co je jejím obsahem.*“ Z toho by tedy mohlo

vyplývat, proč se v odborné literatuře setkáváme s tolika definicemi spirituality. Znamená to, že potíže spojené s definováním spirituality jsou spojeny „se skutečností, že není jediným, transkulturním jevem, nýbrž že její kořeny tví v prožité zkušenosti v přítomnosti Boha v dějinách – a to v dějinách, které vždy mají specifickou, konkrétním rámcem danou povahu.“ (Sheldrake, 2003, s. 42)

Dále Sheldrake (2003, s. 60) popisuje čtyři hlavní rysy spirituality, kdy „za prvé nemá výlučný charakter, respektive není v žádném případě spojena výlučně s určitou křesťanskou tradicí, a dokonce nutně nesouvisí ani s křesťanstvím jako takovým. Za druhé platí, že i když je o něco více než v nedávné minulosti spojena s pevnou teologií, není jednoduše normativní aplikací absolutních nebo dogmatických zásad na reálný život. Za třetí se ani tak nezabývá definováním dokonalosti jako podrobným zkoumáním spleťtého tajemství vývoje člověka v kontextu živého vztahu s absolutnem. A konečně se neomezuje na zájem o vnitřní život, ale snaží se o integraci všech stránek lidského života a zkušenosti.“

Smékal (2017, s. 20) za spiritualitu považuje „citlivost naší mysli vůči duchovním hodnotám, ale také praxe jejich hledání a uskutečňování. Obecněji lze tedy říci, že je to orientace na smysl života a řád vesmíru.“ Dále Smékal (2017, s. 20) uvádí, že „spiritualitou se nejčastěji míní osobní náboženská zkušenost a její uskutečňování v životě.“

Co se týče vztahu mezi spiritualitou a religiozitou, tak Cimrmannová (2017, s. 15) popisuje vztah mezi spiritualitou a religiozitou následovně tak, že „spiritualitou se obvykle rozumí individuální jev související s osobní transcendencí a smysluplností života.“ Religiozita je pak osobním vztahem člověka k náboženství, církvi a jejímu učení. Tato vymezení jsou zpravidla ve shodě s řadou dalších pramenů, v nichž jsou pojmy detailně analyzovány. Zvláštní důraz je kladen na duchovní hledání jako kreativní proces, a to i v tradiční křesťanské spiritualitě.“ Spiritualita je pro člověka předurčená vlastnost, která umožňuje lidstvu „transcendovat za hranice hmatatelného světa a hledat smysl bytí v něm.“ (Cimrmannová, 2017, s. 16)

Uchopení a vysvětlení pojmu spiritualita není zcela jednoduché, neboť spiritualita bývá často přirovnávána pouze k náboženskému životu, a je tedy spjatá s určitými náboženskými tradicemi. V současnosti je na spiritualitu čím dál tím více nahlíženo jako na individuální a na instituci nezávislý náboženský zájem.

3.2 Historie spirituality

Novodobá spiritualita je spojena s hnutím New Age, které mělo za to, že s rozšířením spirituality přijde pro lidstvo blažený věk, přičemž Nešpor s Lužným (2007, s. 132) uvádějí, že „počátky *New Age* lze hledat už v první polovině 20. století, v různých duchovních hnutích, která se kriticky vymezovala vůči západní společnosti a jejímu důrazu na materiální hodnoty, individuum, ekonomiku a techniku.“ Nešpor a Lužný (2007, s. 131) dále pak dodávají, že „výraz *New Age* se však postupně začal používat v mnohem širším smyslu pro celé spektrum duchovních praktik a věr, které spojuje kritický postoj vůči mainstreamové západní společnosti a hledání nějaké alternativy, ať už vycházejí z (různě starých) kořenů, nebo zcela nové.“ Členové tohoto hnutí si upravují prvky z různých tradic a z nich poté utvářejí vlastní soukromé projevy náboženství a spirituality. Zásadním rozdílem je to, že toto hnutí nevytváří žádné autoritativní skupiny, naopak členové hnutí jsou různě zapojení a oslovuje je jen určitá část fenoménů z hnutí New Age. Rozšíření spirituality vedlo k tomu, že každý je jakýmsi způsobem spirituální, a to i ti, kteří odmítají náboženství a jen výjimečně se obracejí například k duchovním cvičením či léčitelským praktikám za účelem rozšíření jejich dosavadních schopností. (Nešpor, Lužný, 2007)

Jankovský (2003) uvádí, že v postmoderním světě se ruší koncepce jedné jediné pravdy a vstupují do popředí alternativní přístupy náboženství. Dochází k prosazování plurality názorů a vznikají nové náboženské proudy a směry. Postmoderní člověk pociťuje silnou touhu po tajemnu, a tak vedle materiálních jistot hledá i spirituální hodnot.

3.3 Spirituální složka osobnosti

Spiritualita a to, jak ji prožíváme, má vliv nejen na naši komunikaci s druhými lidmi, nýbrž i na náš vztah k nim. Říčan (2010, s. 154) poukazuje na to, že „*spiritualita je typické téma současné humanistické psychologie. Lze předpokládat, že tvoří – alespoň u některých jedinců – integrující centrum motivů, postojů a citů i kognitivní orientace, jádro osobní identity a smyslu života.*“ Samotný Maslow ve své pyramidě potřeb umístil spiritualitu na její vrchol, neboť považoval spiritualitu za něco, co patří k člověku, zejména tedy ke člověku, který naplno dosahuje svého skutečného sebenaplnění. (Říčan, 2010)

Osobnostní složka spirituality je poté utvořena „*vnímáním posvátnosti, rozvíjí se ve vztahu k posvátnému a různými způsoby tento vztah projevuje.*“ (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 12)

Vzhledem k tomu, že jsme i bytosti spirituální, tak Smékal (2017, s. 109) hovoří o jakési spirituální inteligenci, kterou „*bývá nazývána schopnost nalézt smysl bytí a dění, hledání a nalézání vztahů a souvislostí mezi vnějším děním a naším vnitřním prožíváním a konečně sebe kultivace – práce na svém vlastním duchovním růstu, jejímž předpokladem je otevřenost změně.*“ V rámci spirituální inteligence se hovoří o pěti charakteristikách, mezi které patří schopnost překračovat materiální a fyzické. Dále pak dovednost prožívat zesílené stavy vědomí, možnost vnímat svátost zkušeností každých dnů, nicméně zde patří i schopnost řešit problémy pomocí duchovních zdrojů a v neposlední řadě zůstat mravným. (Emmons, in Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012)

Za zdroj spirituality moderního světa by se daly považovat tzv. *sekulární zdroje*, což jsou ve své podstatě světové názory. Jedná se zejména o občanská sdružení, která naplňují loajalitu občanů. Média také naplňují mnoho potřeb, neboť jsou to právě ony, kdo ovlivňují myšlení a chování lidí, jejich postoje a sdílená témata. Dalo by se tedy říct, že v současném světě se v podstatě cokoliv může stát spirituálním zdrojem. Nesmíme opomenout, že zdroje toho rázu nejsou považovány za náboženské, ale přesto jsou pro některé jedince velice podstatnými, neboť právě tyto zdroje vnímají za možnosti, jak se dotknout Posvátna. Můžeme si zde představit nějakou celebrity, se kterou se jedinec ztotožní a začne napodobňovat nejen chování této osoby, ale také převezme její hodnoty. Dochází zde k vytvoření jakéhosi kultu, který se může projevat na různých veřejných událostech, jako například při pohřbech, svatbách, koncertech či sportovních aktivitách. Ohledně zdrojů spirituality bychom neměli opomenout i tzv. *soukromé náboženství*, kdy je jedinec ovlivněn tradicemi. Ovšem vytváří si své vlastní hodnoty, mravní normy a celkové představy o světě, ve kterém žijeme. Do soukromé spirituality tak vstupují zejména zážitky, potažmo události, které osoba považuje za vrcholné a mimořádné, které jsou specifické svým přesahem chápáním. Mezi tyto události patří například smrt blízkého člověka, klinická smrt, ohrožení vlastního života či porod. Nicméně kromě zážitků s tímto přesahem se zde vyskytují i jakési mezní zážitky, které jedincovu spiritualitu také obohacují. Mezi tyto mezní zážitky patří různé náboženské techniky, alternativní psychoterapeutické metody či adrenalinové sporty, popřípadě psychedelické látky. Z toho tedy vyplývá, že spiritualita je pestrá, neboť má mnoho zdrojů, ale i individualistických přístupů. Proto i rozdělení lidí na „*věřící*“ a „*nevěřící*“ je pro společnost nepostačující a ve své podstatě i bezvýznamné, poněvadž jedinec si prvky spirituality ve svém životě nemusí ani uvědomovat, a přesto může být považován za spirituální bytost. (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012)

Význam a intenzita spirituality se v průběhu života vyvíjí či různě proměňuje, a to zejména v důsledku specifických životních situací. K tomu Oser (1993, in Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 14) uvádí, že nejintenzivnější je spiritualita v situacích, kdy „*pociťujeme ohrožení dosavadního řádu věcí, kdy je konfrontován s nahodilostí, s něčím mimořádným a něčím nevysvětlitelným a nedisponovatelným.*“ Jedná se tedy o situace, které ve člověku vyvolávají nutkání dát smysl svému dosavadnímu životu, ale i celému světu. (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012)

Říčan (2007, s. 44) uvádí, že se spiritualitou „*bývá často spojována myšlenka, že jde o intenzitu prožitku, ať už blaženého nebo děsivého.*“ Takovýto spirituální prožitek „*by měl svého nositele ovládnout, měl by ho existenciálně proměňovat, duchovně i psychicky posilovat, vytrhnout z běžné existence, strhnout k hrdinskému činu nebo aspoň k nadšení.*“ (Říčan, 2007, s. 44) Tento spirituální prožitek nabádá člověka k tomu, aby konal dobro vůči druhým lidem, a jednal podle etických zásad. (Říčan, 2007)

3.4 Sociální práce a spiritualita

Šikýřová (in Kodymová, Holda, 2008) uvádí, že „*sociální práce měla ve svých počátcích neoddiskutovatelný duchovní aspekt, protože v mnoha náboženských systémech je péče a pomoc druhým přímo imperativem (přičemž starostlivost a dobré skutky budou případně v posmrtném životě odměněny).*“

Štampach (in Babyrádová, Havlíček, 2006, s. 104) se zabývá spiritualitou nezávislou na náboženství a popisuje ji následovně tak, že „*je tedy péčí o ducha. Je to péče člověka o sebe sama a jiné lidi mající za cíl, aby se člověk vracel z odcizení k sobě a v této autenticitě ze sebe vystupoval.*“ I v tomto bychom mohli nalézt propojení sociální práce se spiritualitou. Neboť i na spiritualitu může být nahlíženo jako na péči a pomoc druhým s jejich problémy, potřebami a rozvojem potenciálu, který každý z nás má, jen jej ne vždy nevidíme. Toto vše je tedy obsahem jak spirituality, tak sociální práce, a proto jsou mezi sebou navzájem obě oblasti propojeny.

Šikýřová (in Kodymová, Holda, 2008) popisuje také oblasti sociální práce, ve kterých je důležité se spirituální stránkou, nejen klienta, pracovat. Mezi tyto oblasti uvádí fakt, že spiritualita se dá využít v terminální fázi klientova života, neboť zejména v této fázi přichází člověk do styku s existenciálními otázkami v oblasti smyslu života, ale i případného posmrtného života. Za klíčové se v tomto bodě považuje například hledání usmíření či odpuštění, za tímto účelem klient vyhledává duchovního či sociálního pracovníka, který je

těmto otázkám otevřen. Dále pak se spiritualita využívá při práci s pozůstalými, kteří si mnohdy pokládají podobné otázky jako umírající jedinec. Autorka také uvádí, že do styku se spiritualitou přicházejí lidé, kteří procházejí krizí, a často si tyto osoby kladou otázky, jak mohl Bůh dopustit, že momentálně prožívají takovéto náročné období. Právě v situace krize nám spirituální reflexe může pomoci nalézt naději či dát událostem nový směr. Při práci s rodinou, zejména pak s rodinou, která je duchovně založena, je spiritualita považována za jakýsi stmelovací prostředek, nicméně může být zdrojem rozporů. Vzhledem k tomu, že spiritualita může pomoci nalézt nový smysl života a překonat dosavadní překážky, může být užitečnou při práci s osobami, které jsou závislé na návykových látkách. Co se týče práce se seniory tak zde má spiritualita také své místo, neboť s růstem věku člověk přehodnocuje svůj dosavadní život. Zejména starší lidé, a to i ti, kteří se označují za nevěřící, vyhledávají lidé či skupiny zaměřené na spiritualitu, neboť právě zde se jim dostává opory, možnosti sdílení svých pocitů a sociálního kontaktu. Při práci s etnickými menšinami a národnostmi se pracovník dostává do kontaktu se spirituálními systémy jak netradičními, tak s faktem, že víra je důležitou složkou v životě příslušníků minorit a zastupuje zde mnohem větší roli než v majoritní společnosti. Proto, aby pracovníci měli předpoklady pro zvládnání spirituální praxe, je důležité je i v této oblasti vzdělávat. Neboť *„kvalifikovaný sociální pracovník by měl mít dostatek teoretických znalostí i praktických dovedností, jež by mu umožňovaly adekvátně se spiritualitou klientů pracovat a využívat ji především jako podpůrný zdroj při řešení problémů.“* (Šikýřová, in Kodymová, Holda, 2008, s. 138).

3.5 Spirituálně senzitivní sociální pracovník

Na základě ustanovení Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky (2006) tedy *„sociální pracovník respektuje jedinečnost každého člověka, a to bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, rasu či barvu pleti, mateřský jazyk, věk, pohlaví, rodinný stav, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.“* V rámci tohoto vymezení pozice sociálního pracovníka se nám otevírají i pomyslné dveře pro spirituální oblast, neboť jak již bylo řečeno, spiritualita je v náboženství obsažena. V rámci Etického kodexu (2006) se také uvádí, že sociální pracovník *„pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Sociální pracovník jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Sociální pracovník se zaměřuje na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit, a tak podporuje jejich*

zmocnění. “ Pracovník tedy vnímá klienta jako osobu a je schopen pohotově reagovat na jeho potřeby, aniž by klienta soudil a usiloval o jeho bezpodmínečné přijetí. Z toho vyplývá, že klienta nehodnotí a ani na něj neklade požadavky, kterými by právě jeho bezpodmínečné přijetí podmiňoval. (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012)

Kaňák (2016) považuje profesní rozvoj v nejen oblasti sociální práce, ale i duchovna jako jednu z hlavních složek osobnosti spirituálně založeného sociálního pracovníka. Neboť za účelem rozvoje v těchto oblastech se poté dostává klientům kvalitního poskytování pomoci a podpory, a to nejen zejména v oblasti sociálního fungování, nýbrž i ve schopnosti zvládnání životních situacích. Někteří sociální pracovníci, obzvláště ti, kteří jsou duchovně založeni, vnímají svoji práci jakožto životní poslání či naplnění. K tomuto Navrátil (2017, s. 10) poznamenává, že *„mnozí sociální pracovníci například z duchovního prostoru čerpají prvotní důvod pro volbu pomáhající práce jako svého životního povolání. Sociální práce je profese založená na hodnotách a duchovní sféra je s hodnotami velmi spjata. Proto je spiritualita u řady sociálních pracovníků spojnicí jejich profesního a soukromého života.“*

Sociální práce souvisí s kvalitou života, ale i s kvalitou poskytovaných sociálních služeb. Nicméně ne vždy jsou podmínky vhodné proto, aby se daná situace či problém řešil spirituálně orientovanou intervencí. Pro většinou část sociálních pracovníků je zcela běžné, že se při své praxi setkávají s otázkami, které jsou spirituálně orientovány. Neboť mnoho klientů se setkává s utrpením, ztrátami a krizemi, kdy po překonání určité části této bolesti vyhledávají Boha, naději a nový smysl pro život. S těmito otázkami se setkávají i samotní pracovníci, kteří je pokládají sami sobě, poněvadž i oni jsou součástí těchto utrpení, a časté setkávání bolesti je pro klienty i pracovníky tíživé. V praxi ovšem bývají pracovníci jen zřídka v oblasti spirituality kvalifikováni. Co se týče spirituálně orientované sociální práce, nejsou dostatečně připraveni, což je problém, neboť nevhodnými způsoby intervence pro řešení krize mohou narušit pomáhající proces. Spirituální dimenze člověka je neopomíjenou složkou, která se tak či tak do práce s klientem promítne. Jak již bylo zmíněno, je součástí kvality života, a proto by sociální pracovník měl být spirituálně senzitivní. Neboť tato spirituální složka osobnosti je rozvíjející složkou odbornosti při práci pracovníka s klientem. (Cimrmannová, 2017)

Vzhledem k tomu, že sociální pracovníci se dostávají společně s klienty do situací životního zvládnání, je třeba si uvědomit, že zde nehrají svou roli jen biologické, sociální a psychologické potřeby či faktory, ale i spirituální. Navrátil (2017, s. 9) uvádí, že *„sociálního pracovníka přitom zajímá, jak klientův přístup ke spiritualitě stabilizuje či ohrožuje jeho*

životní zvládnání, případně zda lze klientovi dopomoci k tomu, aby svoji spirituální dimenzi využil jako vitální zdroj změny nepříznivé situace. Klíčem zdravého zapojení spirituální dimenze klienta do zvládnání obtížné situace je dostatečně hluboké porozumění klientovi, jeho situaci a potřebám v ní.“ Dochází tedy k tomu, že sociální pracovník musí vycházet přímo ze životních situací svých klientů. Spiritualita a pohled klienta na ni může být pro klienta podstatným pozitivním faktorem pro jeho motivaci, ale může na něj mít také negativní dopad. Z tohoto důvodu je tedy podstatné, aby pracovník dostatečně porozuměl spirituální dimenzi klientů. (Navrátil, 2017)

Spiritualitou je v současné době důležité se zabývat i z důvodů migrační krize, neboť neznalost religiózního života u migrantů, kteří přicházejí do České republiky, může vést k tomu, že v konečném důsledku jakákoliv pomoc nabízena ze strany sociálního pracovníka může být odmítána a považována za neúspěšnou. Dalším důvodem je fakt, že žijeme v pluralitní společnosti, a lidé mají různé duchovní otázky a na ně odpovědi. Proto v pomáhajícím procesu je důležitá brát zřetel na individuální spirituální pojetí spirituality. (Navrátil, 2017)

Lidé stále touží po spirituálním životě a transcendenci, nicméně nechtějí být součástí církevního společenství. Nicméně stále je zde podstatným prvkem to, že se lidé nejsou schopni s některými těžkosti života vypořádat sami. Proto se obracejí na ostatní, u kterých hledají pomoc s odpověďmi na otázky týkající se smrti či hledání smyslu bytí (Navrátil, 2017). „*Čím méně jsou lidé součástí náboženských organizací, tím více vzrůstá potřeba zvládat existencionální nejistoty jinými prostředky, například také pomocí sociálních pracovníků, kteří jsou s lidmi zažívajícími utrpení v každodenním kontaktu.*“ (Navrátil, 2017, s. 12)

Sociální pracovník by měl tedy disponovat i spirituálními kompetencemi. Pro vymezení spirituálních kompetencí sociálních pracovníků, bych se ráda odkázala na klasifikaci dle *Asociace pro spirituální, etické a náboženské hodnoty v poradenství z roku 2009*. Podle této Asociace by se v otázkách náboženství a spirituality měl sociální pracovník vyznat a řádně orientovat. Takový to pracovník se tedy vyznačuje následujícími kompetencemi. V rámci oblasti kulturního a všeobecného rozhledu je pracovník schopen popsat společné a rozdílné znaky náboženství a spirituality. Dále pak by pracovník měl být schopen rozpoznat klientovu víru v náboženství a spiritualitu, a zdali tedy ovlivňují klientův pohled na svět a jeho psychosociální fungování. V oblasti sebeuvědomění by měl pracovník být schopen aktivně zkoumat své vlastní postoje, přesvědčení a hodnoty v oblasti náboženství a spirituality. Dále

by měl pracovník být schopen zhodnotit jeho náboženský či spirituální vliv na klienta a proces poradenství. Pracovník by měl být schopen rozpoznat hranice svého duchovního porozumění klientovy situace. Měl by být obeznámen s duchovními zdroji klienta, na které se pracovník může v rámci poradenského procesu obrátit. V oblasti vývojového a spirituálního rozvoje by měl pracovník být schopen aplikovat různé duchovní metody v rámci toho, jak se klient vyvíjí. V oblasti komunikačního procesu s klientem by měl pracovník být schopen komunikovat s klientem o náboženství a spiritualitě s porozuměním a citem. Pracovník by měl umět využívat duchovní koncepty, které jsou v souladu s klientovou perspektivou a jsou pro něj přijatelné. Dále by pracovník měl být schopen rozpoznat duchovní témata v komunikaci s klientem, a pokud jsou tyto témata terapeuticky relevantní, pak by pracovník měl být schopen je s klientem řešit. V oblasti posouzení klienta by sociální pracovník měl být schopen shromáždit relevantní údaje o klientově náboženské či spirituální perspektivě, a měl by být schopen posoudit, jakou roli tato perspektiva v klientově problému zastává. V oblasti diagnostiky a léčby by měl sociální pracovník být schopen rozpoznat klientovu duchovní perspektivu, neboť právě tato perspektiva by mohla zlepšovat celkový well-being klienta, nebo naopak přispívat ke klientově problému či jej dokonce zhoršovat. Pracovník by měl být schopen nastavit takové cíle pro klienta, které jsou v souladu s jeho náboženskou či spirituální perspektivou. Dále by pracovník měl být schopen upravit terapeutické techniky tak, aby byly v souladu s klientovou náboženskou či spirituální perspektivou. Poté by měl být pracovník schopen využít náboženských či spirituálních klientových technik, pokud je to tedy klientem akceptováno. Sociální pracovník by také měl aplikovat takové terapeutické metody, které jsou v souladu s klientovou duchovní perspektivou a jejími postupy. (Association for Spiritual, Ethical and Religious Values in Counselling, 2009)

Vzhledem k tomu, že míra spirituálních prožitků je u každého jedince jiná, je pro sociální pracovníky *„důležitá reflexe vlastních názorů a postojů a otevřenost k jejich změně. Jak věřící, tak nevěřící pracovníci by proto měli vystavovat svá přesvědčení konfrontaci s odlišnými pohledy, což přispívá k jejich zralosti. Názory a postoje druhých přitom nemusíme vnímat jako negace názorů vlastních. Jinakost druhého můžeme vnímat jako obohacení (a klienti pracovníků v pomáhajících profesích se vyznačují často právě tím, že jsou jiní). Tento přístup vede k zachování důstojnosti klientů.* (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 197)

3.6 Spirituální potřeby klientů

Kaňák (2016) uvádí, že v sociální práci hraje spiritualita klientů roli už jen z toho důvodu, že je vnímána jako další rovina v klientově životě, ve které je možno rozvíjet a transformovat spiritualitu jeho spiritualitu. Dále pak Kaňák (2015, s. 40) zdůrazňuje, že „*o náboženství a spiritualitě je referováno jako o posilujícím prvku, který dokáže pomoci lidem hledat smysl jak v příjemných chvílích, tak ve chvílích zátěže. Silná spirituální dimenze může být výhodná pro pracovníky a pracovnice především tehdy, pokud se setkají s klienty v mezních životních obdobích. V ostatních případech může být výraznou inspirací pro proces práce s klienty a klientkami.*“ Tedy spiritualita by mohla v sociální práci hrát větší roli, než se zdá, neboť může být užitečná při komunikaci pracovníka s klientem a při navozování pozitivního vztahu. Tento pozitivní vztah je při práci s klienty podstatným faktorem pro úspěšné překonání současné krize či nepříznivé situace, ve které se klient může nacházet.

Mezi spirituální potřeby klientů uvádějí Hodge a Horvath (2011) potřebu porozumění, smysl a naděje. Dále pak vztah s Bohem, spirituální cvičení, náboženské povinnosti, mezilidské vztahy a profesionální interakce se zaměstnanci. V oblasti porozumění, smyslu a naděje klienti zařazují touhu po vědění, a po porozumění okolnostem, do kterých je život dostává, aby je tedy pochopili a mohli se přes ně přenést. Co se týká potřeby vztahu s Bohem, klienti mají potřebu s Bohem komunikovat, pokládat mu otázky a naslouchat jeho odpovědím. Vztah s Bohem dodává uspokojení a určitý pocit naděje v současnosti. Ovšem v rámci vztahu klienta s Bohem zde musíme vzít v úvahu to, že každý jej vnímá subjektivním pohledem. Potřeba spirituálního cvičení je zde popisována jako konkrétní pravidelné činnosti, které podporují klienty v jejich vztahu s transcendentem. Mezi tyto aktivity se řadí modlení se, čtení Bible či meditace, popřípadě poslech meditační hudby a čtení knih zaměřených na téma spirituality. Potřeba náboženské povinnosti je úzce spojena s tradičními projevy náboženství, které jsou například spojeny s konzumací jídla či pohřby. V rámci mezilidských vztahů je v tomto ohledu myšlena zejména potřeba komunikace s ostatními členy církve či se členy rodiny. Dále zde patří potřeba konverzování s lidmi, kteří mají stejné duchovní hodnoty jako klienti. Potřeba profesionální interakce se zaměstnanci je myšlena tak, že klienti upřednostňují pracovníky, kteří mají příjemné vystupování a důstojně zacházejí s klienty, dále pak projevují respekt a empatii vůči klientům. Hodge a Horvath (2001, s. 307-308) uvádějí, že „*spiritualita je nejčastěji definována ve vztahu jednotlivce s Bohem nebo s jiným druhem transcendentního bytí. Konceptualizace náboženství překrývající nabídky nabízené pro spirituality, ale mají tendenci zdůrazňovat pojem sdílené*

sady vír a praktik, které byly vyvinuty a institucionalizovány v kontextu komunity. Duchovnost a náboženství se tedy obvykle považují za překrývající se, ale odlišné konstrukce. V souladu s vnímanou mírou shody mezi těmito dvěma konstrukty se většina dospělých identifikuje jako duchovní i náboženská.“

Doležel (2017, s. 34) pracuje se spirituální citlivostí charitativních služeb a se spirituálních dimenzí klientů těchto služeb. V rámci diskurzu „*spirituality v sociální práci je potřeba rozpoznat klientův systém orientace v životě, tedy to, co považuje za významné pro své fungování a zvládnání klient, a nikoliv primárně pracovník či organizace, a následně toto poznání zmobilizovat a integrovat do intervence.*“ Důležité je si uvědomit, že každý pacient má svou vlastní individuální konstelaci potřeb, tedy ne každý pacient pocítuje všechny potřeby. (Doležel, 2017)

Z toho tedy vyplývá, že zapojení spirituální dimenze nejen klientů, ale i pracovníků je jen dalším faktorem, který nám může pomoci porozumět životní situaci klienta a posléze pomoci tuto situaci vyřešit. Proto by se spiritualita neměla opomíjet, neboť může mít pozitivní dopad na postup řešení nepříznivé situace. Zároveň se dá říct, že tato spirituální dimenze má určitý dopad na psychické rozpoložení, jak tedy klientů, tak sociálních pracovníků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Ve svém výzkumu se zaměřím na to, **jak moc je sociální práce ovlivněna spiritualitou. Jak jsou sociální pracovníci a pracovnice spiritualitou ovlivněni při práci s klienty.**

Spiritualita označuje, nevázaný a na instituci nezávislý náboženský zájem, pro nějž je tedy charakteristická **hodnota vnitřního zážitku a praktického, denního používání, které rozšiřuje schopnosti člověka. Spiritualita jako taková je spojována s individuální tvořivostí jedince, jeho svobodným rozvojem a jeho využitím v současném světě.** Být spirituálním znamená sebepojetí, a to bez příslušnosti k jakékoli instituci a bez jejich nároků na jedince. Proto, abychom byli spirituální nemusíme mít velké znalosti z oblasti náboženství, neboť spiritualita jako taková se stala, zejména v západní části společnosti, jakousi alternativou religiozity, a zároveň i nástrojem pro odmítání organizovaného náboženského života (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 11).

Vnímání druhého člověka s určitým spirituálním nastavením může zvýšit empatii a odhalit dosud nevědomé zdroje řešení problémů. Existence spirituální složky osobnosti představuje jakousi výzvu pro aktivní pomáhání, které může být zaměřeno na využití této složky pro podporu fyzického i psychického zdraví (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 44).

Ve výzkumu se tedy zaměřím na to, zda jsou pracovníci ve své profesi spiritualitou ovlivněni, a jaký vliv má na jejich postupy a metody práce s klientem.

4.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu této bakalářské práce je zjistit a popsat, **jakým způsobem se spiritualita promítá do přístupu sociálního pracovníka ke klientovi.** Dalším cílem je zjistit **vnímání spirituality ze stran sociálních pracovníků.**

4.1.1 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky pomáhají nálezt cestu výzkumníkovi, podle které se bude následně odvíjet celý jeho výzkum. Taková výzkumná otázka může poté pomoci se samotným začátkem výzkumu, ale i s tím, aby se výzkumník věnoval zkoumanému jevu po celou dobu svého výzkumu a neodbíhal od něj. Výzkumná otázka ukazuje výzkumníkovi směr, a to i tehdy zdá-li se, že výzkumník se ve výzkumu ztratil a není si jist již nadále zcela jist, zdali se drží svého tématu. Tyto výzkumné otázky se postupně v průběhu výzkumu zdokonalují,

a to zejména tehdy, když výzkumník začíná s analýzou údajů, které doposud získal. (Strauss, Corbin, 1999)

Za zásadní pravidlo je považováno to, aby byla výzkumná otázka v souladu nejen s výzkumným problémem, ale i s výzkumnými cíli, a to i v případě kvalitativního výzkumu, který je do jisté míry otevřeným a spoléhá na improvizaci. Výzkumná otázka by tedy měla být stanovena jasně, zejména proto, aby na konci výzkumu bylo zcela patrné, zdali výzkumník na otázku odpověděl ano nebo ne. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Co se týče komplexního výzkumného šetření, je těžké a často nepravděpodobné, že si výzkumník vystačí s jednou výzkumnou otázkou. Z tohoto důvodu si výzkumník stanovuje jednu hlavní základovou, obecnou otázku, která se postupně rozloží na další, více specifické otázky, které jsou přesněji definovány. Za obecný předpoklad by se dalo tedy považovat to, že odpovědi na jednotlivé specifické otázky utvoří odpověď na otázku hlavní. Výzkumník ovšem může také zformulovat více výzkumných otázek, které jsou přímo podřízeny výzkumnému problému, mezi těmito otázkami se poté nevyskytuje vnitřní hierarchický vztah. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Hlavní výzkumnou otázku jsme tedy zformulovali následovně: **Jakým způsobem se spiritualita promítá do přístupu sociálního pracovníka ke klientovi?**

Díličními otázkami jsou:

1. **Co motivovalo respondenty k výkonu činnosti v pomáhající profesi?**
2. **Jak ke spiritualitě přistupují sociální pracovníci?**
3. **Jakým způsobem pomáhá spiritualita při zlepšování kvality života sociálního pracovníka?**
4. **Jaké spirituální potřeby se vyskytují u klientů i sociálních pracovníků?**
5. **Jakým způsobem dochází k naplnění spirituálních potřeb, a to jak u klienta, tak u pracovníka v rámci výkonu práce?**

4.2 Pojetí výzkumu

Pro účel zjištění vlivu spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích volím kvalitativní výzkumné pojetí, neboť chci popsat, jak spiritualitu tyto pracovníci vnímají nejen při výkonu své práce, ale i při pohledu na klienta sociální služby, a zdali díky svému pohledu na spiritualitu vnímají svůj život lepším a více naplněným.

V rámci výzkumu jsem se rozhodla pro kvalitativní přístup, který se mi z důvodu tématu mé práce zdá nejvhodnějším. Jako metodu sběru dat jsem se rozhodla použít **polostrukturovaný rozhovor**. Polostrukturovaný rozhovor je dostatečně flexibilní metoda, která dává respondentům možnost volně mluvit o tématu, dále reflektovat svůj postoj k němu a rozvíjet své myšlenky. (Řiháček, Čermák, Hytych a kolektiv, 2013, s.15)

4.2.1 Výzkumná technika

Jako výzkumný přístup pro tuto bakalářskou práci byla zvolena forma kvalitativní, přesněji *„Interpretativní fenomenologická analýza“*. Přístup této analýzy poskytuje výzkumníkovi více prostoru nejen pro kreativitu, ale i volnost v rámci celého výzkumného procesu. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013) Metoda je tedy založena zejména na porozumění prožité zkušenosti člověka, a proto se tento přístup jeví jako perspektiva, *„z níž můžeme pohlížet na kvalitativní data, jestliže chceme popsat a interpretovat způsob, jakým nositel zkušenosti, která nás zajímá, přisuzuje této zkušenosti význam.“* (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 9)

Fade (2004, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013) výzkumníkovo osobní přesvědčení, jeho postoje a interpretace považuje za nezbytné k tomu, aby byl výzkumník schopen chápat žité zkušenosti dalšího člověka. V rámci této analýzy je důležité, aby výzkumník dovedl využít svého vlastního intuitivního myšlení, a tedy aby byl posléze schopen zformulovat, jak velký význam účastník výzkumu přisuzuje své vlastní zkušenosti.

Co se týče způsobu, jakým se výzkumník snaží porozumět respondentově zkušenosti, měl by být založen na vysvětlování či objasňování, poněvadž výzkumník poskytuje respondentovi kritické, ale i konceptuální komentáře k tomu, jak respondent přisuzuje zkušenosti své vlastní smysl. Zjištění z výzkumu jsou poté výsledkem jakéhosi společného úsilí respondenta a výzkumníka, a to i přesto, že výzkumník se postupně v průběhu analýzy od respondenta vzdaluje a vkládá do analýzy více ze své osobnosti. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

4.2.2 Výzkumný vzorek

Interpretativní fenomenologická analýza se tedy především zaměřuje na detailní analýzu zkušeností, a proto je tedy vhodné v rámci výzkumu pracovat s nižším počtem respondentů, neboť na tento nižší počet se lze lépe zaměřit. Zaměřit se lze také na jednoho člověka, pokud ovšem bude daný fenomén, kterým se výzkumník zabývá náležitě

reprezentovat. Respondenti musejí být proto řádně a pečlivě vybírání, neboť je podstatné, aby bylo nositeli daného zkoumaného jevu. Svou roli zde hraje i homogenita vzorku, která je při výběru respondentů zásadním pravidlem. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Pro interpretativní fenomenologickou analýzu je zcela přirozené, že respondenti jsou vybírání pomocí záměrného výběru. Výzkumník si vybírá takový okruh lidí, pro který je výzkumná otázka relevantní, a tedy takovýto okruh lidí je pro výzkumníka zcela podstatným. Co se týče kritérií pro výběr takového výzkumného vzorku, tak ty se odvíjejí od zaměření samostatného výzkumu, tedy pokud se jedná o úzké téma výzkumu, pak téma samotné může vymezit případné respondenty. Ovšem jedná-li se o téma široké, vybírá poté výzkumník takový okruh lidí, ve kterém si vyskytují lidé s podobným demografickým a socioekonomickým statutem. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Tento přístup preferuje tedy především „*bohatost dat jednotlivých případů*“ (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 14), než jasně stanovený a až přebytečný počet respondentů. Proto se jako doporučený výzkumný vzorek uvádí, že by měl být složen ze tří až šesti respondentů, kteří výzkumníkovi umožní dostatečně a detailně analyzovat každý případ zvlášť, a bude tak i poskytnut prostor pro provedení následné mikroanalýzy rozdílů a podobností v jednotlivých případech. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

V této bakalářské práci představuje výzkumný vzorek **5 respondentů**, žen. Průměrný věk je 42 let. Všechny tyto ženy jsou sociálními pracovníci z Charity Nový Hrozenkov, a plně se věnují pomoci lidem nejen v oblasti sociální. Mnou vybranou cílovou skupinu považují za zcela adekvátní z hlediska povahy tématu bakalářské práce, neboť právě v tomto zařízení je předpoklad spirituality, víry a lásky k bližnímu svému. Při výběru cílové skupiny pro svůj výzkum jsem také vycházela z předešlé zkušenosti s organizací, kdy jsem měla tu možnost se osobně s jednou z pracovnic z této služby seznámit a zůstat s ní v kontaktu a přes ni si i rozhovory s ostatními pracovníci dohodnout. Vzhledem k tomu, že tato organizace je zastřena církví, usoudila jsem, že se setkám ve většině případech s věřícími sociálními pracovníci, které mi budou schopny adekvátně odpovědět na mé otázky ohledně spirituality. Abych mohla svůj výzkum zrealizovat, spojila jsem se s jednou ze sociálních pracovnic, a sdělila jsem jí, za jakým účelem bych si přála se s pracovníky této organizace setkat, zároveň jsem jí i stručně nastínila téma své bakalářské práce. Schůzky s pracovníci se konaly přímo v dané organizaci, v jejich kancelářích, tedy v přirozeném prostředí, které znaly a cítily se v něm dobře. Před samotným začátkem každého rozhovoru jsem pracovnice upozornila na skutečnost, že rozhovory budou pro potřebu výzkumu nahrávány. Dále jsem

pracovnice ujistila, že rozhovor bude zcela anonymní a veškeré výstupy budou použity pouze a jen pro účely výzkumu v rámci mé bakalářské práce.

4.2.3 Způsob zpracování dat

Za účelem seznámení se s realitou světa účastníka výzkumu provádíme výběr metody sběru dat. Tento způsob sběru dat, který si sám výzkumník stanoví, by mu měl pomoci objasnit příběh účastníka výzkumu, dále pak jeho pocity i myšlenky, které jsou spojeny s problematikou, či fenoménem, kterým se výzkumník zabývá. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Interview je jednou z metod získávání dat v kvalitativním výzkumu. Pro to, aby byl kvalitativní rozhovor správně veden je potřeba určitá míra koncentrace, disciplíny, dovednosti a citlivosti. Před začátkem samotného rozhovoru je vhodné, aby se výzkumník zamyslel nad obsahem otázek, nad jejich pořadím a formulací, kdy ovšem v některých případech může výzkumník tato rozhodnutí učít během samotného rozhovoru s účastníkem. Toto celé záleží na typu zvoleného rozhovoru. Pozornost je potřeba věnovat nejen na začátku, ale i na konci interview, neboť začátek slouží k tomu, aby se prolomily respondentovy psychické bariéry, a zároveň aby respondent souhlasil s tím, že celý rozhovor bude nahráván. Co se týče konce interview, můžou nám být poskytnuty, kromě rozloučení i další podstatné informace pro výzkum. (Hendl, 2016)

Pro tuto bakalářskou práci jsem zvolila **polostrukturovaný rozhovor**, který respondentovi dává dostatečnou svobodu k vyjádření svých pocitů, myšlenek a postojů k danému tématu. V rámci tohoto rozhovoru může výzkumník sledovat i to, jaké informace se v průběhu rozhovoru vynořují, dále pak co je pro respondenta významné a současně je schopen rozhovor usměrňovat tak, aby se respondent neodchýlil od tématu. Je důležité ponechat respondentovi dostatečnou volnost, neboť bychom na něj měli nahlížet, jako na experta ve vztahu ke zkušenosti, kterou zkoumáme, a proto je respondentova volnost důležitá, protože díky ní může rozhovor směřovat, k tomu, co je podle něj významné. (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Před samotným zahájením rozhovoru byly respondentky vždy obeznámeny s přibližným tématem otázek, a opakovaně s faktem, že celý náš rozhovor bude nahráván. Každý z rozhovorů byl zahájen stejnými otázkami, a ukončen stejnou otázkou a následným poděkováním respondentkám za účast na rozhovoru. Ve většině případech byl dodržen stejný sled otázek, ovšem pokud mi respondentky poskytly informace na otázky dříve, než

jsem ji položila, již jsem se znovu neptala, přeskočila je a pokračovala k dalším otázkám. V případě nejasností byly použity mé doplňující otázky, které mi dopomohly k plnému pochopení respondentčina názoru. Rozhovory byly uskutečněny během jednoho týdne v měsíci březnu.

4.2.4 Tvorba dat

Smith, Flowers a Larkin (2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 15) doporučují výzkumníkovi, aby si nejdříve přepsali první rozhovor předtím, než povedou další rozhovor, neboť přepis prvního rozhovor může výzkumníkovi pomoci srovnat si, na co by se měl nejlépe zeptat po každém výroku respondenta, a na co se jej ve skutečnosti zeptal. Dalším zásadním bodem při tvorbě dat je doslovný přepis nahrávky rozhovorů, přičemž zásadní částí rozhovoru je jeho obsah. Co se týče neverbálního doprovodu u rozhovoru jako je smích, či váhání zaznamenáváme pouze v takové míře, abychom se neodklonili od důležitých informací. Přepsaný text rozhovorů je nejlepší si vytisknout a to tak, aby byly okraje dostatečně široké pro psaní poznámek, dobré je i přidat číslování stran a řádků, jelikož se mohou hodit při pozdějších fázích analýzy.

Zjistila jsem, že tato doporučení jsou velmi užitečná, a proto jsem se je snažila při svém výzkumném postupu svědomitě dodržovat. Každý z rozhovorů jsem si doslovně přepsala do počítače pomocí programu Word a respondentky jsem si seřadila postupně tak, jak jsem je navštívila, to znamená R1 – R5, poté jsem soubor vytiskla. Po obou stranách textu jsem měla dost prostoru pro psaní mých vlastních poznámek a myšlenek k tématu.

4.2.4.1 Tvorba a sběr dat z pohledu výzkumníka

Respondentky, se kterými jsem vedla rozhovory jsem znala pouze od vidění, a tak jsem si nebyla zcela jistá, které z pracovníků by byly vhodnými kandidátkami pro můj výzkum, ovšem s touto maličkostí mi vypomohla jedna z pracovníků, která byla velmi laskavá a ochotná pomoci. Domluvila mi schůzky jen s pracovníci, u kterých věděla, že bude o můj výzkum z jejich strany zájem a budou ochotny mi poskytnout rozhovor. S každou z pracovníků jsem se tedy setkala přímo v organizaci v jim přirozeném prostředí.

Každý z rozhovorů jsem začala tím, že jsem respondentkám sdělila základní informace ohledně mé bakalářské práce, mého výzkumu a následně k otázkám, které jim budu pokládat. Na začátku jsem ještě jednou vždy připomněla, že náš rozhovor bude pouze pro účely této práce nahráván na můj mobilní telefon. Respondentky tedy byly informovány

o faktu, že veškeré informace z jejich strany, které mi byly poskytnuty budou využity čistě pro mé potřeby výzkumu. Před samostatným rozhovorem jsme si s respondentkami povídaly, abychom si vybudovaly příjemnější atmosféru. Všechny respondentky byly přívětivé, otevřené a myslím si, že mi poskytly dostatečné množství informativního materiálu pro tuto bakalářskou práci. Každý z rozhovorů byl zakončen poděkováním a následným rozloučením.

Veškeré přepsané rozhovory jsou shodné se zvukovými záznamy, byly doslovně přepsány, přičemž při přepisování jsem se pokoušela neodstraňovat nadbytečný text, několikrát po sobě opakující se slova, abych si po přečtení rozhovoru byla schopna, co nejpřesněji vybavit celou situaci a vcítit se tak do pocitů respondentek, které při rozhovoru prožívaly.

4.2.5 Postup analýzy

Důraz je kladen na skutečnost, že se zde nevyskytuje žádný špatný, či správný způsob toho, jak celkovou analýzu vést. Naopak je zde popud pro výzkumníky, aby si kvalitativní přístup IPA přizpůsobili sami sobě, svým vlastním potřebám, přičemž je zde vítána i kreativita výzkumníka. Přesto je zde ovšem určitý obecný analytický postup, kterého by se měl každý výzkumník při své analýze držet. (Smith, Flowers a Larkin, 2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Na počátku celého analytického procesu je tzv. **nultá fáze**, do které spadá **reflexe vlastních zkušeností výzkumníka s tématem** svého výzkumu, kdy hlavním jádrem této fáze je uvědomění si výzkumníkovy motivace zabýváním se daného tématu. Autoři Smith, Flowers a Larkin (2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 17) tuto reflexi vlastní zkušenosti popisují následovně jako „*nástroj uvědomění si interpretativní role ve výzkumném procesu, díky němuž jsme schopni užitečně pracovat s daty a zajistit přitom validitu dat naší analýzy.*“ V mém případě se v rámci nulté fáze jedná o to, že mám v sobě pevně upevněnou pomoc bližnímu svému a jsem spirituálně založený člověk. Již při vedení rozhovoru s respondentkami jsem velice dobře chápala některé jejich odpovědi na mé otázky a dokázala jsem se do celého tématu více vcítit. Tedy ano, myslím si, že reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem zde je splněna.

Výše uvedení autoři za **první krok** analýzy považují **čtení a opakované čtení**, které by se mělo projevit tak, že výzkumník je tématem zaujat a vtáhnut do případu. Za hlavní cíl tohoto kroku můžeme považovat to, že výzkumník by se měl dokázat vžít do myšlenek a

pocitů svých respondentů a to tak, aby dokázal vnímat realitu stejně jakožto respondent sám. Kromě opakovaného čtení rozhovoru, je zde také doporučován opětovný poslech záznamů rozhovorů, neboť hlas respondenta může výzkumníkovi pomoci více se vcítit do tématu. (Smith, Flowers a Larkin, 2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

V mém případě nebylo potřeba využití opakovaného přehrání zvukových záznamů rozhovorů, neboť opakovaným čtením jsem byla schopna se přenést do doby, kdy byl rozhovor prováděn a vybavit si dostatečné množství detailů k tomu, abych byla schopna se do respondentek a jejich pocitů, které zřejmě při rozhovoru prožívaly, vcítit.

Druhý krok analýzy je zřejmě nejvíce detailnější částí analýzy, a sice **počáteční poznámky a komentáře**. V rámci této fáze pracuje výzkumník s textem tak, že se snaží zachytit vše, co je v textu významné či zajímavé, tedy každý sebemenší detail. Poznámky a komentáře si výzkumník může psát po obou stranách textu. Vyskytuje zde doporučení, aby tyto poznámky byly psány autorovou rukou, neboť takto mohou výzkumníkovi poskytnout intimnější provázanost s textem. (Smith, Flowers a Larkin, 2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

V textu jsem tedy snažila zaznamenat vše, co mi přišlo podstatné či dostatečně zajímavé. Slova, celé věty či jednotlivé fráze jsem si zakroužkovala, abych se mohla v textu lépe orientovat. Veškeré mé vlastní poznámky a komentáře, co mě při čtení napadly, jsem si vlastnoručně zapsala tužkou po levé straně textu, posléze poznámky, které mě napadly při opakovaném čtení jsem si zapsala propiskou po pravé straně textu.

Třetí krok analýzy je tzv. **rozvíjení vznikajících témat**. V rámci této fáze se výzkumník dostává do výzkumného procesu, kdy již nepracuje s textem, ale pouze se svými vlastními poznámkami a komentáři, které si při čtení zaznamenal. Fáze má za cíl to, aby so výzkumník dokázal své poznámky zformulovat do trefných témat tak, aby byl schopen zachytit kvalitu respondentovi zkušenosti. V rámci pojmenování těchto témat můžeme využít přímo citace nebo popřípadě metafory, které samotný respondent při rozhovoru použil. Autoři Řiháček, Čermák a Hytych uvádějí (2013, s. 19) uvádějí „*v předchozích fázích byl v centru zájmu respondent, nyní se jim stává výzkumník sám, protože organizuje data a interpretuje je.*“

Vzhledem k tomu, že při opětovném čtení mých poznámek se ukázalo, že vznikajících témat je poněkud mnoho, vytvořila jsem si jednoduchou tabulku, která mi dopomohla v mé orientaci v tématech. V jednotlivých řádcích tabulky jsou zapsána všechna

témata, která se mi druhém kroku analýzy vytvořila. Poté jsem si jednotlivá témata seřadila abecedně, pro lepší orientaci ve vytvořené tabulce. V pravém sloupci tabulky je uvedena strana a řádek, kde se určité téma v přepsaném textu nachází. (viz. ukázka – Tab. 2)

Tabulka 2 *Ukázka ze seznamu témat*

1.	Ale je to jeho cesta	9.294
2.	Bezpředsudková	11.356
3.	Člověk je v jádru lepším	2.61
4.	Pomoc druhým lidem	1.5
5.	Pomoc s láskou	10.313
6.	Pomoc ve smíření se smrtí	6.198
7.	Se spiritualitou se žije lépe	10.323
8.	Smysluplnost práce	4.127
9.	Spiritualita vede pomáhání	1.9
10.	Společná modlitba a meditace	10.307
11.	Tam kam mě srdce vedlo	4.106
12.	Ve víře je síla a opora	2.68
13.	Více šťastný	7.228
14.	Vydefinování spirituálních potřeb	1.24
15.	Vývoj v průběhu života	6.193
16.	Základ pomoci v rodině	2.45

Zaměření na hledání souvislostí napříč tématy je čtvrtým krokem analýzy. Řiháček, Čermák a Hytych (2013, s. 20) k tomuto dodávají, že „některá témata fungují jako „magnet“ – přitáhnou k sobě témata podobná. Není nezbytné použít všechna témata, některá můžeme vyloučit, například proto, že se nevztahují k výzkumné otázce.“ Dále pak autoři doporučují, aby výzkumník si sepsal témata podle pořadí, v jakém se objevovaly v textu, a u každého z témat si poznačil, na jaké straně a řádce přepsaného textu se téma nachází.

Veškerá témata, která se ve třetí fázi analýzy jednotlivých rozhovorů vytvořila, jsem vytiskla, poté nastříhala a začala jsem je postupně skládat dohromady tak, aby na sebe navazovaly. Tímto způsobem došlo k vytvoření různých skupin témat, které si ovšem byly svým obsahem podobné. Ke každé této skupině jsem přiřadila určitý nadřazený pojem, který co nejlépe dokázal obsáhnout celou myšlenku všech témat ve skupince. V některých případech mi ovšem přišlo, že jednotlivých témat bylo mnoho a nadřazený pojem nebyl

schopen je všechny obsáhnout. Proto jsem se tedy rozhodla přidělit ke skupince ještě podřazené téma, které mi přišlo, že myšlenku ještě více shrne. Všechna podřazená témata jsem si nejprve napsala na papír a poté je přepsala do tabulek (viz. ukázka – Tab. 3). Stejným způsobem jsem tedy pokračovala i u všech dalších jednotlivých případů.

Tabulka 3 Ukázka nadřazených a podřazených témat

Nadřazené téma:	Podřazené téma:	Podřazené téma:
Proč pomáhající profese?	<u>Pomoc je úplně normální</u> Pomoc již při studiu (4.116) Poskytování duševní opory (2.40) Rodina jako základ pomoci (2.47)	<u>Změna</u> Pestrost oboru (4.122) Zdravotnictví neřeší vše (10.338)

Posledním krokem je propojení jednotlivých analýz. V tomto bodě výzkumník propojuje jednotlivé analýzy na základě společných vlastností, znaků, které objevil při zkoumání rozhovorů. Za důležité se zde považuje to, že by si výzkumník měl pokládat otázky typu „*Jaká je mezi zkušenostmi našich respondentů souvislost? Jak téma z jednoho případu osvětluje jiný případ? Které z témat napříč analýzami vystupuje jako nejsilnější?*“ (Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 21) Doporučením pro výzkumníka také může být fakt, že by si mohl jednotlivé vztahy mezi tématy znázornit pomocí grafického či tabulkového znázornění. Pro svůj výzkum jsem zvolila tabulkové znázornění propojenosti mezi respondenty (viz. Tab. – 4).

Tabulka 4 Ukázka jednotlivých nadřazených témat u jednotlivých respondentek

Nadřazené témata					
Respondentka 1	Proč pomáhající profese?	Sociálně spirituální pracovník	Život se spiritualitou	Spirituální potřeby	X
Respondentka 2	Proč pomáhající profese?	Sociálně spirituální pracovník	Život se spiritualitou	Spirituální potřeby	Otázka smrti
Respondentka 3	Proč pomáhající profese?	Sociálně spirituální pracovník	Život se spiritualitou	Spirituální potřeby	Otázka smrti
Respondentka 4	Proč pomáhající profese?	Sociálně spirituální pracovník	Život se spiritualitou	Spirituální potřeby	Otázka smrti
Respondentka 5	Proč pomáhající profese?	Sociálně spirituální pracovník	Život se spiritualitou	Spirituální potřeby	X

5 INTERPRETACE A PREZENTACE VÝSLEDKŮ

Interpretace jako taková má své základní postavení v analytickém procesu IPA. Smith, Flowers a Larkin (2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013, s. 21) popisují interpretaci tak, že „jdeme „za“ to, co se v textu bezprostředně objevuje, za zjevný obsah textu.“

Co se týče každé interpretace, která je zpracována podle IPA, dochází k tomu, že je úzce zakotvená v daném textu, a to zejména z toho důvodu, že autorem je vždy výzkumník, který je ovlivněn svými životními zkušenostmi. V interpretaci tedy dochází k odrazu předchozí výzkumníkovi zkušenosti, a proto k věrohodné interpretaci můžeme dojít například pomocí jedné z cest, kterou doporučují autoři Smith, Flowers a Larkin (2009, in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013), kdy analýza bude provedena více než jedním výzkumníkem. Ovšem k takové věrohodnosti se dá dojít i pomocí toho, že výzkumník svou interpretaci založí na respondentových výrazech a citacích, které jsou pro každého jedinečné. Za podstatný fakt se pokládá to, že výzkumník by měl vždy respektovat příběh, který mu respondent vypráví.

Řiháček, Čermák a Hytych (2013) doporučují výzkumníkovi, aby svým čtenářům poskytl výsledky ze dvou perspektiv, tedy z perspektivy výzkumníka a z pohledu svých respondentů. Výzkumník tímto způsobem zaujme čtenáře více, výsledky budou více vypovídající, neboť lépe zahrnou respondentovu zkušenost s tímto tématem. Za ideální způsob, jak autoři výše uvedení uvádějí, předvedení výsledků z perspektiv tak, aby byli čtenáři seznámeni, jak s výsledky z analýzy, tak se zkušenostmi respondentů. Přičemž výzkumník může při prezentaci výsledků ze svého úhlu pohledu využít komentáře doplněné o citace respondentů, kterými své tvrzení dokládá. Výzkumník nesmí zapomenout na to, že by mělo být jasně rozpoznatelné, co řekl on sám a co naopak respondent. Autoři dále výzkumníkovi doporučují, aby samotnou prezentaci svých výsledků začal společně se stručným shrnutím toho, co zjistil a poskytl tak čtenáři celkový přehled o zkoumaném jevu, než se čtenář dostane dále k jednotlivým tématům.

Výsledky výzkumu jsou postupně seřazeny podle toho, v jakém pořadí byly rozhovory s respondentkami vedeny, a také podle nadřazených i podřazených témat. V závěru každé prezentace zjištěných výsledků s jednotlivými respondenty se nachází tabulka, v níž jsou shrnuty nadřazená i podřazená témata.

Následující podkapitoly jsou věnovány jednotlivým výsledkům s respondentkami.

5.1 Respondentka č. 1

S mou první respondentkou jsem se setkala v její kanceláři v organizaci. Prostředí pro rozhovor bylo příjemné. Respondentka byla velice sympatická, a hezky mě u sebe v kanceláři uvítala. Před začátkem samotného rozhovoru jsme si povídaly, abychom se lépe vzájemně poznaly, vyměnily jsme si i některé své zážitky či poznatky, které jsme zatím v průběhu života sesbíraly. Z počátku mi respondentka přišla nervózní, a jak se ukázalo měla jsem pravdu, neboť měla trochu nepříjemný pocit ze skutečnosti, že celý rozhovor bude nahráván a také se trochu obávala svých vyjadřovacích schopností. Ovšem rozhovor se i přes nervozitu povedl, a respondentka se po celou dobu snažila srozumitelně a upřímně odpovědět na mé otázky.

5.1.1 Proč pomáhající profese?

Nemoc v rodině

Respondentka se pro práci v pomáhající profesi rozhodla...*z důvodu onemocnění maminky a dědečka. S dědečkem jsem byla doma na ošetřovném, a po smrti dědečka jsem nastoupila do Charity a udělala si sanitární kurz. Tedy nemoc v rodině změnila její celkový pohled na sociální práci jako takovou, a rozhodla se v tomto oboru pracovat. Po nástupu do Charity si uvědomila, že práce s dalšími lidmi je smysluplnou, a tak došlo k tomu, že našla práci, jakou vždy vlastně chtěla, protože...vždy jsem chtěla dělat něco, co má smysl a viděla jsem, že tady pomoc druhým lidem je dobře naplněný čas. Ovšem práci v pomáhajícím oboru si myslela, že nebude nikdy vykonávat, protože úplně v prvopočátku studovala i obor, který byl zaměřen spíše obchodním směrem, tento obor jí ovšem...nepřišel úplně smysluplný, je to také určitá pomoc lidem, ale něco tomu chybělo. No a pak onemocněl dědeček, a já jsem s ním zůstala doma, dědeček měl Parkinsonovu nemoc, a tady jsem viděla, že je to vše o něčem jiném.*

Vzhledem k tomu, že respondentka věděla o tématu mé práce, která je zaměřena na spiritualitu, a má i vystudovanou teologii, tak hned ze začátku se mi svěřila s tím, že...*práci v pomáhající profesi původně neplánovala, tady vidím to vedení z hůry, vše se naskytlo a odvíjelo se to tak až, že kdyby mi někdo dříve řekl, že budu dělat teologii, tak mu řeknu, že je blázen. Je to také o životních událostech, dozrávání a hledání.*

Poskytování duševní podpory

Respondentka uvedla, že odjakživa měla v sobě vnitřní pocit, kdy chtěla lidem okolo sebe pomáhat, jen byla životní období, kdy si tento chtíč uvědomovala více či méně. Pomoc druhým lidem vnímá...*v osobním nastavení člověka, tím myslím, že každý má určitou svou vlastní míru sociálního cítění.* Klientům je potřeba naslouchat, sama respondentka uvedla...*faktem je, že hodně děláme uši. Lidé jsou spíše zvyklí mluvit než poslouchat.*

Dále uvádí, že si je vědoma toho, že jen svou přítomností je mnohokrát schopna klientům pomoci, neboť se snaží se všemi klienty být v kontaktu a být u nich vždy, když ji potřebují...*je na nich vidět, že mou přítomnost ocení. Někteří se rozzáří jako sluníčko jen mě vidí, myslím si, že vždy jsou rádi, že je vyslechnu a poradím.* Důležitá je pomoc psychická, a proto se snaží respondentka zejména v této oblasti klientům pomoci a přemýšlí nad klientovou situací a nad tím...*jak ještě mu můžu pomoci, co bych pro něj prostě ještě mohla udělat víc, aby se mi duševně ulevilo.*

5.1.2 Sociálně spirituální pracovník

Spiritualita vede pomáhaní

Ohledně vlivu spirituality při výkonu své profese v sociální oblasti respondentka uvedla, že...*nerozdělují sociální práci a spiritualitu, protože ona ta spiritualita vede pomáhaní.* Bez spirituality by podle respondentky sociální práce nebyla, protože od začátku to byla právě...*církev, která ukazovala, jak pomoci, zakládali přece jenom ty špitály. Prostě pomoc bližnímu svému, když to tak řeknu.*

Na otázku spirituální tolerance ze stran jejích kolegů uvedla...*svou spiritualitu neskrývám. Je zde tolerance, nikdo zde proti mně, nebo takto proti spiritualitě jako takové není. I přesto, že mám například kolegyni, která vůbec není spirituálně založena, tak respektuje moje názory a já zase respektuji její.*

Respondentka je díky svému spirituálnímu ukotvení ovlivněna v dobrém slova smyslu, neboť více naslouchá příběhům svých klientů a...*naslouchám lidem, tomu, jak někteří naši klienti hledají smysl v životě, ve svém bytí, a právě i v tomto vidím ten smysl té spirituality.* Vnímá to tak, že díky spiritualitě se dokáže s klienty...*více sblížit.* Díky i své vlastní spiritualitě je také schopna na některé z otázek klientů odpovědět nebo aspoň s nimi vést dlouhé a zamýšlející se debaty...*na otázky bytí.* O spiritualitě by se dalo říct, že se jedná o takovou...*větší pomoc, že to děláme nezištně, se srdcem a pokorou, i v tom je prostě ten*

smysl...takže laskavost, která je podpořena i vírou, jak v člověka jako takového a jeho dobro, tak v pozitivní budoucnost.

Na mou otázku, zdali ji někdy její vlastní spirituální založení bylo na překážku při poskytnutí pomoci uvedla, že...*s takovou situací jsem se ve své praxi nasetkala. Ovšem uvedla, že...z hlediska mých hodnot by se mi přičila například situace, kdyby po mě klient vyloženě vyžadoval radu ohledně interrupce..., nicméně ani s takovouto situací ještě nepřišla do styku.*

Když si sama v sobě otázky smyslu života zodpověděla...*i díky tomu, že jsem uvěřila...tak hledala profesi, kde by mohla pomáhat lidem a být i nadále věřícím člověkem, proto je v Charitě spokojena, protože zde může být sama sebou...jsem ráda, že jsem šla do organizace, která pomáhá lidem a je křesťanská. Rozhodla se totiž věnovat veškerý svůj čas a energii lidem, pomoci jim a být jim oporou na jejich životní cestě.*

5.1.3 Život se spiritualitou

Není to o plácání se od něčeho k něčemu

Spiritualita je pro respondentku...*víra, i víra v Boha, v to, že nejsme na světě sami, že je zde někdo, něco, co nás přesahuje a dává smysl, věcem, které z naší strany se zdají jako nesmyslné nebo je nechápeme. Jako pozitivní vliv spirituality na její život také vidí to, že se snaží...být člověkem lidským, který vykonává a svědčí životem, bez velkých řečí. Svou víru nikomu nevnučuje, respektuje, pokud má někdo jiný pohled na život...nesnažím se přesvědčovat o své víře, to je mi úplně odporné. Nahlíží momentálně na svůj život jako na...více smysluplný. Spiritualita a víra má smysl, protože pak...ten život není o plácání se od něčeho k něčemu, ale má hlubší smysl.*

5.1.4 Spirituální potřeby

Klient by měl být zohledněn

Respondentka si je vědoma toho, že klienti vždy mají potřeby i v oblasti spirituality, které...*je potřeba zjistit při jednání s klientem, tedy zájemcem o službu. Klienti si své spirituální potřeby před nástupem do služby ve většině případech určí sami...většina si svoje potřeby vydefinuje sama. Pokud se ovšem klient v této oblasti nijak nevyjádří, tak se respondentka...normálně se zeptám, co by v tomto směru potřeboval. Na otázky náboženství se samozřejmě přímo ptát nesmí, protože...toto je citlivá otázka. Nicméně je potřeba i tuto klientovu stránku určitým způsobem znát, aby při práci s ním nedošlo později*

k nesrovnalostem...*pokud si je nedefinuje sám, formuluji to tak, že je zde možnost účastnit se na aktivitách se spirituální tematikou a jestli by takto klient neměl o n zájem, jen nařuknu...*klient poté už sám navazuje, zdali se zde nějaký zájem vyskytuje nebo ne. Vzhledem k tomu, že v Charitě si...*klienti mají možnost naplnit svoje duchovní potřeby...*se respondentka v průběhu své praxe setkala s tím, že...*klientovi se po naplnění spirituálních potřeb ulevilo, a tak si myslím, že i tyto jeho potřeby by měly být zohledněny.* Mezi zásadní klientovu potřebu jde...*většinou o společné modlení se, ale patří zde i naslouchání a rozmluva o...tom smyslu všeho okolo nás.* Po naplnění těchto potřeb se klient cítí lépe, po fyzické stránce...*to je další věc, ale jo, duchovně se povznese a vidíte na něm, že mu ulevilo.* Dalo by se tedy říct, že klientovy spirituální potřeby se zásadně odvíjejí na jeho psychickém rozpoložení...*ono to jde hned poznat.*

Moje vlastní duchovní potřeby

Za svou velkou potřebu v tomto směru klientka označila...*mši nebo chození do kostela, dále pak...číst Bibli, slyšet slovo Boží, to jsou moje vlastní duchovní potřeby.* Díky organizaci, ve které respondentka pracuje má...*možnost být u toho...*, zde se tedy její potřeby prolínají s její profesí neboť...*je to sice moje práce, ale mi i moje duchovní obohacení.* Respondentka své potřeby naplňuje i při výkonu své profese, a tak je tedy samozřejmě...*ráda, prostě se to stalo, jsem vděčná.*

5.1.5 Shrnutí

Respondentka vždy chtěla provádět profesi, která je smysluplná a naplněná pomoci druhým lidem. Nikdy v minulosti si nepředstavovala, že bude vykonávat pomáhající profesi, ovšem celkový pohled na tuto oblast změnila nemoc v rodině, která ji ukázala, že pomoc druhým lidem má smysl. V pomoci vidí smysl svého bytí a je vděčná za to, že může pomáhat. Její práce ji přináší uspokojení z dobré věci, neboť může vykonávat pro druhé něco, co potřebují. Vždy se snaží všem klientům pomoci a vyslechnout je, protože jak sama uvedla...*někdy to stačí, jen poslouchat.*

Spiritualita je pro ni něco, bez čeho by vlastně sociální práce nemohla existovat. Nahlíží na sebe i díky své víře jako na člověka, který je více lidským, otevřeným a připraveným pomoci těm, kteří pomoc potřebují, ať už jsou jakéhokoliv vyznání. Ve spiritualitě vidí jakýsi smysl existence člověka, jeho důvodu a úkolu zde na zemi. Poté co více ve spiritualitu bytí uvěřila, hledala profesi, kde by mohla své spirituální potřeby naplňovat, a kde by byly zohledněny, protože víra je součástí ní samotné, a je spokojena, že

práce v Charitě ji k uspokojení duchovních potřeb napomáhá. Zároveň je obklopena tolerancí, jak ze stran kolegů, tak klientů, kteří její spiritualitu zohledňují a respektují, a to i ti, kteří nejsou nijak spirituálně, či duchovně založeni.

Co se týče tématu spirituálních potřeb klientů služby je jí zcela jasné, že se zde vyskytuje určitá nutnost tyto potřeby popsat. Na klientovo náboženství se nikdy přímo neptá, neboť je to intimní otázka, navíc většinou si klienti své duchovní potřeby popíší sami ještě před úplným nástupem do služby. Pokud nastane situace, že klient se v tomto ohledu o ničem nezmíní v průběhu rozhovoru pokládá respondentka takové otázky, aby z nich vyplynulo, zdali se u klienta nějaké zásadní potřeby v tomto ohledu vyskytují. Za svou hlavní potřebu uvedla společnou modlitbu, která je podstatná nejen pro ni, ale i klienty služby. Poté, co dojde k naplnění klientových potřeb je na něm vidět psychická úleva, což je něco, co i samotnou respondentku naplňuje. Nepovažuje spiritualitu za překážku při výkonu své profese, ba naopak ji bere jako výhodu, pro lepší splynutí s klientem a vcítění se do něj a jeho situace, ve které se nachází. Samotná respondentka se nikdy nesetkala se situací, kdy by byla spiritualita ať už její nebo klientova na překážku při poskytování pomoci.

Se spiritualitou ve svém životě považuje jeho kvalitu za smysluplnější, což je něco, co vždy od života chtěla. Díky své vlastní spiritualitě a víře má odpovědi na otázky, u kterých by se bez duchovna odpovědi třeba ani nedočkala. Spiritualita jako taková podle respondentky má smysl a má své postavení i v sociální práci a přístupu ke klientovi.

Tabulka 5 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 1

Nadřazené téma	Podřazené téma
Proč pomáhající profese	Nemoc v rodině Poskytování duševní opory
Sociálně spirituální pracovník	Spiritualita vede pomáhání
Život se spiritualitou	Život není o plácání se od něčeho k něčemu
Spirituální potřeby	Klient by měl být zohledněn Moje vlastní duchovní potřeby

5.2 Respondentka č. 2

Se svou druhou respondentkou jsem se také setkala v její kanceláři, kterou měla útulně vybavenou. V Charitě pracuje jako sociální pracovnice, ale před tím pracovala i jako osobní asistentka. Před samotným začátkem jsme se obě spolu nějaký čas bavily, abychom se více poznaly. Představila jsem jí téma své bakalářské práce a výzkum, který s pomocí ní provádím, což ji zaujalo...*je to určitě fajn*. Dále byla upozorněna na fakt, že celý náš rozhovor bude nahráván na můj mobilní telefon pro účely mé bakalářské práce, což nebyl pro respondentku žádný problém, jen se ujišťovala, že sedí dostatečně blízko zařízení, aby byla slyšet. Respondentka byla velice vlídná a otevřená od úplného prvopočátku našeho setkání, byla věkově mladší, takže i možná z toho důvodu na mě působila přístupněji, pokud to tak mohu nazvat. Chvilku jsme se bavili o životě a o našem pohledu na tuto tzv. „*covidovou*“ dobu, sdílely jsme mezi sebou naše poznatky a názory. Zároveň se mi respondentka svěřila, že před prací v Charitě pracovala v nízkoprahovém zařízení, kde práce byla...*o úplně něčem jiném...*, což mě osobně z hlediska mého uplatnění zajímalo, takže jsme se bavily i o tomto tématu. Poté už přišel na řadu můj rozhovor a jeho otázky, abych se přiznala nebyla jsem tak nervózní jako u prvního rozhovoru neboť, jsem už měla určité povědomí o tom, jak rozhovor vést. Na otázky mi odpovídala velice srozumitelně, a bylo z ní cítit, že se cítí v mé přítomnosti dobře a přirozeně, protože i její odpovědi byly upřímné. Z celkového rozhovoru jsem měla dobrý pocit a cítila jsem se vítaná.

5.2.1 Proč pomáhající profese?

Rodina je základ pomoci

Základ respondentčiny potřeby pomáhat lidem pochází z rodiny, protože...*pro mě je pomoc druhým přirozená, mám to takto nastavené od mala, v rodině jsme totiž zvyklí si pomáhat, a tak jsem si i řekla, že bych určitě chtěla pomáhat*. Respondentka věděla již od dětství, že pomoc ostatním je podstatnou součástí našeho života, ale je si vědoma toho, že...*je to celé o nastavení člověka...*, protože ne každý je takto zakořeněn v pomáhání, a tak věděla, že se chce věnovat práci v oblasti pomoci ostatním a těm, kteří pomoc potřebují.

Tam kam mě srdce vedlo

Jak se již respondentka zmínila, od jakživa věděla, že chce pracovat s lidmi a pomáhat potřebným, ovšem přiznala, že v začátcích trochu tápala...*nevěděla jsem ještě ani cílovou skupinu. Prostě jsem ji jen řekla, že chci vystudovat školu, kde nudu mít ty možnosti*

pomoci hodně otevřené... věděla jen to, že potřebuje uspokojit svou potřebu pomáhat, a cítila, že to je to, co chce dělat. Potřeba pomáhat nebyla ze začátku nijak podpořena spirituálně, a to ani v negativním či pozitivním slova smyslu...ze začátku, i když jsem si vybírala školu tak to tady tímto nebylo vůbec ovlivněné ani v oblasti pro nebo proti. Tam kam mě srdce vedlo, tam jsem šla. Když začínala na škole studovat obor sociální práce, tak ani v průběhu studií žádný spirituální vliv na její volbu nepocítovala...v té době jsem tuto oblast ani tak neřešila, a ani jsem neměla ty myšlenky, že proto, že nejsem spirituálně založená, tak nemůžu studovat tady ten obor nebo vykonávat pomáhající profesi jako takovou...její míra spirituálního citění se přidružila až postupem času a tím, co se v jejím životě odehrávalo. Jak sama uvádí...prostě jsem do toho šla, že jsem to tak nějak cítila. Práce v tomto oboru ji vždy dělala a dělá i teď šťastnou, vidí v ní určitý smysl a taky jakési poslání nás lidí...myslím si, že je to úděl člověka, když můžeme, tak si pomáhejme vzájemně, takže asi takhle. Respondentka několikrát opakovala, že pomoc je pro ni přirozenou vlastností a osobnostním rysem, protože...jsem v tom vyrostla...považuje pomoc druhým za potřebnou a více než opodstatněnou, neboť každý v životě ji někdy potřebuje.

5.2.2 Sociálně spirituální pracovník

Opora při výkonu práce

Pro pracovníky v pomáhajících profesích je podle respondentky...spiritualita důležitá v rámci jejich bytí, a to myslím tak, že no, že se o ni mohou opřít a takto se mi to promítá pak do té mojí profese. Dozvěděla jsem se od ní, že spiritualita se odráží podle jejich slov...každý den v rámci vzájemného sdílení...a to proto, že se snaží být, co nejvíce otevřenou nejen ke svým klientům, ale také ke svým kolegům. Věří, že v rámci osobního nastavení víry jako takové...spiritualita může být vztažena k jakékoliv profesi...zároveň si ale uvědomuje, že právě v oblasti sociální práce může být nejvíce podstatnou, a to i z toho důvodu, že člověk...může sdílet to, co cítí s ostatními kolegy, mít k nim třeba blíže nebo se potkávat v kostele, když na to přijde.

V pracovní oblasti vliv spirituality vnímá, ovšem nahlíží na něj jako na plusový, protože...lépe se dokážu spojit s klientem..., zároveň ale zůstává nestrannou a racionální při řešení klientovy situace...pokud se jedná o řešení něčeho, co já vím, že je přes nějaké lži, prostě něco, co ne nastavené přes nepravdu, a ten člověk to nepotřebuje a měl by to spíše jen jako určitý komfort a může si to i zajistit jinde, tak to asi není jen o tom, že budu strašně slepě věřící a nejhodnější na světě...tady se trochu odmlčela, a poté pokračovala...když vím,

že je něco blbost a ten člověk si to třeba ani nezaslouží nebo, že tu péči potřebuje někdo více, že je tu třeba úplně sám...takže respondentka je více ke klientům trpělivější, ale nenechává se spiritualitou zaslepotat při řešení problémů a klientovy situace, ve které se nachází.

5.2.3 Život se spiritualitou

Člověk je v jádru lepším

Respondentka uvedla, že na spiritualitu nahlíží v podstatě jako na...*oporu ve víře...zároveň je osobou věřící, takže ji bere jako...víra v Boha. Ovšem je jí jasné, že spiritualita je o celkovém...nastavení...člověka a o tom, že vlastně všichni to máme určitým způsobem v sobě nastavené a to tak, jak...to cítíme. Když pokračovala dále tak se zmínila o tom, že...mám nastavenou svou spiritualitu tak, jak mi vyhovuje, prostě tak, aby to pro mě bylo únosné...svěřila se také i tím, že není přehnaně věřícím člověkem a svou víru nikomu nehodlá vnucovat, protože je jí jasné, že na toto téma má každý svůj vlastní názor, a navíc...přehnaně věřící nemám moc ráda, upřímně mě to i děsí. Respondentka si je vědoma toho, že spiritualita dokáže člověka plně ovlivnit, a toho poté může být i třeba zneužito...pokud ten člověk tomu prostě dá nějaký průchod, tak ovlivňuje celkově to, jak je člověk nastavený. Nejvíce by se podle respondentky mohlo míra člověkovy spirituálního nastavení odrazit i v tom, že...když je člověk třeba unavený nebo má nějaké problémy, tak vzhledem k tomu, že věří, a to ať už v Boha nebo skrze tu svou spiritualitu, tak ten člověk je v jádru lepším...zde jsem se zeptala proč si to respondentka myslí, neváhala s odpovědí vůbec dlouho a pokračovala se slovy...protože ho ta víra drží, vede, dává mu prostě směr, ale taky určité hodnoty v životě. Tady se na chvíli respondentka odmlčela, přišlo mi, že přemýšlí a pak pokračovala...neříkám ale vůbec, že neexistují lidé, kteří jsou úžasní a hodní a třeba vůbec nijak nevěří, ale myslím si prostě, že pokud tam ta víra je propojená, tak to člověku může dávat více síly, více společného s pracovníky a stmelení kolektivu, pokud tam teda je ta víra. Netvrdím ale vůbec to, že pokud tam nějaká víra není, že je člověk nějak horší nebo to stmelení s ostatními nemůže proběhnout jiným způsobem. Respondentka ovšem věří v to, že pokud...spiritualita je provázána...se životem člověka, a tedy i jeho prací, tak...máme větší jistotu, takový ten základní kámen, o který se můžeme opřít, a který může ukotvovat..., jak sama již několikrát řekla celý tento postoj je zejména o tom, jak...to máme v sobě stanovené, jak to cítíme a jak to chceme brát. Na celý svůj život...kvalitu života chcete-li..., pohlíží pozitivněji...a jako kdyby smysluplněji..., protože cítí, že ji...spiritualita ovlivňuje dobrým směrem a způsobem...neboť sama pro sebe chce...být lepším a trpělivějším*

a celkově více chápacím člověkem... což je něco, v čem ji její spirituální nastavení pomáhá, takže se cítí ovlivněna spirituálně, ale jen v pozitivním slova smyslu.

5.2.4 Spirituální potřeby

Starším klientům spiritualita a víra hodně pomáhá

Respondentka na mou otázku ohledně klientových spirituálních potřeb uvedla, *že...ze začátku tyhle potřeby vůbec při šetření nezjišťujeme, neřešíme je, protože potřebujeme zajistit základní životní potřeby a tohle to tam není úplně primárně obsaženo..., nicméně je jasné, že postupem času přijde řada i na tyto otázky...pokud přijdeme na to, že je potřeba osobní asistence u klienta..., tak v tomto případě se otázka spirituálních potřeb otevírá. Jak respondentka uvedla...řešíme to spíš při osobní asistenci..., kdy většinou spirituální potřeby klienta vyplynou...z toho vztahu s ním nebo pokud nám rodina klienta řekne, že něco takového potřebuje a že je za to rád, tak samozřejmě pokud ta pečovatelka nemá s tím problém, tak děláme, co můžeme proto, abychom je naplnily. Pokud v rámci asistence je potřeba...se modlit, tak se s ním modlím..., ovšem jen u modlení to nekončí...děláme třeba se sociálním autobusem výlety na Hostýn, pokud se teda seženou penízky jo, nebo různě ve stacionáři nebo domovech máme kapličku a tam se teda ti klienti vezmou. Ohledně další duchovní pomoci se dá zařídit i to, aby za klientem...přišel i kněz. Respondentka uvedla, že se v rámci služby pro klienta snaží duchovní potřeby naplnit...pokud na to máme i prostor, tak všechno určitě zařídíme..., protože...hlavně starším klientům spiritualita a ta víra celkově hodně pomáhají, mají v tom oporu.*

Sdílení modlitby

Ohledně otázky respondentčinych spirituálních potřeb a jejich prolínání do povolání se vyjádřila tak, *že...asi určitě se mi do práce prolínají. Za svou vnitřní spirituální potřebu považuje...sdílené modlitby...přijde ji jako pozitivní, a to jak pro ni, tak kolektiv, že si mohou společně sednout a rozjímat...je to super v tom, že to máme nastavené přes modlitby, které teda provádíme společně každý den. Velkou oporu...cítím v naší pastorační asistentce...u které si je vědoma faktu, že pokud je zde něco o čem chce hovořit může se...za ní stavít nebo zavolat a promluvit si sní. Jako jednu z dalších potřeb uvedla...chození do kostela...nicméně kostel navštíví...tehdy, kdy mám já čas..., ale na možnost společných návštěv kostela a mše nahlíží jako na bonusový prvek, v rámci její profese. Respondentka tedy část svých potřeb do své profese promítá, a dokonce ji i pomáhají, neboť jak sama uvádí...je fajn se v rámci modlitby ztišit.*

5.2.5 Otázka smrti

Pomoc v umírání

V rámci spirituality se respondentka zmínila o otázce smrti a o tom, že i v této oblasti má značný vliv na klienty, neboť se s ní lépe odchází z tohoto světa. Sama uvedla případ klientky, kterou v rámci osobní asistence...*navštěvovala asi 4 měsíce a viděla jsem, jak jí víra uklidňovala a připravovala na ten odchod ze světa a smrt. Víra v to, že její prožitý život měl smysl a v to, že po smrti...něco je...klientku uklidňovalo a sama respondentka uvedla, že...úplně si nedokážu představit, že takto v tom umírání by ji pomohlo něco víc, než to, kdyby neměla svoji spiritualitu a víru. Poté řekla, že na nějaký další případ si teď už nevzpomene, protože...jako sociální pracovnice s klienty nejsem tak moc, jako asistentky..., neboť dělá s klienty šetření, ...ale takto vyloženě s nimi nejsem, úplně takto zase do toho nevidím.*

5.2.6 Shrnutí

Respondentka se k práci v pomáhajícím oboru, dostala zejména díky tomu, že si v rodině hodně pomáhají, a tak se pro ni stala pomoc přirozenou. Z počátku nebyla při výběru povolání nijak svou spiritualitou ovlivněna, skutečným motivem byla pouze pomoc druhým. Školu si vybrala tak, aby do budoucna měla otevřeno široké spektrum pomoci a neohlížela se na to, jestli je věřící nebo ne. Také není zastáncem toho, že nějaké povolání by nemohla kvůli své víře vykonávat.

Ohledně spirituality si je vědoma toho, že je to o tom, jak moc si ji pustí k tělu a nechá ji postupovat svým životem. Nahlíží na sebe jako na člověka vyrovnanějšího a ochotnějšího pomoci, protože je spirituálně ukotvena. Nicméně zároveň si uvědomuje, že lidé mohou být hodní a nápomocní i bez jakékoliv víry, ale vidí ve víře při výkonu pomáhající profese oporu a něco z čeho může pracovník čerpat sílu. Spiritualita ji naučila být trpělivější a chápavější bytostí, také vidí ve svém životě smysl, který se odráží i skrze její potřebu pomáhat lidem.

Spirituální potřeby klientů bere na vědomí, je připravena podniknout podstatné kroky proto, aby jejich potřeby byly naplněny a uspokojeny. Co se týká jejich vlastních potřeb, tak je ráda za společné modlitby, které považuje za užitečné i z hlediska ztišení se a ponoření do sebe sama. Také ve společných modlitbách vidí stmelení kolektivu a utužení vztahů s kolegy. Na to, že si své duchovní potřeby může naplnit i při výkonu profese nahlíží pozitivně. V rámci spirituality také vnímá její pozitivní dopady na umírání člověka, kdy se

víra ukazuje jako něco, co pomáhá ve smíření se sama se sebou a s odchodem ze světa. Z hlediska výkonu své profese se jí nestala nikdy situace, kdy by jí byla na obtíž, naopak si zachovává racionální pohled, jak na klienta, tak na jeho životní situaci. Sociální práce a spiritualita je podle ní propojená, ale toto propojení se odráží u každého jedince jinak, víra má v práci s lidmi své místo a může fungovat jako opora.

Tabulka 6 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 2

Nadřazené téma	Podřazené téma
Proč pomáhající profese?	Rodina je základ pomoci Tam kam mě srdce vedlo
Sociálně spirituální pracovník	Opора při výkonu práce
Život se spiritualitou	Člověk je v jádru lepším
Spirituální potřeby	Starším klientům spiritualita a víra hodně pomáhá Sdílení modlitby
Otázka smrti	Pomoc v umírání

5.3 Respondentka č. 3

Rozhovor i s touto respondentkou, jako zatím všechny předešlé proběhl v její kanceláři, kde mě přívětivě uvítala. Jakmile jsme se jedna druhé představily a já se usadila do křesla, byla nabídnuta voda nebo čaj. Byla to velice příjemná, usměvavá a zajímavá paní, která se v oboru pohybuje od svých studentských let. Než započal samotný rozhovor opět jsme spolu chvíli hovořily, abychom navodily atmosféru pro rozhovor. Respondentce jsem připomněla fakt, že rozhovor bude po celou dobu nahráván, za účelem výzkumu pro mou bakalářskou práci, což bylo něco s čím respondentka počítala, byla na to připravena a neměla s nahráváním žádný problém. V průběhu celého rozhovoru byla respondentka otevřená, a to jakým stylem mluvila ve mně vyvolalo pocit porozumění, nadhledu a znalosti nejen oboru, ve kterém se pohybuje, ale i spirituality.

Rozhovor proběhl v poklidném duchu. Dokonce, když jsme se společně loučily, byla mi navržena možnost využití zařízení knihovny. Také mi bylo sděleno, že jsem v organizaci

vždy vítána, a kdybych měla jakýkoliv problém, či dotaz, tak ať neváhám a obrátím se buďto na tuto respondentku, popřípadě na ostatní pracovníky.

5.3.1 Proč zrovna pomáhající profese?

Pestrost oboru

Na mou otázku proč si respondentka vybrala zrovna obor zaměřen na sociální práci mi odpověděla, že...*v podstatě už od základní školy jsem toužila pracovat s lidmi, nebo být součástí nějaké profese, která s lidmi pracuje*...svěřila se mi s tím, že ji původně lákalo i studium psychologie, ovšem...*to je příliš stacionární, mě spíše lákala taková ta práce, která bude přímo s lidmi a u lidí, bude více dynamická, a proto po gymnáziu padla volba na sociálního pracovníka*..., abych se přiznala tak, toto je něco, co jsme měly obě společné. O tuto drobnost jsem se s respondentkou podělila, neboť já jsem si také zvolila obor, jaký momentálně studuji, i kvůli jeho pestrosti a otevřenosti. Svě volby povolání...*zpětně nelituji, myslím si, že je to práce pestrá, kdykoliv si může vybrat cílovku, která vám sedí.*

Pomoc již při studiu

Respondentka se již během studia aktivně podílela na pomoci druhým lidem, kdy...*pomáhala jsem na dohodu v organizacích*...studovala v zahraničí...*kde i s tím, že jsme nebyli přímo vystudovaní sociální pracovníci, tak nám byla svěřena případová práce*...respondentka tedy od samého počátku znala praxi sociální práce a byla s ní úzce v kontaktu. Nahlíží na sociální práci jako na smysluplnou v rámci pomoci druhým lidem. Při výběru jak školy, tak posléze profese hrál velkou roli její...*osobnostní rys, že jsem potřebovala prostě pomáhat, takže jsem chtěla vykonávat profesi, kde budu pomáhat lidem.*

Její chtíč po pomoci druhým nebyl zpočátku spirituálně nijak podložen, ...*protože ta má spiritualita se ruku v ruce s výběrem povolání postupně rozšiřovala*...její spiritualita tedy v počátku nebyla nikterak pevně ukotvena, nebo aspoň ne tedy v tom...*smyslu, že by zde hrála roli, ale myslím si, že vždy tam byla u mě vysoká potřeba hledání smyslu života.* Člověk by se nedal moc považovat za ne-spirituálně orientovaného, neboť ...*už někdy na střední škole, se zajímáte o tu duchovní stránku bytí, ať už třeba o buddhismus nebo dějiny církve*..., vždy se jako lidé snažíme najít smysl toho, proč tu vůbec jsme a každý z nás si někdy tuto otázku položí, a to bez rozdílu na tom, zdali je věřící nebo není...*takže se nedá říci, že člověk nepřemýšlí nad životním rozsahem.* Ovšem tedy práce v tomto oboru nebyla nijak spirituálně podložena, spíše pomohla ke spirituálnímu rozvinutí u respondentky...*šlo to ruku v ruce se*

zjišťováním, jako co bude ta má spiritualita, co bude ta náplň, jak já tedy chápu ten smysl života.

5.3.2 Sociálně spirituální pracovník

Není to jen o formuláři

Jak respondentka již sdělila, z počátku nebyla volba profese nijak spirituálně podložena to ovšem neznamená, že její vliv na sociální práci nevnímá. Z rozhovoru s respondentkou vyplynulo, že každý pocítuje potřebu najít smysl života...*jestli to, co děláme má nějaký cíl nebo obsah a proč vlastně a jakým způsobem na této zemi jsme...* a na tyto odpovědi by dokázala právě naše vlastní spiritualita odpovědět. Dalo by se podotknout, že každý, kdo nějakým způsobem pracuje s lidmi hledá na tyto otázky odpovědi více a přemýšlí nad...*smysluplností života*. Respondentka si myslí, že...*lidé v pomáhajících profesích mají možná trošičku více citlivosti na toto téma, že je to více zajímavá, anebo je to součástí jejich osobnostního profilu...* dále považuje sociální pracovníky, a celkově všechny ty, kteří se věnují pomoci druhým lidem za...*hloubavější a možná o potřebách spirituality více přemýšlejí*.

Základ pomoci druhým vidí v tom, že...*asi vždy vycházel z církve, že to vždy byli nadšenci...* tedy nadšenci, kteří ukazovali, že pomoc lidem je podstatná. Jedním dechem po krátké odmlce dodává, že...*prvotně to byla církev, která ukazovala, že pomáhat je dobré, a že se pomáhat má*. Celkově tedy považuje historii sociální práce za něco, co bylo...*vdechnuto církví, protože to je nebo měla by být její součástí...* respondentka tedy považuje spirituální nebo i onen duchovní vliv na sociální práci za podstatný, a určující směr té práce jako takové.

Respondentka považuje spiritualitu za něco, co je obsaženo v sociální pomoci jako takové...*minimálně aspoň ta orientace sociálního pracovníka, aby dokázal reagovat na potřeby člověka, tak by měl tuto otázku mít v sobě vyřešenou...* tedy celkově být schopen se orientovat ve spirituálních potřebách jako celku, a i vlivu na lidskou osobnost. V oboru sociální práce se...*se spiritualitou se každý sociální pracovník v průběhu své praxe prostě setká, minimálně s tou její pestrostí, tím myslím s pestrostí spirituality*.

Onen vliv spirituality vidí v tom, že pokud ji...*má člověk v sobě nějak ukotvenou...*, v té sociální práci, pak...*častěji vidí naději nebo ji tak rychle neztrácí...* zde by se opět dalo hovořit o jakési opoře při výkonu práce, kdy sociální pracovník po první prohrané bitvě neztrácí hlavu, ale věří, že bude brzy lépe, a to jak pro něj, tak pro klienta. Respondentka

uvádí, že...*spiritualita tomu může dát nějaký rámeček, určitou základnu...proč? Protože...člověk se dokáže pak více orientovat na naději a péči.*

Při práci s klientem je...*jediné, co se snažím mít na paměti v rámci pomoci druhým, že z mé strany by nemělo být znát mé vyznání. Přesto, že klienti vědí, že nastupují do církevní organizace, a tedy se spiritualitou a duchovnem se zde setkají, ne vždy jsou to všichni klienti věřící, a to samé platí i u pracovníků této organizace, k tomu respondentka dodává, že...je tu respekt. Respondentka tedy pracuje v církevní organizaci, ovšem myslí si, že i ti bez jakéhokoliv vyznání...jsou možná jen součástí praktikování těch hodnot...vše v organizaci je založeno na dobrovolnosti, nikdo není do ničeho nucen...jsou dobrovolně vyzýváni na účasti na našich výkladech těch našich spirituálních potřeb. Ovšem všichni, kdo...takto spirituálním prostředím procházejí, jsou ním do určité míry ovlivněni. Ta spiritualita tu je přítomna a otevřena k tomu, abychom se vzájemně respektovali.*

Je tedy spiritualita a její vliv respondentce na překážku? Na tuto otázku odpověděla tak, že...*nemyslím si...dodala ale, že v očích klienta či zájemce o službu...nebude z mého působení úplně známo to, do jaké spirituální škatulky zapadám. Spiritualitu ve své profesi považuje jako jakýsi...zdroj toho, jak s tím člověkem jednám, a jaká podpora je mu dána, že mi to není jedno, ale že je v tom maximum, že to není jen o formuláři, který vyplním a více mě to nezajímá. Považuje svou spiritualitu jako to, že se v rámci pomoci snaží, co nejlépe pomoci...je to o tom, aby měl ten člověk čisté svědomí..., dokáže si však představit situaci, kdy by spiritualita mohla být na překážku a to tehdy, ...kdybychom znaky naší spirituality zveličovali, aniž bychom věděli, jak to má klient on sám ve svém vnímání. Vliv spirituality na svou profesi tedy zakončila tím, že...jsem se nesečkala ze situací, kde by mi spiritualita byla na překážku.*

5.3.3 Život se spiritualitou

Nemůžu ovlivnit, můžu odevzdat

Z hlediska osobnostního vlivu spirituality na respondentčinu kvalitu života uvedla, že se spiritualitou...*asi je člověk možná o něco více šťastný. Uvědomíte si, že...jsou věci, které nemůžete ovlivnit, ale můžete je odevzdat, že nemusím mít žádnou příčinu a ani následek. Prostě jsou věci, které když jsou náročnější, tak člověk má možnost to odevzdat.*

Spiritualita ovšem není něco, co by se dalo považovat za běžnou výbavu člověka, se kterou se narodí a tady respondentka vidí to, že...*člověk možná nemá ty otázky úplně ukončené...tady by se dalo říci, že pocituje určité...malinké nebezpečí, v tom najít toho*

konečného přístavu spirituality v té dospělosti...neboť všechno to, co lidé...prožívají, jak v pracovním, tak soukromém životě se odvíjí od myšlení a smyslu..., protože dochází i k tomu, že...člověk si jako nemůže říct „tak a teď se nemusím na nic ptát nebo o tom přemýšlet“, tak to asi není...lidé se hledají a hledají smysl své existence...člověk se vrací k tomu, jestli je na správné cestě, jestli dělá dobře, jestli dělá vše tak, jak má...a zde právě respondentka nachází vliv spirituality, neboť se spiritualitou, kterou máme ukotvenou nestále přemýšlíme více do hloubky o životě a naší cestě ním.

5.3.4 Spirituální potřeby

Načíst hned na začátku

Ohledně spirituálních potřeb klientů respondentka uvedla, že jsou u klientů přítomny a...*často kromě těch fyzických potřeb a potřeb vztahu s rodinou, se ptáme i na to, jestli patří do nějakého duchovního směru, ...dále...jestli si přeje být součástí některých aktivit nebo, co bychom pro něj mohli udělat, aby došlo k naplnění jeho potřeb v této oblasti.* Spirituální potřeby je tedy potřeba s klientem probrat, popřípadě s jeho rodinou, aby posléze nedošlo k nějakým omylům při práci s klientem. Ve většině případech také duchovní potřeby klienta...*vyplývají z postupu v rámci péče...kdy rozklíčování těchto potřeb...je asi lehčí u typu služeb stacionáře, či pobytovek, ono potom v tom terénu spíše zjišťujeme, jestli máme tu duchovní pomoc zajistit a více si tak všímáme projevů člověka.* Zde uvedla respondentka příklad, kdy se...*stává třeba i v rámci pobytových služeb, že klient ze začátku odmítá a nechce být součástí ničeho takového, co se zaměřuje na spiritualitu, ale časem nás třeba poprosí o to, zdali by nemohl přeci jen být součástí...což je samozřejmě umožněno, pokud se jedná o klientovo přání.* Celkově se potřeby lidí mění, protože prostředí, ve kterém se pohybujeme nás ovlivňuje a proměňuje na základě toho, v jaké životní fázi se nacházíme, takže je zcela normální, že...*na začátku je rezolutní ne, které se v průběhu promění v ano.* Ovšem i přesto, že potřeby v této oblasti se mění, je potřeba se nimi zajímat od počátku práce s klientem a aspoň mu ukázat, že je zde možnost se i v tomto ohledu rozvíjet a naplňovat.

Ruku v ruce s mou prací

V rámci práce se respondentce její potřeby také promítají do výkonu povolání, jak sama říká...*jdou ruku v ruce s mou prací...,* což vnímá za pozitivní dopad i na její pracovní výkonnost. Své potřeby nijak od práce neodděluje, ovšem je si vědoma faktu, že je to i proto, v jaké organizaci momentálně pracuje...*asi by byl rozdíl, kde, kdybych pracovala jako sociální pracovnice na úřadě, tak zde by byl asi rozdíl a musela bych svoje potřeby od*

profese oddělit..., ale zde to nijak není potřeba. Spiritualitu nevnímá jako překážku, a to jak v osobním, tak soukromém životě.

5.3.5 Otázka smrti

Spiritualita člověka povznáší

Obecně se dá asi říct, že se spiritualitou se nám lépe přijímají životní události... *lidé ukotvení v jakékoliv víře bez rozdílu, jaká je, jsou asi více schopni pracovat s dopady nepříznivé situace...*, protože se mají o co opřít, z čeho čerpat energii a... *k čemu se uchýlit*, dalo by se říct, že... *člověk se povznese... nad svou životní situací*. Také se lépe pracuje s nadějí, protože víra v lepší zítřky se... *může stát i zdrojem přechodné fáze, kde potřebuji něco překlenout*. Pokud má člověk, jakkoliv tuto otázku spirituality v sobě vyřešenou... *at' je to věřím v někoho nebo v něco, tak se má k čemu uchýlovat, myslím, že je to pro něj určitý zdroj, a možná i obrana před věcmi, které se jim dějí... zejména před nepříznivými událostmi, či situacemi, kterými v průběhu života procházíme*. Vždy však záleží na tom, *...kde se v té víře nachází a jakou situaci řeší...*, protože každý vnímá dopady krize a těžkosti jinak a jiným způsobem, proto je to vždy o osobním nastavení člověka a se spiritualitou tomu není jinak. Respondentka přiznává, že... *u seniorů je to takové přirozenější, protože často přicházejí z prostředí, které bylo nějakým způsobem ovlivněno křesťanstvím...*, a proto je pro ně přirozené brát spoustu věcí jako jejich životní úděl. Mladším jedincům se to může zdát těžší, ale není tomu vždy tak, není zde jakési pravidlo, že starší jsou více spirituálně založení a mladší nikoliv. K tomu respondentka dodává, že... *pracujeme například i s lidmi po vážných nehodách, kde je to i tom, že ten člověk má skutečně potřebu přemýšlet o smysluplnosti toho, co se mu stalo, aby to přijmul... takže i mladší generace se na základě životní události dostane do bodu, kdy hodnotí, přemýšlí a bádá nad smyslem bytí a určitým životním údělem*. Jako příklad zde uvádí, že se setkávají i s asistencí u klientů, která je... *o četbě těžší literatury, která vůbec směřuje k otázce bytí, života a smyslu... zde pokračuje s příkladem mladého muže, který... po vážné nehodě zůstal upoutaný na lůžko, a hýbal jen očima, ale rozum zůstal zachován v plné míře... tento mladík prožíval pocity frustrace a beznaděje a zde... právě byla asistence, která byla naplněna maximálně naplňováním spirituálních potřeb, která se točila kolem čtení novin, rozhovorů, které zrovna byly zaměřeny na otázky bytí a smyslu život, tam jsme poté museli důsledně vybírat pracovníky, kteří mohli s klientem pracovat, protože ne každý to zvládl*.

Respondentka se také domnívá, že u lidí, kteří...*jsou součástí nějakého vyznání a víry...mají tedy tu...spiritualitu ukotvenou v těchto subjektech, že je pro ně malinko snadnější přijmout i ten fakt smrtelnosti...a tedy i s tímto...spojeny i možná fyzické projevy, jako bolest a vnímání té bolesti.* Takže by se dalo považovat za možnost to, že se spiritualitou se člověku jeho smrtelnost snáze přijímá. U klientů je potřeba mluvit otevřeně, jak o otázkách života, tak smrti, protože...*klienti nemají vždy vše uzavřené a ptají se „kdo za to může“ a jestli je něco po smrti...někteří neměli nikdy tu možnost o těchto tématech mluvit, a proto by pracovníci měli být připraveni na toto téma reagovat, protože klienti...ten smysl hledají, a pracovník je ten, který je u toho s klientem.*

5.3.6 Shrnutí

Z rozhovoru s respondentkou vyplynulo, že prvotním cílem byla potřeba pomáhat lidem, a proto si i nakonec vybrala obor sociální práce, kterou považuje za dostatečně otevřenou pracovním možnostem.

Spiritualitu vnímá jako něco pozitivního, co by se v sociální práci nemělo opomíjet, ale zároveň jako něco proměnlivého, neboť postupem času se mění, vyvíjí a také se může odrážet i na základě prostředí, ve kterém se nacházíme. Také na ni nahlíží jako na něco, co pomáhá hledat smysl života a lidského bytí. Pomáhá také vyrovnat se se životním údělem a nepříznivostí, ve kterých se v průběhu našich životů ocitáme.

Své spirituální potřeby naplňuje pomocí výkonu své práce. Co se týče klientových potřeb snaží se je rozklíčovat hned na začátku práce s klientem. Zejména spirituální potřeby klientů vnímá ve čtení odborných textů zabývajících se existencí člověka, ale také v rozmluvě s klienty o smyslu bytí, protože ne každý měl v minulosti možnost si o tomto tématu s někým pohovořit. Domnívá se, že pracovníci, by měli mít sami v sobě otázku spirituality i svých potřeb v této oblasti zodpovězenou, protože poté mají i z čeho čerpat a nemusejí se tak rychle vzdávat, když je něco srazí na kolena.

Ukotvenost spirituality také vidí v otázkách smrtelnosti člověka, neboť se domnívá, že lidé, kteří jsou, jakkoliv věřící se s faktem smrti dokážou vyrovnat lépe. Spiritualita je tedy v sociální práci podstatnou už jen z toho důvodu, že v minulosti to byli právě lidé duchovně založení, kteří učili, že pomáhat druhým a potřebným je správné.

Tabulka 7 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 3

Nadřazené téma	Podřazené téma
Proč pomáhající profese?	Pestrost oboru Pomoc již při studiu
Sociálně spirituální pracovník	Není to jen o formuláři
Život se spiritualitou	Nemůžu ovlivnit, můžu odevzdat
Spirituální potřeby	Načíst hned na začátku Ruku v ruce s mou prací
Otázka smrti	Spiritualita člověka povznáší

5.4 Respondentka č. 4

Tuto respondentku jsem znala nejvíce, jedná se o velice milou paní, která je vždy připravena a ochotna pomoci ostatním. Díky ní jsem měla domluveny rozhovory se svými dalšími respondentkami, neboť téma mé práce se jí líbilo hned od začátku, kdy jsem jí sdělila o čem chci psát svou práci.

Respondentka mě doslova s otevřenou náručí a úsměvem na rtu přivítala ve své útulné kanceláři. Bavily jsme se ještě společně o všem možném, co se nám v životě odehrávalo. Ptala se na mé plány po bakalářském studiu, společně jsme rozebíraly momentální situaci okolo Covidu-19 a snažily se pokračovat v příjemně navozené atmosféře, která byl ve vzduchu hned od začátku našeho setkání. Ještě předtím, než jsem začala se samotným rozhovorem, připomněla jsem respondentce, že tento rozhovor bude nahráván pro účely mé bakalářské práce. Respondentka s tímto faktem neměla žádný problém, a byla na něj připravena. Po celou dobu rozhovoru jsme se bavily přátelsky, respondentka odpovídala na mé otázky upřímně a otevřeně, nebála se sdělovat své pocity a poznatky, které v průběhu praxe nasbírala.

5.4.1 Proč pomáhající profese?

Učitelka nebo sociální pracovníce

O tom, jaké bude vlastně pracovní zaměření respondentky...*asi nahoře za mě rozhodli tehdy...protože původně měla studovat obor, který byl zaměřen na učitelství...byla jsem i přijatá, ale nemohla jsem tehdy dělat část zkoušek z tělocviku, neboť jsem měla určitý zdravotní problém, tak s tím, že plavání si dodělám v září.* Ovšem v té době dělala respondentka ještě zkoušky...*tehdy na nadstavbové studium na sociální práci v Ostravě...*, kde tedy byla úspěšně přijata. Na studia musela nastoupit už v měsíci září...*no a vlastně v době, kdy mně přišla pozvánka, abych si dodělala vlastně ty talentovky, tehdy na té pajdě, tak už jsem asi čtrnáct dnů byla na té škole sociálně právní, a najednou jsem zjistila, že se mi to asi bude líbit víc...* poznala, že tento obor ji bude i do budoucna naplňovat více než učitelství, a tak na škole zůstala a zdárně ji dokončila a v oboru sociální práce také zůstala.

Pomoc je úplně normální

K pomoci druhým lidem byla respondentka vedena od útlého věku, neboť v rodině, kde vyrůstala...*si všichni pomáhali, takže jsem to měla nastavené, že člověk lidem prostě musí pomoci a brala jsem to tak, že je to takto úplně normální...* tedy pomoc je součástí jejího osobnostního profilu od dětství, protože rys pomoci druhým viděla hlavně...*ze strany maminky, tam je to velká rodina, takže tam si pomáhali hodně.*

5.4.2 Sociálně spirituální pracovník

Dobrá výbava sociálního pracovníka

Na mou otázku, zdali její potřeba týkající se pomoci druhým byla nějak podpořena spiritualitou mi sdělila, že...*tak já jsem uvěřila až v pozdějším věku, kdy už jsem teda nějaký čas tu sociální práci dělala, ale důležitá byla ta výbava, kterou jsem si nesla z domu...* původně zde prvky spirituality nehrály primární roli, neboť díky rodině věděla, že pomáhat druhým je přirozené, běžné, a od toho se také odrážela při výkonu práce v pomáhajícím oboru.

Spirituálně založený člověk, dokáže lépe pochopit, jak klienta, tak své kolegy...*člověk, který nemusí být ani vyloženě věřící, ale bude to člověk, který ví, že je něco nad námi mi, co ještě nejsme schopni pochopit a uchopit, tak si myslím, že v té sociální práci přistupuje trošičku jinak.* Tady jsem se zeptala, zdali by mi to mohla lépe vysvětlit, a tak respondentka pokračovala...*protože si může říct, že člověk se dostane do nějaké situace*

proto, že si měl v určité části života něco prožít, něco zkusit, něco poznat...dalo by se říct, že...člověk potom více chápe ty chyby lidské.

Respondentka si je vědoma, že bude vždy záležet i na...úseku sociální práce..., protože sama...*pracovala s dětmi a s problémovými dětmi a závislými, a teď jsem se vlastně dostala k těm seniorům, tak u těch seniorů je to více potřeba...*, neboť ty otázky spirituality se do profese prolínají, a tak...*si myslím, že je to určitě dobrá výbava toho sociálního pracovníka. Vždy to bude...o tom přístupu k těm lidem...*, ale i o úseku sociální práce jako takové, protože jsou pozice sociálního pracovníka, kde spiritualita nemusí být nutně podstatnou výbavou jako třeba...*na těch různých úradech, kde teda zvláště ty různé příspěvky na péči, to ani není moc o tom kontaktu a práci s klientem, ale je to fakt o tom, že jako úředník odškrtnu a jdu dál...*ovšem tam, kde je kontakt s klientem běžný, je spiritualita dobrou vlastností pro sociálního pracovníka.

Spiritualitu vnímá jako vlivnou na svou profesi...*určitě, určitě má vliv...*, ovšem v pozitivním směru. Zároveň během života a získávání, pracovních zkušeností, se její...*obzory rozšířily...*i v oblasti spirituality, ...*když srovnám to, co bylo předtím a teď, co člověk postupně získává, ty zkušenosti ze zbožnosti a tak, tak chápu některé ty věci možná více než předtím.* Spiritualita dopomohla v rámci výkonu respondentčini pomáhající profese i k určitému smíření se s osudem klientů...*je to o tom, že si dokážu říct, ale je to jeho cesta, já jsem se mu snažila pomoci, snažila jsem se mu vysvětlit situaci i z mého pohledu...jednoduše teď už je...to na něm, jestli on je schopný to nějak přijmout a zamyslet se, a tak anebo ne.* Dále k tomuto dodává, že...*fakt je to, že člověk se musí naučit, že se tím nesmí trápit...*, a právě zde vidí, že spiritualita ji pomohla oddělovat pomoc klienta od toho, aby se nesnažila jeho situaci řešit za něj...*než jsem se potom dostala k té víře, tak tehdy jsem se strašně trápila, měla jsem pocit, že to musím za toho člověka dořešit a tak..., přičemž teď se spiritualitou a vírou nahlíží na pomoc tak, že si vždy uvědomí...dělám maximum možného, a pak si člověk řekne „ale je to v rukou Božích“, a pokud ten to člověk jako nepřijme tu pomoc nabízenou, tak bohužel. Je to jeho cesta, a musí si to on sám vyřešit, a jestli v tomto nebo dalším životě...*

Z hlediska přístupu k jejímu spirituálnímu pohledu na svět ze stran kolegů...*myslím, že na mou spiritualitu nahlízejí dobře...*, vzhledem k tomu, že se jedná o křesťanskou organizaci, tak se zde vyskytují i kolegové, kteří jsou...*nevěřící...*, ale i tak...*je zde ze stran kolegů respekt, nejsou zde rozdíly. Sedneme si vždy společně k jednomu stolu, ti i ti, je to takové posilující a je to fajn.* Vzhledem k tomu, že pracovníci, i když jsou nevěřícími,

nastupují do náboženské organizace, tak by měli počítat s tím, že se zde se zbožností budou setkávat, a to jak ze stran kolegů, tak klientů...*když to tak řeknu vstupují do nějaké kultury, tak by měli přijmout i tu filozofii organizace.* Zároveň se setkala respondentka i se situací, že, *...lidé, kteří třeba přišli jako nevěřící a postupem času viděli, že to není jen o tom, že by se někdo někde modlil, ale že prostě denně ti lidé ukazují to, že v té péči s tou láskou k těm lidem, vlastně tak nějak bez nějakých okázalostí, vlastně žijí ten svůj život s vírou, tak je to mnohdy dovede i k tomu, že uvěřili až tady u nás.*

5.4.3 Život se spiritualitou

Věci, které nás přesahují

Respondentka spiritualitu vnímá jako *...osobní rozměr zbožnosti...považuje ji za...ty věci, které nás přesahují, takže asi tak...tedy určitý přesah člověka a jeho bytí.*

Sama respondentka přiznává, že *...ze začátku jsem spiritualitu nijak neřešil, více jsem ji objevila a více mi prolula do života, až během mých vlastních životních zkušeností..., spiritualitu považuje za příznivý prvek ve svém životě, protože jí dopomohla pochopit a ujasnit si určité záležitosti...asi to tak prostě mělo být, udělala jsem maximum pro toho člověka, aby si srovnal své věci...takže si myslí, že...každému člověku se s vírou, a prostě spiritualitou žije lépe. I díky spiritualitě nahlíží na svůj život jako na více smysluplný...určitě vnímám i díky své zbožnosti život více smysluplným. Určitě.*

5.4.4 Spirituální potřeby

Vyplývají na povrch

Na náboženské vyznání klienta se neptá...*já se nesmím ptát toho člověka, stejně tak jako se nesmím vyloženě ptát na jeho zdravotní stav...jenže ty spirituální potřeby většinou vždy vyvstanou na povrch...tím jak člověk vede ten rozhovor s klientem...někdy to potom dopadá tak, že...člověk řekne sám a já pak mohu navázat...anebo...když vidím, že je někdo opravdu nešťastný u různých situací a tak, tak v podstatě říkám „já nevím jestli jste věřící nebo nejste, já se vás na to ani neptám, ale kdyby jste potřeboval si promluvit máme pastorační pracovníci...tato pracovnice se vždy zastaví za každým uživatelem služby, bez rozdílů vyznání dotyčného. Spirituální potřeby se s klientem posléze vždy řeší, a respondentka na ně nahlíží...jako určitě jsou podstatné, to je jasné..., protože duchovno klientů jim kolikrát pomůže s nepříznivostí života.*

Společná a pravidelná modlitba

Respondentka uvedla, že...*mě mnohdy pomáhá to, že máme pravidelně modlitbu, nebo máme porady s děvčaty jednou týdně...také je u ní potřeba návštěvy kostela, což momentálně v době Covidu-19 není možné, nicméně...tady ta modlitba mnohdy fakt pomůže...funguje jako jakási forma odevzdání, kdy...člověk může, byť jen v duchu odevzdat nějaký ten svůj problém, může tu, kdo chce poprosit i nahlas. V rámci společné modlitby se pracovníci modlí společně...za ty holky, které mají nějaký osobní problém, tak si myslím, že je to tedy hrozně dobře.* Tedy respondentčina osobní spirituální potřeba se promítá i do jejího pracovního prostoru, neboť mají možnost s pracovníky společně meditovat a modlit se v podstatě i v rámci porad, jsou tedy asi i více k sobě vzájemně otevřeni, neboť modlitba by vždy měla jít od srdce a být pronesena upřímně.

5.4.5 Otázka smrti

Přiblížení konce

Respondentka se domnívá, že spiritualita sociálního pracovníka je podstatná...*zvláště v té hospicové péči...zejména proto, že...jak ti lidé procházejí život a hodnotí, co udělali a neudělali dobře, mnohdy se bojí toho odchodu a konce života, toho, co bude...a tady člověk spirituálně založený může pomoci v tom smyslu, že...pokud tam nějaká zbožnost je a tady tohle to..., nicméně bychom stále jako pracovníci měli mít na paměti, že i v těchto chvílích bychom neměli spiritualitu člověku jakkoliv podsouvat...ale přeci jenom je schopen jim lépe přiblížit, že se nemusí bát toho konce.*

Všeobecně klienti, kteří...*jsou opravdu těžce nemocní a zůstali třeba ležet...společně se spiritualitou, jak svou vlastní, tak i toho pracovníka...snáz přijímají svou těžkou situaci, protože to berou, že buď je to nějaká zkouška nebo, že to prostě takto mělo být..., tedy spiritualita je i v těchto chvílích podstatným faktorem, neboť může pomoci vyrovnat se se životem jako takovým a jeho strastmi, se kterými se v určitých etapách setkáme.*

5.4.6 Shrnutí

K pomáhající profesi ji přivedl v zásadě osud, neboť původně měla být učitelkou, ale souhra životních náhod rozhodla o tom, že se nakonec vydala cestou sociální práce. Její potřeba pomáhat byla vtisknuta již v dětství díky rodině, kde bylo pro všechny přirozené si vzájemně pomáhat.

Spirituální potřeby klientů vnímá jako podstatný faktor, i když se na ně přímo nesmí ptát, v průběhu práce s klientem vyplynou na povrch, popřípadě nastíní klientovi i tyto možnosti využití pomoci, bez ohledu na to, zdali je spirituálně založen nebo ne. Své vlastní potřeby společné modlitby si naplňuje i v rámci výkonu profese, kdy společnou meditaci s kolegyněmi vnímá jako pozitivní a prospěšnou pro všechny přítomné.

Respondentka se v průběhu života více sžila se spiritualitou jako takovou. Vnímá ji jako pozitivní vlastnost člověka všeobecně, bez rozdílu profese, i když věří, že v některých úsecích práce nemusí být až tak podstatnou. Jako velice vlivnou ji vnímá zejména v hospicové péči, kde lidé přemítají svůj dosavadní život a připravují se na konec své životní cesty. Považuje spiritualitu za smysluplnou a nahlíží na kvalitu svého života, jako na lepší i díky ní, neboť si dokáže lépe objasnit určité životní situace.

Tabulka 8 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 4

Nadřazené téma	Podřazené téma
Proč pomáhající profese?	Učitelka nebo sociální pracovnice Pomoc je úplně normální
Sociálně spirituální pracovník	Dobrá výbava sociálního pracovníka
Život se spiritualitou	Věci, které nás přesahují
Spirituální potřeby	Vyplynou na povrch Společná a pravidelná modlitba
Otázka smrti	Přiblížení konce

5.5 Respondentka č. 5

Se svou poslední respondentkou jsem se setkala také v její kanceláři v organizaci, kterou měla prostornou a hezky zařízenou. Jednalo se o sympatickou a otevřeně působící ženu, která mě přivítala pevným stisknutím ruky a s usměvavou tváří. Před samotným začátkem rozhovoru jsme spolu hovořily krátce, neboť měla hodně zařizování, nicméně věděla o mně od svých kolegyň. Opět jsem raději znovu upozornila na skutečnost, že celý rozhovor budu nahrávat za účelem praktické části své bakalářské práce, s čímž nebyl žádný problém, jak jsem řekla, věděla o tom předem a byla připravena. Celý rozhovor proběhl v poklidu, respondentka odpovídala smysluplně, i když někdy trochu stručněji. Ale zase

upřímně a během naší konverzace se ujišťovala, zdali všemu, co říká rozumím nebo zdali nepotřebuji něco dovysvětlit. Byl to příjemně strávený čas, stejně tak, jako se všemi ostatními respondentkami.

Během rozhovoru s respondentkou jsem zjistila, že pracovala jako dobrovolník, sociální pracovnice, i jako pečovatelka. Se svou prací začala hned od ukončení studií na střední škole...*od univerzity jsem působila jako aktivní dobrovolník...během své praxe se dostala i do zahraničí, kde působila...4 roky jako pečovatel a teď čerstvě jako vedoucí tady u nás v Charitě...* takže na mě působila dojem, že hovořím se zkušeným pracovníkem, což byla také pravda.

5.5.1 Proč pomáhající profese?

Zdravotnictví neřeší vše

Respondentka původně studovala zdravotně zaměřenou školu, *kde...jsem viděla, že zdravotnictví neřeší všechno...neboť každý člověk, kromě zdravotní pomoci...potřebuji i psychosociální pomoc prostě...takže se chtěla zaměřovat na řešení nejen zdravotní stránky člověka, ale i na sociální a psychickou část, pomoc by měla být celkově zaměřena na člověka, nejen na jeho fyzično.*

Změna společnosti

Respondentka se k tomu, že chtěla pomoci v oblasti sociální vyjádřila tak, *že...sociální je méně řešitelná otázka tady v naší společnosti, a je tu hodně much..., v rámci těchto společenských much uvedla příklad...integrování romské menšiny nebo drogově závislé do společnosti je spíše kritizováno a není to nijak aktivně řešeno..., takže i z důvodu aktivní pomoci se nakonec rozhodla pro...sociálně pomáhající profesi..., která skutečně pojímá tuto oblast a snaží se o změnu. Při výběru profese zde spiritualita nehrála žádnou roli, spíše šlo o...podnět změny a pomoci v sociální oblasti.*

5.5.2 Sociálně spirituální pracovník

Vyrovňování se s náročností práce

Respondentka nahlíží na spiritualitu jako na...*duchovní stránku, už v tom přístupu té sociální práce a vůbec v tom, jak se vyrovnává ten sociální pracovník, protože je to náročná práce...tedy je pro ni o...vyrovňování se s mírou psychicky náročné práce. Spiritualitu bere jako duchovno, jako...duchovní stránku každého člověka.*

Propojení spirituality se sociální prací vnímá v tom, že...*by mělo být více aktivní, obzvláště v případě, že pracuji v Charitě...dodává, že jako organizace...máme svá pravidla...i v rámci této oblasti. Nicméně dodala, že nedokáže nějak více tento vztah popsat, neboť...já se pořád dívám na toho člověka více nezávisle..., tedy nahlíží na člověka nezaujatě a to...bez ohledu na mou vlastní spiritualitu..., na spiritualitu při výkonu práce tedy pohlíží více...z mé osobní stránky, mou osobní spiritualitou, že bych se měla více vyrovnávat duševně..., hovoří zde o určité pomoci s vyrovnáním se s onou náročností její práce, kterého dosahuje pomocí sobě vlastní spirituality.*

V rámci její nezaujatosti vůči klientovi i kolegům jí spiritualita...*nikdy překážkou nebyla..., protože pořád se přeci jen snaží o oddělení spirituality a výkonu práce. Přesto se domnívá, že ji spiritualita...ovlivňuje při výkonu profese v pozitivním hledisku..., protože...dokážu být více empatickou a lépe naslouchat..., což je něco, co ve své práci vždy ocenila, a i její klienti.*

5.5.3 Život se spiritualitou

Bezpředsudková

Co se týče vlivu respondentčiny spirituality na její život, tak nahlíží na všechny okolo sebe, a tedy i na klienta...*bez jakýkoliv předsudků, jsem nezávislá, bezpředsudková. Kvalitu svého života vnímá za...více smysluplnou...a dodává, že...v kontaktu s pomocí, která má smysl..., vidí onen...mysl v pomoci a laskavosti..., a to nejen v práci, ale vůči všem lidem okolo nás.*

5.5.4 Spirituální potřeby

Změna jde vidět

Respondentka uvedla, že klientovy spirituálně duchovní...*potřeby zjišťujeme a nabízíme je tehdy pokud je o ně zájem. V rámci těchto potřeb...to z hlediska duchovní stránky více vnímala na té pobytovce..., protože tam sociální pracovníci...řeší ještě více potřeby klienta..., a tedy tam pak...vidím tu duchovní stránku toho všeho. V rámci zkušenosti při práci v pobytovém zařízení uvedla respondentka i příklad, ...že třeba evangelík nemůže bydlet dohromady s katolíkem, někdy byly takové menší rozepře, že jsme se museli i vážněji tím náboženstvím a celkovými spirituálními potřebami klientů zabývat..., z toho tedy vyplývá, že je nutné se nimi u klienta zabývat i z toho důvodu, aby později nedošlo k nesrovnalostem mezi jednotlivými uživateli služby.*

Klientova spiritualita mu může pomoci z hlediska zvýšení jeho psychiky...*například, když vidíme, že klient jde z hlediska psychiky dolů, tak se snažíme najít různé způsoby pro zvýšení psychiky...*, zde může spiritualita a povědomí o klientově spirituálnosti pomoci...*a víme, že je spirituálně založený, tak se snažíme zprostředkovat pastorační péči, ať už křesťanskou, tak evangelickou...* pro tento příklad uvedla jednu klientku, *...která byla poslední dobou zamračená, smutná, a tak jsme ji zprostředkovaly setkání s pastorační asistentkou a tam bylo potom vidět na ní ta změna...pozitivní změna, protože došlo...k naplnění duchovní potřeby, a i ta její nálada nebo jako psychické rozpoložení se zlepšilo...*, tyto změny jsou na člověku v podstatě hned pozorovatelné, nicméně...*je to ale vždy o těch lidech.*

Další příklad uvedla u klientky, která...*neuznává lékařskou medicínu, ale věří v bylinky a tady zase je to tak, že jí stačí ty její bylinky a pomoc s nimi, a hned jde na ní vidět, že se cítí lépe...*, protože v tomto případě je dostačující to, když...*projevíme zájem o její léčebné metody a mluvíme s ní o tom...*, nesnaží se ji jakýmkoliv způsobem její přesvědčení o lékařské síle bylin vymluvit, jen s ní o tomto tématu hovoří se zájmem a určitým pochopením pro danou věc.

Sama pro sebe

Respondentka na otázku týkající se jejich osobních spirituálních potřeb, a zdali se nějak projevují při výkonu profese uvedla, že...*mám radši si svou spiritualitu řešit sama pro sebe doma...*, nepocítuje...*nějakou potřebu to ventilovat navenek, jít s ní na venek.* Je si ale vědoma toho, že může využít možností společného rozjímání s kolegy, ovšem...*pokud medituji, tak medituji sama pro sebe...*, také je jí jasné, že kdyby...*měla potřeba individuální supervize, což je pro mě spojení duchovní stránky s fyzickou, takže kdybych chtěla, tak vím, že by to bylo jednoduché zprostředkovat...*, nicméně těchto možností zatím nevyžívá a...*vím, že je spiritualita a práce propojena, ale i tak se snažím to oddělovat...*, takže si své vlastní spirituální potřeby řeší sama se sebou ve svém soukromí, či volném čase

5.5.5 Shrnutí

Z rozhovoru s respondentkou vyplynulo, že pro pomáhající obor se rozhodla z toho důvodu, aby mohla změnit společnost a její nahlížení na určité problémy v ní, ale také proto, že cítila, že u člověka by se neměla řešit jen zdravotní stránka, ale také sociálně psychologická, která je také podstatnou částí lidského života.

Na spiritualitu nahlíží jako na něco, co jí dopomáhá k vyrovnanosti se s prací sociálního pracovníka jako takového, přičemž svoji spiritualitu a práci od sebe odděluje, aby zůstala nestrannou a nijak neovlivněnou, a to ať už pozitivně, či negativně.

Co se týká spirituálních potřeb, tak své vlastní si v práci neřeší, má radši si je naplňovat sama, ve svém prostředí. U klientů se naopak spirituální potřeby snaží zjistit a posléze naplňovat, neboť mohou být prospěšné v rámci jejich psychického rozpoložení.

Se svou vlastní spiritualitou bere život jako více smysluplným, přičemž se domnívá, že i díky momentální pracovní pozici...*je blíže v kontaktu s ní, více si ji člověk osahá...*, protože momentálně pracuje v duchovně založené organizaci, a spiritualita je zde běžně přítomna.

Tabulka 9 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 5

Nadřazené téma	Podřazené téma
Proč pomáhající profese?	Zdravotnictví neřeší vše Změna společnosti
Sociálně spirituální pracovník	Vyrovnavání se s náročností práce
Život se spiritualitou	Bezpředsudková
Spirituální potřeby	Změna jde vidět Sama pro sebe

5.6 Společná témata

Tato podkapitola je věnována hledání společných rysů pomocí jednotlivých rozhovorů, které budou charakteristickými pro zkoumaný fenomén v této bakalářské práci. Budu se tedy snažit o propojení jednotlivých příběhů, které díky rozhovorům s respondentkami vznikly. Vzhledem k tomu, že témata, která během analýzy rozhovorů vznikla si jsou podobná i přesto, že každá z respondentek měla svůj vlastní pohled na zkoumaný jev, neznamená to, že by mezi nimi nedošlo ke shodě.

Na následujících řádcích se budu snažit shrnout všechna společná témata, která vzešla z výzkumného šetření mnou provedeného. A zaměřím se na hledání odpovědi na svou hlavní výzkumnou otázku i její dílčí otázky. Hlavní výzkumná otázka tedy zní: **Jakým způsobem se spiritualita promítá do přístupu sociálního pracovníka ke klientovi?**

Díličními otázkami jsou:

1. **Co motivovalo respondenty k výkonu činnosti v pomáhající profesi?**
2. **Jak ke spiritualitě přistupují sociální pracovníci?**
3. **Jakým způsobem pomáhá spiritualita při zlepšování kvality života sociálního pracovníka?**
4. **Jaké spirituální potřeby se vyskytují u klientů i sociálních pracovníků?**
5. **Jakým způsobem dochází k naplnění spirituálních potřeb, a to jak u klienta, tak u pracovníka v rámci výkonu práce?**

5.6.1 Proč pomáhající profese?

Pod tuto oblast spadá má první díliční výzkumná otázka. Téma motivace nebo podnětu pro to, proč si respondentky vybraly zrovna pomáhající profesi bylo poměrně rozmanité, ovšem všechny respondentky se shodovaly v tom, že výběr pomáhající profese **nebyl nijak podnícen či podpořen jejich spirituálním nastavením**. Jednalo se o důvody jako **nemoc v rodině**, dále pak **rodina jako základ pomoci**, **pestrost oboru**, či **váhání mezi sociální prací a učitelstvím** anebo také fakt, že **zdravotnictví neřeší u člověka vše**. Dále se se jednalo o podněty jako **poskytování duševní opory**, výběr **podle vnitřního pocitu**, **pomoc již při studiích**, **změna společnosti**, ale také to, že **pomáhat je normální a přirozené**.

První respondentku k pomáhající profesi přivedl fakt, že **se v její rodině objevila nemoc**. Onemocněla maminka a posléze dědeček, se kterým zůstala v průběhu jeho nemoci doma a starala se o něj. Při péči o nemocného dědečka si uvědomila, že **pomoc v sociální oblasti má smysl**, a že by se mohlo jednat o něco, co by ji mohlo i duševně obohacovat. zpětně uvědomila, že **asi vždy chtěla určitým způsobem pomáhat lidem**, a nyní jako pracovnice v charitativní organizaci se cítí naplněna, a tím pádem dochází i k naplnění její potřeby pomoci. Ovšem prvotním podnětem pro sociální pomoc byla nemoc v rodině, a nikoliv nějaké spirituální přesvědčení. Posléze i v důsledku životních událostí se k její potřebě pomoci druhým přidala víra, a tak šla studovat teologii, následně pak hledala profesi, kde by mohla, jak pomáhat, tak předávat své spirituální poznatky.

Druhá respondentka uvedla, že **v rodině viděla vždy určitý základ pomoci**, a tak si uvědomila, že by chtěla pomáhat i dalším lidem mimo okruh svých rodinných příslušníků, a tak do tohoto oboru šla. Také chtěla studovat obor, který je zaměřen na pomoc v sociální oblasti druhým lidem, neboť ji **pomoc přišla vždy přirozenou**, a to zejména z toho důvodu,

že u nich v rodině si všichni vždy pomáhali. To, že bychom si měli vzájemně pomáhat považuje za podstatné, dále pak si touto profesí naplňuje svou vnitřní potřebu pomáhat. Z počátku výběr jejího povolání **nebyl nijak podnícen vírou**, neboť ta se vyvíjela postupně s tím, jak šel její život a události v něm.

Třetí respondentka už na škole pociťovala to, že by chtěla určitým způsobem pomáhat lidem. V prvopočátku chtěla vykonávat profesi psychologa, ovšem ta se jí zdála více usedavou, a ne tolik **dynamickou a pestrou jako profese sociálního pracovníka**, a tak se tedy nakonec rozhodla pro sociálně pomáhající profesi. S pomocí v sociální oblasti se setkala **již při studiu**, kdy působila jako dobrovolník, a zároveň i při studiích mohla vypracovávat případové práce. Ani tato respondentka **při výběru profese nebyla nijak ovlivněna svou spiritualitou**, pouze se jednalo o vnitřní potřebu pomáhat lidem.

Čtvrtá respondentka se naopak rozhodovala **mezi profesí učitelky a sociálního pracovníka**, kdy nakonec při výběru školy rozhodl zdravotní problém, který jí nedovoloval řádně složit část zkoušek z tělovýchovy, a tak šla na sociálně právní školu. Přičemž, když byla vybídnuta k doplnění si zkoušek už věděla, že tento obor pro ni bude v konečném důsledku lepší a více naplňující. Také uvedla, že pomoc brala za něco přirozeného, neboť v rodině si vždy v rámci svých možností pomáhali. Takže byla na pomoc druhým vždy zvyklá, a také byla vždy připravena pomoci. Práce v sociální oblasti **nebyla nijak podpořena jejím vlastním spirituálním nastavením**, naopak až v průběhu praxe si našla větší cestu ke spiritualitě.

Má poslední, tedy pátá respondentka dříve studovala zdravotně zaměřenou školu, kde si uvědomila, že **člověk kromě zdravotní péče potřebuje i tu sociální**, a tak se rozhodla vydat se směrem sociální pomoci lidem. Zároveň zde hrál roli jakýsi chtíč po **změně společnosti**, která v očích respondentky nenahlíží na všechny její účastníky stejně, ať už se jedná například o integraci romské menšiny. Chtěla být **aktivní součástí na změnách** v prostředí, ve kterém se jako společnost pohybujeme. U respondentky **nehrála její spiritualita roli při výběru profesního zaměření**, hlavní podnět zde opravdu byl pomoci k určité změně ve společnosti.

5.6.2 Sociálně spirituální pracovník

Pod toto téma spadá má **hlavní výzkumná otázka** tedy „*jakým způsobem se spiritualita promítá do přístupu sociálního pracovníka ke klientovi*“. V odpovědích se většina respondentek shodovala a domnívala se, že od počátků sociální práce byla právě

pomoc druhým podpořena spirituálně či duchovně orientovanými lidmi. Dále se domnívají, že spirituálně orientovaný pracovník, by se mohl **lépe orientovat v pochopení klientovy situace**, popřípadě se do celé situace lépe vcítit. Zároveň nahlíží na spiritualitu jako na jakýsi **opěrný bod**, o který se pracovník může vždy opřít, a díky kterému neztrácí pracovní naději a sílu. Také zde padla myšlenka, že spiritualita sociálního pracovníka může pomoci ve **vyrovnávání se s těžkostmi práce**, která je leckdy náročná. Co se týče přístupu ke klientovi **nepovažují spiritualitu jako překážku** a ani si nedokázaly vybavit situaci, kdy by se jim pomoc klientovi z hlediska svého spirituálního nastavení přičila. Také se všechny shodly, že v práci je **tolerance a respekt** vůči spirituálním hodnotám respondentek, a to jak ze stran kolegů, kteří jsou spirituálně založeni, tak od kolegů, u kterých se spiritualita nijak nevyskytuje.

První respondentka vidí spiritualitu v sociální práci od jejích začátků, neboť vždy duchovní ukazovali, že pomoc bližnímu svému je důležitá, smysluplná a obohacující. Za celou dobu své praxe se **nesetkala** se situací, kdy by spiritualita byla na překážku jí či klientovi v rámci řešení klientovy situace. Spiritualita naopak **v rámci přístupu ke klientovi jí pomáhá k tomu být více trpělivou a naslouchající**, neboť mnohdy vyslechnutí klienta je to, co potřebuje nejvíce. Ohledně kolegů se setkává s **respektem** vůči jejím spirituálním hodnotám.

Druhá respondentka se domnívá, že spiritualita se může promítat do každého povolání, a nejen do sociální práce, ale právě **v sociální práci ji vnímá nejvíce**, neboť může být oporou pro pracovníka. Spiritualitu bere jako prvek, který **dodává pracovníkovi sílu a ukotvení** v sobě samém, ale i své profesi. V rámci profese si je také vědoma toho, že je to vždy o daném člověku a jeho pohledu na celou situaci, nejen o jeho spiritualitě. V přístupu k práci i klientovi si **není vědoma toho, že by její vlastní spirituální nastavení bylo na překážku**. Při praxi se setkala s **respektem**, jak ze stran kolegů, tak klientů vůči jejímu duchovnímu nastavení.

Třetí respondentka uvedla, že ve spiritualitě v sociální práci spatřuje **sílu pracovníka, který neztrácí naději**. Zároveň z analýzy vyplynulo, že spiritualita sociálního pracovníka se v dobrém směru **odráží na jeho výkonnosti a celkovém přístupu ke klientovi**, kdy si hledá bližší cestu k němu a je s ním ve skutečném kontaktu a péči o něj. Spirituálně senzitivní pracovník je více **otevřený otázce smyslu života**, a to nejen svého, ale svých klientů, a tedy i debatám o něm. Což mohou uvítat zejména ti klienti, kteří v minulosti neměli možnost se těmito otázkami zabývat. Dále uvedla, že hodnoty spirituální

se dají přenést do jak profesního, tak osobního života. **Spiritualita**, jak pracovníků, tak klientů **se proměňuje v závislosti na prostředí**, ve kterém se pohybují. Respondentka uvedla, že se spiritualitou a zejména její barevností se setká každý pracovník při výkonu své profese, neboť je okolo nás. Pracovníci i klienti projevují vůči respondentčině spiritualitě **respekt** a ona zase projevuje respekt kolegům i klientům, kteří nejsou nijak spirituálně založeni. Zároveň uvedla, že při práci s klientem jí spiritualita nebyla nikdy na překážku.

Čtvrtá respondentka uvedla, že považuje spiritualitu za něco, co je **dobrou vlastností sociálního pracovníka**, neboť je schopen **více reagovat na klienta a jeho potřeby či situace**, ve kterých se ocitá. Celkově považuje celkově otázky okolo spirituality a lidského bytí za něco, co by sociální pracovník měl **mít zodpovězeno**, protože pak se mu i k jeho práci lépe přistupuje. Ovšem v rámci pomáhající profese uvedla, že **spiritualita bude vždy na určité pozici sociálního pracovníka podstatnější**, neboť na úseku, kde pracovník není s klientem v přímém kontaktu nemusí být důležitou. Také i díky své spiritualitě pochopila, že **ne vše v životě klienta jako pracovnice ovlivní**, pomohla ji uvědomit si, že vždy je to hlavně cesta klienta a ne její, a není na ní, jestli klient pomoc přijme nebo naopak odmítne. Považuje ji za **pomoc ve smíření** se s klientovou situací. **V pracovním prostředí se setkala s respektem**, jak od kolegů, tak klientů, a i od těch, kteří nijak duchovně založení nejsou. Dále se domnívá, že spiritualita není jen o tom, že by se jako pracovník někde za klienta modlila, a to je vše. Ale je to o tom, že **ke klientovi přistupuje více s láskou**.

Poslední respondentka uvedla, že spiritualita jí **nijak při práci s klientem neomezuje**, neboť i přesto, že je spirituálně založená a pracuje v organizaci, která je duchovní, se stále snaží na člověka skrze svou spiritualitu nenahlížet. Přesto ovšem pociťuje že i díky své vnitřní vyrovnanosti skrze spiritualitu je v práci **více empatická a trpělivá**. Z hlediska pracovního je pro ni spiritualita pomocí v tom, **jak se vyrovnává s náročností své práce**.

5.6.3 Život se spiritualitou

Další téma se zabývalo tím, jak respondentky nahlízejí na svůj život, když jej mají provázán spiritualitou, tedy zodpovídá jak druhou dílčí otázku, tak třetí otázku, neboť obě souvisejí s názory na spiritualitu a životem s ní. Všechny respondentky považují spiritualitu za **víru**, ať už víru v Boha nebo víru v to, že nad námi je něco více, co dává hlubší smysl životu jako takovému a vysvětluje mnohdy nepochopitelné události, které se nám v životě dějí. Z hlediska vlivu spirituality na osobní život, jej všechny respondentky považují za **více**

smysluplným, neboť díky spiritualitě si dokázaly **zodpovědět otázky své existence**. Také uvedly, že se cítí být **trpělivějšími, empatičtějšími** a zároveň díky své spiritualitě vědí, že **některé věci ve svém životě nejsou schopny ovlivnit** a shodně si myslí, že **se spiritualitou se člověku obecně žije lépe**. Všechny se shodly i na tom, že v průběhu života se jejich spirituální složka osobnosti **postupně rozvíjela**.

Z analýzy rozhovoru s první respondentkou vyplynulo, že na spiritualitu nahlíží jako na **víru v Boha**, zároveň ji ale také považuje za něco, co ji určitým způsobem přesahuje a dává smysl leckdy i nepochopitelnému. V osobním nastavení spiritualitu vnímá jako něco, co **dalo jejímu životu smysl**, díky ní **netápe v životě**, ale cítí, že kráčí po správné cestě a v jejím případě je to právě pomoc druhým.

Druhá respondentka souhlasí s první, neboť je pro ni spiritualita také **víra v Boha**. Na svůj život nahlíží jako na **smysluplný**, a věří, že díky své spiritualitě je **i lepším člověkem**, neboť ji dodává sílu v situacích, kdy by se jinak cítila bezradná. Zároveň ji spiritualita pomohla urovnat si a nastavit životní hodnoty směrem k vzájemné toleranci.

Třetí respondentka se z hlediska kvality svého života domnívá, že se spiritualitou a obecně vírou jako takovou je člověk **šťastnější**, neboť si uvědomí, že ne vše ve svém životě drží úplně pevně pod kontrolou. Považuje se za **hloubavější** a hledající odpovědi na životní otázky, které i díky své vlastní spiritualitě je schopna si zodpovědět. Také uvedla, že díky i svému spirituálnímu přesvědčení je **schopna lépe přijímat i negativní stránky života**, neboť má v čem najít oporu proto, aby je překonala.

Čtvrtá respondentka uvedla, že je pro ni spiritualita **zbožnost** člověka, považuje ji za **něco, co přesahuje člověka**. Také vyplynulo z analýzy to, že v průběhu života se její spiritualita **postupně vyvíjela** do bodu, v jakém je teď. Uvědomila si, že spiritualita ji pomohla **přijmout to, jaký úděl člověk má**, a že některé věci mají být takové jaké jsou. Zároveň z analýzy vyplynulo, že **se spiritualitou ve svém životě se jí žije lépe**, neboť jej považuje za **smysluplný**, což je něco s čím souhlasila i třetí respondentka.

Z analýzy rozhovoru s poslední respondentkou vyplynulo, že život vnímá za více **smysluplný**, neboť i v důsledku své spirituality a profesi si uvědomuje, že **pomoc druhým je potřebná a má smysl**.

5.6.4 Spirituální potřeby

Téma spirituálních potřeb zodpovídá čtvrtou a pátou dílčí otázku, která je na tyto potřeby mířena. Většina respondentek uvedla, že své potřeby si v tomto směru naplňují při výkonu své práce. Za společné potřeby byla označena **společná modlitba** či **meditace** a **návštěva kostela**. Za spirituální potřeby klientů bylo rovněž uvedeno **společné modlení se, návštěva kostela, rozmluvy o smyslu života** či **projevení zájmu** o jejich potřeby v této oblasti. Spirituální potřeby klientů se vždy snaží zjistit, kdy ve většině případech se jim **klient svěří** nebo **vyplynou na povrch** v průběhu práce s klientem. Ovšem všechny se shodují na tom, že **je podstatné je definovat a posléze naplňovat**, neboť se mohou pozitivně projevit na psychickém zdraví uživatelů služby. Všechny se také shodly na tom, že přímo **na klientovo náboženské vyznání se neptají**, neboť se jedná o intimní otázku.

První respondentka za své spirituální potřeby uvedla **návštěvy mší v kostele**, kdy je pro ni důležité **číst Bibli**, přičemž v tomto ohledu ji práce v zařízení přináší uspokojení, neboť v rámci své profese má možnost organizovat mše svaté pro klienty. Co se týče spirituálních potřeb klienta, tak se zeptá a to tak, že **klientovi nabídne možnosti služby v rámci přednášek či seminářů**, které jsou na toto téma zaměřeny. Ovšem ve většině případech jí je **uživatelé služby řeknou sami**. Klientovi se po naplnění těchto potřeb **z hlediska psychiky uleví**, a tato úleva je ve většině případech na klientovi ihned pozorovatelná.

Druhá respondentka souhlasí s tím, že klientovy potřeby v této oblasti jsou podstatné a měly by se zohledňovat, nicméně prvotně vždy řeší základní životní potřeby klienta. Posléze se **na vyznání klienta neptá**, ale při práci s klientem **vyplynou na povrch**. Pokud má klient potřebu například **modlit se**, tak se s ním modlí. Zároveň v rámci služby klientovi je možno zařídit i **setkání s knězem, pokud si jej klient přeje**. Spirituální potřeby je potřeba řešit hlavně u seniorů, neboť ve většině případech jsou duchovně založeni a vnímají svou víru jako oporu při řešení nepříznivostí. Za svou spirituální potřebu, která se jí naplňuje při výkonu profese uvedla **společnou modlitbu s ostatními pracovníky**, kterou vnímá tak, že má na ni pozitivní dopad, neboť může jisté starosti odevzdat a netrápit se nimi tolik. Dále jako vnímá podporu i v této oblasti v pastorační asistentce, se kterou si může vždy promluvit. Co se týče **dalších potřeb** jako například návštěvy kostela, **tak ji naplňuje tehdy, kdy má čas**, a když pociťuje, že je potřeba kostel navštívit.

Třetí respondentka se ztotožňuje také s tím, že své spirituální potřeby **naplňuje v rámci svého povolání**, neboť je zde možnost se i v rámci pracovní doby účastnit na

společné mši a meditaci. Dále má možnost účasti na **seminářích či přednáškách**, které se spiritualitou zabývají, tedy i zde se jí nabízí možnost si v této oblasti potřeby naplnit. Vzhledem k tomu, že pracuje v Charitě, tak své spirituální potřeby **nemusí** od výkonu práce **oddělovat**, což vnímá jako pozitivní. Přiznala, že od nástupu do charitativní organizace se její potřeby v tomto ohledu **postupně změnily a rozšířily**, za což může i prostředí, ve kterém se momentálně nachází. **V rámci těchto potřeb u klienta** je podstatné se s ním o nich pobavit ještě **před začátkem samotné práce s ním**. Takže se ptá, jestli si zájemce o službu přeje být součástí určitých aktivit, které jsou na téma spirituality zaměřeny nebo, co by mohli jako služba zařídit, aby si klient tyto potřeby uspokojil. Je také zcela přirozené, že **potřeby klientů se postupně vyvíjí**, na což má také dopad i prostředí ve kterém se pohybují. V rámci praxe se setkala i s klienty, kteří před nástupem do organizace nebyli nijak spirituálně založeni a postupem času si ke spiritualitě našli cestu. V rámci potřeb v této oblasti je u klienta běžné s **ním hovořit o životě, bytí a celkové existenci**, neboť někteří z klientů neměli možnost si s někým o tomto tématu pohovořit, a proto považuje spiritualitu za něco, o čem by sociální pracovník měl mít povědomí. Spirituální naplnění u klientů může **zlepšit**, jak jejich **psychiku, tak projevy fyzické bolesti**, proto je důležité je znát.

Čtvrtá respondentka uvedla, že za své potřeby v tomto směru považuje také **společnou modlitbu**, kdy se modlí společně s pracovníky za její kolegy, kteří momentálně řeší nějaký problém. Také v rámci jejích potřeb dochází k naplnění přes **společné porady**, které s kolegy provádějí jednou do týdne. Její potřeby se do profese prolínají a má možnost si je naplnit i v práci. Ohledně spirituálních potřeb klienta se **nikdy neptá na jeho náboženské vyznání**, jen v rámci rozhovoru s ním **nabídne možnost například rozmluvy s pastorační asistentkou**, která navštíví jakéhokoliv klienta bez ohledu na jeho spiritualitu. Také se shoduje s předešlými respondentkami v tom, že **klienti si většinou řeknou sami**, co by jako pracovnice mohla udělat proto, aby došlo k naplnění spirituální potřeby.

Poslední respondentka se shoduje s předešlými respondentkami v tom, že je **důležité spirituální potřeby klienta rozklíčovat**, aby posléze nedocházelo i k omylům či neshodám mezi klienty samotnými. K tomu uvedla i příklad, že většinou v rámci pobytové služby je podstatné tyto potřeby znát, neboť někteří klienti z hlediska své spirituality a duchovního přesvědčení spolu nemohou sdílet prostor. Potřeby v této oblasti je důležité s klientem rozebírat, protože jak již bylo řečeno, mají **vliv i na klientovu psychiku**. Poté co klientovy potřeby znají snaží se je společně naplňovat, přičemž leckdy je dostačující to, že sociální pracovník projeví o klientovu spiritualitu **zájem**. Shoduje se také v tom, že po naplnění

těchto potřeb je psychická změna na klientovi znát. Ohledně svých vlastních spirituálních potřeb si je vědoma, že může využít jejich naplnění i v práci, ovšem cítí se lépe, když si tyto potřeby **naplňuje mimo profesi a o samotě**.

5.6.5 Otázka smrti

Toto téma není nijak obsaženo v rámci mého výzkumu, nicméně při analýze vzešlo jako podstatné, protože spiritualita má vliv i na tuto oblast, a to zejména u klienta. Tři respondentky z pěti se **o spirituální pomoci v umírání zmínili jako o podstatné a potřebné**, neboť spiritualita **pomáhá klientům ve smíření se se smrtí**. Tyto respondentky také uvedly, že i z tohoto důvodu by se pracovník, zejména pracovník v hospicové péči, měl orientovat ve spiritualitě jako takové.

Druhá respondentka uvedla, že **se spiritualitou se klientům lépe odchází ze světa**. Vybavila si i jednu z klientek, které ve smíření její víra pomohla a uklidňovala ji před blížícím se koncem jejího života.

Třetí respondentka souhlasí s druhou v tom, že **jakékoliv spirituální ukotvení pomáhá člověku vyrovnat se s vlastní smrtelností**, ale i **projevy nemoci a bolesti**. V rámci bolestí a frustrace, které klient může s tímto faktem prožívat právě spiritualita pomáhá se smířením se daného člověka s nepříznivostí jakou prožívá.

Čtvrtá respondentka souhlasí s předešlými respondentkami. Také si je vědoma, že při práci v hospicové péči se pracovníci mohou poměrně často se spirituálními otázkami setkat, neboť **lidé svůj život hodnotí a přemýšlí nad ním více**. **Spiritualita pomáhá s přijutím faktu, že se život blíží ke konci**, a zde by mohl sociální pracovník své spirituality využít asi nejvíce, neboť by skrze ni mohl dotyčnému lépe **blížící se konec života objasnit**.

5.7 Doporučení pro praxi

Výsledky výzkumu ukazují, že spiritualita má v sociální práci své místo, a není na překážku. Tím se potvrdil i můj předpoklad o vstupu spirituality do sociální práce. Naopak díky svému vlastnímu spirituálnímu přesvědčení se pracovníci dokážou s těžkostí práce sociálního pracovníka lépe vyrovnat. Ze spirituality jsou sociální pracovníci schopni čerpat sílu při řešení nepříznivých situací, které na ně mnohdy mohou dolehnout. V rámci spirituality se také ukázalo, že pracovníci jsou trpělivější, empatičtí a lépe dokážou klientům naslouchat. Pracovníkům není spiritualita na překážku, neboť i přes své spirituální nastavení si dokážou zachovat jakýsi odstup a řešit klientovu situaci v rámci jeho nejvyššího dobra.

Z výzkumu také vyšlo najevo, že spirituálně senzitivní pracovníci jsou lépe připraveni s klienty hovořit o jejich smyslu existence, na který se často ptají, ale také reagovat na jejich spirituální potřeby. Je potřeba se také zabývat spirituálními potřebami klientů, neboť mohou mít vliv na psychiku, popřípadě zmírňovat projevy bolesti. Pracovníci uvítali, že v rámci výkonu své profese si mohou své vlastní potřeby naplňovat, nicméně nemají problém je od práce oddělit. Ukázalo se, že v rámci hospicové péče by měl sociální pracovník být schopen s klientem hovořit o spiritualitě, neboť právě zde může být velkou úlevou a pomocí ve smíření se s nemocí a smrtelností.

Jedním z cílů výzkumu práce by měla být i jeho možnost využití pro praxi. Výsledky by mohly posloužit všem sociálním pracovníkům, kteří se v oblasti pomoci lidem pohybují, ale zejména těm, kteří jsou s klienty v přímém, dennodenním kontaktu. Také výsledky mohou být nápomocny všem dobrovolníkům či lidem, kteří se o pomoc lidem zajímají. Zároveň si myslím, že by z výsledků výzkumu mohli čerpat všichni ti, kteří se domnívají, že spiritualita není pro sociální práci podstatnou a nemá v ní své uplatnění. Vesměs všichni, kteří si práci přečtou mohou čerpat z pozitivního vyjádření respondentek na téma spirituální orientace v sociální práci, neboť se mohou obohatit o určitý přístup ke klientům. Také jim může přinést uvědomění si, že spiritualita v pomáhající profesi je běžná, a že třeba nejsou jediní, kdo se v této profesi pohybují a jsou spirituálně zaměřeni.

Další skupinou, pro kterou by výsledky výzkumu mohly být přínosem, jsou lidé, kteří by rádi práci v pomáhající profesi vykonávali. Jsou ovšem spirituálně zaměřeni a nejsou si jistí, jestli by se v této oblasti mohli uplatnit. Dokážu si představit, že lidé svou spiritualitu skrývají, neboť se bojí odsouzení za to, že v něco věří. Nicméně, díky příběhům respondentek v této práci se ukázalo, že tomu tak není, že i ke spiritualitě se v této oblasti přistupuje s respektem a tolerancí.

Výsledky by mohly být přínosem také pro někoho, kdo chce například pracovat v charitativní organizaci, ale není nijak spirituálně či duchovně zaměřen, a tak by se mohl obávat, že ho zde na pozici pracovníka nepřijmou. Což se z výsledků ukázalo jako nepravda, neboť i v této organizaci pracují lidé bez jakéhokoliv vyznání a jsou jen zastánci například podobných životních hodnot.

Za poslední skupinu, pro kterou bych viděla výzkum přínosným, by byla naše společnost celkově. Většina občanů na spiritualitu nahlíží jako na něco, co je divného nebo se bojí s ní jít navenek, protože by pro svou víru mohli být odsouzeni. Když se před někým zmíním o své spiritualitě, tak se většinou setkám s nepochopením. Myslím, že je potřeba,

aby si lidé uvědomili, že věřit má smysl a může pomoci ve vyrovnání se s životem jako takovým. Ale podle mě nezáleží na tom, jestli věřím v Boha nebo sílu Vesmíru. Víra jako taková je tu od toho, aby nám pomohla překonat starosti, bolest a v sociální práci tomu není jinak.

ZÁVĚR

Když s někým začnete hovořit o spiritualitě, většinou si dotyčný v první chvíli představí to, jak se někde usedavě modlíte, chodíte každou neděli do kostela nebo provádíte obětní rituály. Tyto myšlenky v něm mohou vyvolat různé reakce, protože každý se k tomuto tématu stavíme jinak. A pokud k faktu, že jste nějak spirituálně zaměřeni ještě dodáte, že chcete pomáhat lidem jakožto sociální pracovník, tak si nejlépe dotyčný ještě představí, že s takovou se z vás za chvíli stane jeptiška, která je oddaná službě lidem a Bohu.

Tato bakalářská práce je zaměřena na vlivnost spirituality na sociální práci a samotné sociální pracovníky. Cílem práce bylo zjistit, do jaké míry jsou pracovníci vykonávající pomáhající profesi spiritualitou ovlivněni v rámci přístupu ke klientovi. Na základě realizovaného kvalitativního výzkumu, bylo za pomoci metody interpretativní fenomenologické analýzy u jednotlivých respondentů zjištěno, že vliv spirituality nemusí pracovníka ovlivňovat negativním směrem.

S jistou spirituální citlivostí jste jako člověk více vnímavý a naučíte se netoužit pořád po tom něco nebo někoho ovládat, nýbrž si uvědomíte, že ne vše vždy ovlivníte i kdybyste se sebevíc snažili. Tento fakt můžete zúžitkovat v sociální práci, neboť spiritualita sociálního pracovníka může být přínosem. Ze spirituality se dá čerpat energie, což je něco, co pracovník v pomáhající profesi může využít, neboť při výkonu jeho práce je na něj vyvíjen tlak, nespočet požadavků a velká míra zodpovědnosti. Spiritualita pomáhá pracovníkovi čerpat energii, a to ať tichou modlitbou nebo meditací. Jedná se o zdravou spiritualitu člověka, která se projevuje na těle i na duši.

To, jak je spiritualita podstatná v sociální práci se také odvíjí na úseku, kde pracovník pracuje. Sociální pracovník na úřadě, který není v tak úzkém kontaktu s klientem své spirituality a energie z ní nevyužije asi toliko, jako sociální pracovník v terénu, pobytové, hospicové či asistenční služby nebo jako pečovatel. V rámci pomáhajících profesí může spiritualita hrát roli při vyrovnávání se s etickými otázkami, které jsou spojeny s bolestí, ztrátou a v neposlední řadě i smrtí, kdy může pomoci si tyto otázky a důvody proč se něco takového děje zodpovědět. Spiritualita hraje roli v sociální práci i životě daného sociálního pracovníka, neboť pracovníka formuje v tom, jak vnímá, prožívá a jakým způsobem přistupuje k životu.

Pozitivní vliv spirituality je také pozorovatelný v rámci jeho životních hodnot a postojů, neboť je více zaměřen na pochopení, úctu, důvěru a respekt s pokorou. Kromě toho

má i vliv na pracovníkův přístup ke klientovi, kdy dochází k využití přístupu existenciálního a humanistického, který je spojen s empatií, trpělivostí a schopností skutečně klientovi naslouchat. Nicméně má také dopad na přijetí klienta ze strany pracovníka, tento dopad je především pozitivní, neboť pracovník je schopen vnímat klienta důstojně a s laskavostí.

Bakalářská práce byla rozdělena do dvou základních částí, a to na část teoretickou a praktickou. Teoretická část byla zaměřena na představení základních témat, která jsou spojena se zkoumaným fenoménem. V této teoretické části šlo o rozbor odborné literatury, která se vztahovala k danému tématu. Praktickou část představuje výzkum samotný. Jak praktická, tak teoretická část se propojují, neboť spiritualitu a možnosti jejího využití lze interpretovat na vztah k sobě samému, ale i na vztah ke klientovi.

Přínos této práce vidím především v prozkoumání vlivu spirituality na pomáhající profese, neboť se o tomto tématu poměrně často nediskutuje, a nikde se moc neobjevuje. V rámci výzkumu této práce se respondenti mohli zamyslet nad tím, jakým způsobem se spiritualita do jejich práce prolíná, ale také se mohli zamyslet nad svými vlastními hodnotami a názory, které při výkonu své profese využívají. Tato sebereflexe, která se u respondentů vyskytla je mohla obohatit v jejich osobním a profesním rozvoji. Zároveň bych chtěla podotknout, že tato bakalářská práce by mohla přispět ke zvýšení kvality sociální práce jako takové, a zároveň ke zvýšení kvality co se týče vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem.

Za pozitivní bych také uvítala, kdyby tato práce pomohla k tomu, aby se o spiritualitě v pomáhajících profesích diskutovalo více. Uvědomuji si, že spiritualita vždy bude do určité míry intimním tématem, ale byla bych ráda, kdyby se lidé nebáli svou spiritualitu projevovat, a to ani v případě sociálních pracovníků, neboť může být k užítku, ne ke škodě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BABYRÁDOVÁ, H., J., HAVLÍČEK, 2006. *Spiritualita. Fenomén spirituality u pohledu filozofie, religionistiky, teologie, literatury, teorie dějin a umění, pedagogiky, sociologie, antropologie, psychologie a výtvarných umělců*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4206-0.
- [2] BELZEN, Jacob. *Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality*. Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi. Praha: Československá akademie věd, 2009, 53 (4), 396-407.
- [3] CIMRMANNOVÁ, Tereza. 2017. *Spiritualita v sociální práci s ohledem na vzdělání a kompetence pomáhajícího*. Caritas et Veritas 1/2017, s. 13-21. ISSN 1805-0948.
- [4] DOLEŽEL, Jakub. 2017. *Spirituální citlivost charitativních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientu*. Caritas et Veritas 1/2017. s. 32-49. ISSN 1805-0948.
- [5] DURKHEIM, Émile, 2002. *Elementární formy náboženského života. Systém totemismu v Austrálii*. Praha: Oikymenh. ISBN 80-7298-056-4.
- [6] Etický kodex sociálních pracovníků České republiky, 2006.
- [7] GEERTZ, Clifford, 2000. *Interpretace kultur. Vybrané eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-89-3.
- [8] HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 4., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [9] HODGE, D., R. HORVATH, 2011. *Spiritual Needs in Health Care Settings: A Qualitative Meta-synthesis of ClientS' Perspectives*. Social Work, 56(4), 306-316.
- [10] JANKOVSKÝ, Jiří, 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton. ISBN 80-7254-329-6.
- [11] KAHOUN, V., L. KOZLOVÁ, V. TÓTHOVÁ, 2003. *Sociální práce*. Praha: Triton. ISBN: 80-7254-138-2.
- [12] KAŇÁK, Jan, 2015. *Postavení diskurzu spirituality v sociální práci*. Sociální práce/Sociální práce 4/2015, s. 30-46. ISSN 1213-6402.

- [13] KAŇÁK, Jan, 2016. *Nedefinovaná profesionalita: Vztah diskurzů spirituality a profesionality v sociální práci v soudobé odborné literatuře*. Sociální práce/Sociální práce 5/2016, s. 72-91. ISSN 1213-6204.
- [14] KODYMOVÁ, Pavla a HOLDA, Dalibor, 2008. *Profese a etika sociální práce – sborník studentských prací*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-7308-222-2.
- [15] MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ, J. KOLÁČKOVÁ, 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich, 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [18] MATOUŠEK, Oldřich, 2013. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [19] Mezinárodní etický kodex sociálních pracovníků, 2004.
- [20] MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3323-1.
- [21] MUSIL, Libor. *Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu "sociální práce"*. Sociální práce/Sociální práce, Brno: ASVSP, 2008, roč. 8, 2/2008, 60–79 s. ISSN 1213-6204.
- [22] NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman. ISBN 80-903070-0-0.
- [23] NAVRÁTIL, Pavel. 2017. *O spiritualitě v sociální práci*. Caritas et Veritas 1/2017, s. 9-12. ISSN 1805-0948.
- [24] NEŠPOR, Z., D. LUŽNÝ, 2007. *Sociologie náboženství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-261-5.
- [25] PECHOVÁ, Olga, 2011. *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2927-4.
- [26] ŘÍČAN, Pavel, 2002. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-547-4.

- [27] ŘÍČAN, Pavel, 2007. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-312-3.
- [28] ŘÍČAN, Pavel, 2010. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing a.s., ISBN 978-80-247-3133-9.
- [29] ŘIHÁČEK, T., I., ČERMÁK, R. HYTYCH, 2013. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [30] SAND, Illse, 2018. *Citlivý pomocník: Vysoká citlivost v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1300-0.
- [31] SHELDRAKE, Philip, 2003. *Spiritualita a historie: úvod do studia dějin a interpretace křesťanského duchovního života*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-017-9.
- [32] SMĚKAL, Vladimír, 2005. *O lidské povaze, krátká zamyšlení nad psychickou a duchovní kulturou osobnosti*. Brno: Cesta. ISBN 80-7295-069-X.
- [33] SMĚKAL, Vladimír. 2017. *Psychologie duchovního života*. Brno: Cesta. ISBN 978-80-7295-221-2.
- [34] STRÍŽENEC, Michal, 1996. *Psychológia náboženstva*. Bratislava: Veda. ISBN 80-224-0475-6.
- [35] STRÍŽENEC, Michal, 2001. *Súčasná psychológia náboženstva*. Bratislava, IRIS. ISBN 80-887-78-336.
- [36] STRÍŽENEC, Michal, 2007. *Novšie psychologické pohľady na religiozitu a spiritualitu*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV. ISBN 978-80-88910-24-4.
- [37] ŠTAMPACH, Ivan, 2008. *Přehled religionistiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-384-0.
- [38] ŠVAŘÍČEK, R., K. ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [39] VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha.
- [40] VOJTÍŠEK, Z., P. DUŠEK, J. MOTL, 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0088-8.

- [41] ZÁŠKODNÁ, Helena, 2009. *Prosociální chování a jeho rozvíjení u pomáhajících profesí*. Ostrava: Algoritmus. ISBN 978-80-902491-1-0.

Internetové zdroje a zákony

- [1] Association for Spiritual, Ethical and Religious Values in Counselling. *Competencies for Addressing Spiritual and Religious Issues in Counseling*. Dostupné z: https://www.counseling.org/docs/default-source/competencies/competencies-for-addressing-spiritual-and-religious-issues-in-counseling.pdf?sfvrsn=aad7c2c_8 [cit. 12.12.2020]
- [2] Zákon č. 108/2006 Sb., *O sociálních službách*. Dostupný na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKARET

IPA Interpretativní fenomenologická analýzy

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Pojetí sociální práce podle Musila (2008)</i>	16
<i>Tabulka 2 Ukázka ze seznamu témat</i>	49
<i>Tabulka 3 Ukázka nadřazených a podřazených témat.....</i>	50
<i>Tabulka 4 Ukázka jednotlivých nadřazených témat u jednotlivých respondentek.....</i>	51
<i>Tabulka 5 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 1</i>	57
<i>Tabulka 6 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 2.....</i>	63
<i>Tabulka 7 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 3.....</i>	70
<i>Tabulka 8 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 4.....</i>	75
<i>Tabulka 9 Seznam témat vzešlých z analýzy rozhovoru s respondentkou č. 5.....</i>	79

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Seznam připravených otázek k rozhovoru.

Příloha P II: Ukázka rozhovoru s respondentkou č. 3

PŘÍLOHA P I: SEZNAM PŘIPRAVENÝCH OTÁZEK K ROZHOVORU

1. Kolik Vám je let?
2. Jak dlouho vykonáváte práci sociálního pracovníka?
3. Z jakého důvodu jste si vybral/a práci zrovna v pomáhajícím oboru?
4. Jakožto sociální pracovník, jak chápete pojem spiritualita? Co pro Vás spiritualita znamená, jaký na ni máte názor?
5. Jak byste popsal/a vztah mezi sociální prací a spiritualitou?
6. Jak vnímáte jakožto pracovník v sociálních službách vliv spirituality na Vaši profesi, popřípadě osobnost?
7. Jak Vaši kolegové vnímají Vaši spiritualitu?
8. Během Vaší praxe vyskytly se momenty, kdy jste jako pracovník, pracovnice vycítil/a, že Váš pohled na klientovi situaci je ovlivněn Vaší spiritualitou?
9. Jak byste jakožto sociální pracovník, pracovnice v sociálních službách popsal/a své duchovní potřeby a jejich následné zrcadlení při výkonu práce?
10. Jakým způsobem zjišťujete při rozhovoru s klientem jeho spirituální potřeby s ohledem na pochopení klientovi situace?
11. Jako sociální pracovník, pracovnice setkal/a jste se někdy s klientem, kterému by jeho vlastní spiritualita výrazně pomohla při řešení nepříznivé situace?
12. Co se týče Vašich vlastních duchovních potřeb, jak moc jste nimi byl/a ovlivněn/a při výběru Vaší profese?
13. Nahlížíte na svůj život jako na více smysluplným, když jej máte provázán spiritualitou?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU S RESPONDENTKOU Č. 3

V: Kolik Vám je let?

R3: Je mi 38 let.

V: Jak dlouho vykonáváte práci sociálního pracovníka?

R3: Vykonávám sociální práci v podstatě od roku 2002, takže budu v oboru za chvíli 20 let. S tím, že během studia jsem pomáhala na dohodu v organizacích, a také s tím, že jsem studovala i v cizině, kde i s tím, že jsme nebyli přímo vystudovaní sociální pracovníci, tak nám byla svěřena případová práce, takže i v minulosti jsem se setkala s praxí, s pomáhající profesí a se sociální práci jako takovou.

V: Z jakého důvodu jste si vybral/a práci zrovna v pomáhajícím oboru?

R3: V podstatě už od základní školy jsem toužila pracovat s lidmi, nebo být součástí nějaké profese která pracuje s lidmi, kdysi dávno to byl i profil psychologa, že by mě lákalo být psychologkou, ale to je příliš stacionární, mě spíše lákala práce, která bude přímo s lidmi a u lidí, a bude více dynamická, a proto po gymnáziu padla volba na sociálního pracovníka. A zpětně nelituji, myslím, že je to práce pestrá, kdykoliv si můžete vybrat cílovou skupinu, která vám sedí.

V: Jakožto sociální pracovník, jak chápete pojem spiritualita? Co pro Vás spiritualita znamená, jaký na ni máte názor?

R3: Je to potřeba zjistit, jestli to naše konání v životě má smysl, jestli nějakým způsobem to, co děláme má nějaký cíl nebo obsah nebo proč vlastně a jakým způsobem jsme na této zemi, proč vůbec jsme na zemi, jestli něco je nebo není. Takže si myslím, že každý, kdo pracuje v pomáhajících profesích je trošičku orientovaný i spirituálně, si myslím že je zde ta potřeba hledat tu smysluplnost života a práce a s tím, že pátráme i po otázce proč ten smysl tomu byl dán nebo kdo mu ho dal provázána. Myslím si, že lidé v pomáhajících profesích mají možná trošičku více citlivosti na to toto téma, že je to více zajímavá anebo je to součástí osobnostního profilu. Myslím si, že často to jsou lidé hloubavější a možná o potřebách spirituality více přemýšlí.

V: Jak byste popsal/a vztah mezi sociální prací a spiritualitou?

R3: Ten aspekt toho pomáhání vždy vyházel asi ze církve, že vždy to byli lidé nebo nadšenci, kteří se profilovali v pomoci. Myslím si, že to byla prvotně církev, která ukazovala, že

pomáhat je dobré, a že se pomáhat má. Takže si myslím, že vůbec historie sociální práce jako takové už je asi tady v tomto vdechnuta, protože to je nebo měla by to být ta její součást.

V: Jak vnímáte jakožto pracovník v sociálních službách vliv spirituality na Vaši profesi, popřípadě osobnost?

R3: Myslím, že spiritualita je důležitou součástí sociální práce, minimálně aspoň ta orientace sociálního pracovníka, aby dokázal reagovat na potřeby člověka, tak by měl tuto otázku mít v sobě vyřešenou, zodpovězenou, i tu orientaci na spirituální potřeby jako na celek. Myslím si, že se spiritualitou každý sociální pracovník v průběhu své praxe setká, s pestrostí té spirituality, takže rozhodně za mě spiritualita není na překážku. Možná že člověk, pokud to má v sobě ukotvené, v té sociální práci častěji vidí naději nebo ji tak rychle neztrácí, jako v jiných povoláních. Myslím si, že ta spiritualita tomu může dát nějaký rámeček, určitou základnu, více člověk se dokáže orientovat na naději a péči. Tady u nás v mé organizaci, prošli mým obdobím před i po, to znamená, že jsem do organizace nastupovala jako osoba bez vyznání, nastupovala jsem do církevní organizace, takže ten profil výkonu sociální práce byl daný limity toho poskytovatele sociálních služeb. Tedy hned ze začátku jsme se setkala s určitým hodnotovým žebříčkem a principy na kterých organizace pracuje, což si nemyslím, že je součástí každé sociální organizace, že ne každá organizace má hodnoty, které by vycházely dejme tomu z té církve, takže pracovníci se tady s tímto hned na začátku setkají, dochází zde spíše se seznámením a určitou identifikací s organizací do které nastupují. A v průběhu času, kdy člověk sám se setká se spiritualitou a duchovnem, tak je zde větší jistota ale tím, že tady pracujeme na hodnotovém systému „dekacert“, který se orientuje podle desatera, nicméně svým výkladem nemá úplně za cíl měnit hodnoty lidí, spíše je to takový desetimístný kompas, kde se jakoby říká, na jakých základech bude pracovat s klienty a spolupracovníky, aniž bychom museli do toho plést víru. Takže si myslím, že kdyby se člověk podíval na jednotlivé body, tak v každé profesi, pomáhající profesi jsou obdobné tyto hodnoty, a že je má i běžný člověk, který možná sám za sebe řekne, že je bez vyznání, ale základní hodnoty v sobě máme a ty by asi měly být v principu té sociální práce jako takové. Takže kolegyně viděly můj přechod osoby bez vyznání, která nastoupila do církevní organizace pak třeba, že viděli, jaké ty mé spirituální potřeby jsou. Ale máme to tak, že část lidí tady v organizaci je bez vyznání nebo jsou dokonce neřeční, takže jsou možná jen součástí praktikování těch hodnot, a jsou dobrovolně vyzýváni na účasti na našich výkladech našich spirituálních potřeb.

V: Jak Vaši kolegové vnímají Vaši spiritualitu?

R3: Je tu respekt a musím říct, že kolegové tímto spirituálním prochází, že to prostředí, kde se pohybují je ovlivňuje, je tu spiritualita přítomna, otevřena k tomu, abychom se vzájemně respektovali. Jediné, co se snažím mít na paměti v rámci pomoci druhým, z mé podpory je to, že by nemělo být znát mé vyznání. Klienti ví, že do služby nemusejí vstupovat, že do církevní organizace nemusí docházet jen církevní klienti.

V: Během Vaší praxe vyskytly se momenty, kdy jste jako pracovník, pracovnice vycítil/a, že Váš pohled na klientovi situaci je ovlivněn Vaší spiritualitou?

R3: Nemyslím si, že by byla moje spiritualita na překážku, ale každý by měl mít na paměti, že z mého působení nebude úplně známo to, do jaké spirituální škatulky zapadám, a co přesně je moje spiritualita. Ale spíše by ta spiritualita měla být zdrojem toho, jak s tím člověkem jednám, a jaká podpora je mu dána, že mi to není jedno, ale že je v tom maximum, že to není jen o formuláři a více mě to nezajímá. Je to o tom, aby i ten člověk měl čisté svědomí, že udělal maximum, které mohl pro druhého. Úskalí by mohlo být to, kdyby bychom znaky naší spirituality zveličovali, aniž bychom věděli, jak to má klient on sám ve svém vnímání. Takže si myslím, že jsem se nesetkala se situací, kde by mi spiritualita byla na překážku.

V: Jak byste jakožto sociální pracovník, pracovnice v sociálních službách popsal/a své duchovní potřeby a jejich následné zrcadlení při výkonu práce?

R3: Tím, že jsem součástí církevní organizace, tak jsou moje potřeby uspokojovány asi tak jak je jen možno. Je běžné se například účastnit mše, meditace během pracovní doby, můžeme se ke klientům takto připojit, pokud jako pracovníci máme tu potřebu. Máme dokonce „Duchovní obnovy“, což je organizace, pro kterou je vyhrazen čas, kde jsou přednášky a máme možnost se jich účastnit a uspokojit si svou potřebu. Takže tím, že pracuji v organizaci, která umožňuje uspokojování spirituálních potřeb i sociálním pracovníkům. Asi by byl rozdíl, kde, kdybych pracovala jako sociální pracovnice na úřadě, tak zde by byl asi rozdíl a musela bych svoje potřeby od profese oddělit, ale tady kde momentálně pracuji jdou moje spirituální potřeby ruku v ruce s mou prací.

V: Jakým způsobem zjišťujete při rozhovoru s klientem jeho spirituální potřeby s ohledem na pochopení klientovi situace?

R3: Většinou je to na základě při vstupu do služby, protože často kromě těch fyzických potřeb a potřeb vztahu s rodinou, tak se ptáme i na to, jestli má i další potřeby kromě těchto,

a jestli patří do nějakého duchovního směru, jestli si přeje být součástí některých aktivit nebo, co bychom pro něj ještě mohli udělat, aby došlo k naplnění jeho potřeb v této oblasti. Myslím si, že to potom vyplývá z postupu v rámci péče, ale snažíme se to rozklíčovat hned na začátku. Spirituální potřeby je potřeba načíst na začátku spolupráce, asi je to lehčí u služeb typu stacionáře a pobytové služby, v tom terénu spíše zjišťujeme, jestli máme zajistit duchovní pomoc a všímáme si projevů člověka. Stává se nám i třeba v rámci pobytových služeb, že klient ze začátku odmítá a nechce být součástí ničeho takového, co se zaměřuje na spirituální potřeby, ale časem třeba poprosí o to, zdali by nemohl přeci jen být součástí. Potřeby lidí se asi i mění na základě toho, kde jsou, v jaké fázi nemoci nebo pomoci se zrovna nacházejí. Někdy se nám stane, že na začátku je rezolutní ne, které se v průběhu změní.

V: Jako sociální pracovník, pracovnice setkal/a jste se někdy s klientem, kterému by jeho vlastní spiritualita výrazně pomohla při řešení nepříznivé situace?

R3: Obecně se dá říct, že lidé ukotvení v nějaké víře, bez rozdílu, jaká je, jsou asi více schopni pracovat s dopady nepříznivé situace, protože se mají k čemu uchýlit. O něco lehčí je práce s nadějí a smyslem u lidí, kteří to tak mají a může se to pak zdát i zdrojem přechodné fáze, kde potřebují něco překlenout. Myslím si, že u lidí, kteří jsou součástí nějakého vyznání a víry a mají spiritualitu ukotvenou v těchto subjektech, že je to pro ně malinko snadnější přijmout i ten fakt smrtelnosti a s tím souvisí i možná fyzické projevy, bolest, vnímání bolesti. Takže myslím si, že ano, že člověk, který má někde tu otázku spirituality vyřešenou, ať je to věřím v něco nebo někoho, tak myslím, že se má asi k čemu uchýlovat, že je to pro něj určitý zdroj, možná i obrany před věcmi, které se jim dějí, ale nemusí to být vždy pravidlem. Zaleží i na tom, kde se nacházejí v té víře a jakou životní situaci řeší. U seniorů je to takové přirozenější, protože často přicházeli z toho prostředí, které bylo nějakým způsobem ovlivněno i křesťanstvím a pocházeli z rodin, kde se to takto praktikovalo, to znamená, že tam je to takto, že ty potřeby se vždy ubíraly tímto směrem. A u těch mladších lidí, tam to už třeba bývá těžší. Kde i v rámci asistence, pracujeme s lidmi například po vážných nehodách, kde to je i o tom, že člověk má skutečně tu potřebu přemýšlet o smysluplnosti toho, co se mu stalo, aby to přijmul. Tak pak součástí té asistence byla například i četba těžší literatury, která směřovala vůbec k otázce bytí, života a smyslu, protože to byl mladý člověk, po studiu dvou vysokých škol, a po vážné nehodě zůstal upoutaný na lůžko, a hýbal jen očima, ale rozum zůstal zachován v plné míře, to znamená, že ten pocit frustrace a beznaděje byl obrovský a třeba to byla zrovna asistence, která byla

naplněna maximálně v podstatě naplňováním spirituálních potřeb, protože vše ostatní dělala rodina. Takže ta asistence se točila kolem čtení novinek, rozhovorů, které zrovna byli zaměřeny na otázku bytí a smyslu života, což asi ne každý pracovník, tam poté zvládl být, museli jsme důsledně vybírat pracovníky, kteří tam mohli s klientem být.

V: Co se týče Vašich vlastních duchovních potřeb, jak moc jste nimi byl/a ovlivněn/a při výběru Vaší profese?

R3: Na začátku mého výběru povolání nebyla má spiritualita pevně ukotvena v tom smyslu, že by hrála zde roli, ale myslím si, že vždy tam byla u mě vysoká potřeba hledání smyslu života, protože už někdy na střední škole se člověk o tu duchovní stránku bytí zajímal, ať už třeba od buddhismus nebo dějiny církve, kdy se člověk snažil najít, takže se nedá říct, že by člověk byl nevěřící nebo, že nemá žádnou spiritualitu a, že nepřemýšlí nad životním rozsahem. To znamená, že na počátku byla jakoby ta potřeba a možná i to najít někdy v životě to, co je to pravé ořechové pro mě. Ze začátku tam spíše u mě hrál roli ten můj osobností rys, že jsem potřebovala pomáhat, že jsem chtěla vykonávat profesi, kde budu pomáhat lidem. Z počátku si myslím, že to mou spiritualitou nebylo nijak podloženo, protože ta má spiritualita se ruku v ruce s mým výběrem povolání postupně rozšiřovala i díky tomu, že se člověk dostal k nějakým tématům a prostředí. Takže spíše to šlo ruku v ruce se zjišťováním, jako co bude ta má spiritualita, co bude ta náplň, jak já chápu ten smysl života.

V: Nahlížíte na svůj život jako na více smysluplným, když jej máte provázán spiritualitou?

R3: Asi člověk je možná o něco šťastnější. Najednou víte, že jsou věci, které nemůžete ovlivnit, ale můžete je odevzdat, že nemusím mít žádnou příčinu a ani následek, že jsou prostě věci, které když už jsou náročnější, tak člověk má možnost to odevzdat. Možná malinké nebezpečí asi jako najít toho konečného přístavu spirituality v dospělosti je asi to, že člověk možná nemá ty otázky úplně ukončené, že to možná není taková ta běžná část, jako když se člověk narodí a je to běžná součást prostě jeho prožívání a má to od začátku dané, že je to pro něj jednodušší. Takže si myslím, že to, co člověk prožívá, jak v pracovním, tak soukromém životě se odvíjí od myšlení o smyslu, kdy je častější, že to člověk nemá tak zautomatizované, že si člověk jako nemůže říct „tak a teď se nemusím na nic ptát nebo o tom přemýšlet“, tak to asi není. Člověk se vrací k tomu, jestli je na správné cestě, jestli dělá dobře, jestli dělá vše tak jak má. A ta víra je natolik součástí toho života, že mu prostě to, jak je člověk ukotven. Takže si myslím, že je důležité i to u těch klientů zjistit, že třeba do té doby, než přišli do naší organizace neměli možnost o těchto otázkách mluvit a potřebu jí to v sobě uzavřít a dát životu nějaký rámeček. Takže si myslím, že ve službách se se

spiritualitou setkávám dost často, protože klienti nemají vše vždy uzavřené, ptají se kdo za to může, jestli něco je po smrti, takže je přirozené, že i lidé kteří o tom nikdy do hloubky nepřemýšleli ten smysl hledají, a ten pracovník je ten který je u toho s klientem.

V: A to je vše. Já Vám děkuji za Váš čas a za poskytnutí rozhovoru.